

DEMOKRATSTATISTIK

RAPPORT 23

SCB

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Demokratis representanter

– en studie av representativitet,
delaktighet och syn på uppdraget

Demokratis representanter

**– en studie av representativitet,
delaktighet och syn på uppdraget**

Demokratistatistik, rapport 23

Demokratin representanter

– en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget

Democracy Statistics report 23

The representatives of democracy

– a study about representativity and participation

Statistics Sweden

2016

Tidigare publicering <i>Previous publication</i>	Rapport 1: Ja och nej till euron. Folkomröstningen om euron 2003. Staffan Sollander & Richard Öhrvall, 2004
	Rapport 2: Vältrender. Sören Holmberg & Henrik Oscarsson, 2004
	Rapport 3: SCB:s demokratistatistik, 2005
	Rapport 4: Nej till euron. Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2005
	Rapport 5: Demokratistatistik 2006
	Rapport 6: Europaparlamentsvalen. Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2007
	Rapport 7: Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007, 2008
	Rapport 8: Demokratistatistik 2008
	Rapport 9: Därför vann Alliansen. Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2006
	Rapport 10: Svenska Europaval. Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2010
	Rapport 11: Valdeltagande vid omvalen 2011
	Rapport 12: Förtroendevalda i kommuner och landsting 2011
	Rapport 13: Svenskt valdeltagande under hundra år
	Rapport 14: Ung i demokratin
	Rapport 15: Folkvaldas villkor i kommunfullmäktige
	Rapport 16: Allt mer lätttröliga väljare
	Rapport 17: Demokratistatistik – inför supervalåret 2014
	Rapport 18: Valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning
	Rapport 19: Vilka valde att välja? – Deltagandet i valen 2014
	Rapport 20: Supervalåret 2014
	Rapport 21: Flytande väljare, Henric Oscarsson
	Rapport 22: Förtroendevalda i kommuner och landsting 2015

Producent
Producer SCB, enheten för demokratistatistik
Statistics Sweden, Unit of Democracy Statistics
Box 24300, SE-104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00
valstatistik@scb.se

Förfrågningar
Enquiries Mikaela Järnbert, +46 8 506 942 43, mikaela.jarnbert@scb.se
Johan Wilén, +46 506 945 16, johan.wilen@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet. Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:
Källa: SCB, *Demokratin representanter – en studie av representativitet, delaktighet och syn på uppdraget*.

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication. When quoting, please state the source as follows:
Source: Statistics Sweden, *The representatives of democracy – a study about representativity and participation*

Omslag/Cover: Ateljén, SCB
Foto/Photo: iStockphoto

ISSN 1654-1510 (Online)
ISSN 0283-8788 (Print)
ISBN 978-91-618-1642-2 (Print)
URN:NBN:SE:SCB-2016-BE51BR1603_pdf
Printed in Sweden
SCB-Tryck, Örebro 2016.4

Förord

Statistiska centralbyrån (SCB) fick den 11 september 2014 ett regeringsuppdrag (Ju2014/5631/D) att genomföra tre studier; om det svenska valdeltagandet, om valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning samt om vilka som blir nominerade och valda och villkoren bland valda. Den här rapporten utgör en slutredovisning av den tredje delen av uppdraget, den om nominerade och valda och villkoren i fullmäktige.

Rapporten innehåller analyser av folkvaldas sociala representativitet, förtroendeuppdragets fördelning, avhopp under mandatperioden 2010–2014 samt folkvaldas upplevelse av tiden i fullmäktige. Analyserna inkluderar även situationen för folkvalda med funktionsnedsättning.

Rapporten är skriven av Mikaela Järnbert och Johan Wilén. Flera medarbetare vid SCB:s enhet för demokratistatistik har varit delaktiga i arbetet med uppdraget. Anna Nyman, Jonas Olofsson och Richard Öhrvall har bidragit med värdefulla synpunkter. Fredrik Scheffer och Jennica Wallenborg har genomfört djupintervjuerna. Under uppdragets genomförande har Myndigheten för delaktighet rådfrågats.

Statistiska centralbyrån i mars 2016

Inger Eklund

John Kling

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

A separate text in English is provided at the end of the publication.

Förord	3
Innehåll	5
Sammanfattning	7
1. Inledning	11
Vilka är förtroendevalda?	11
Definitioner.....	12
Avgränsningar	13
Rapportens disposition.....	13
2. Datamaterial	15
Undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting.....	15
Undersökningen av nominerade och valda kandidater	16
Undersökning om folkvaldas villkor	16
Djupintervjustudie om villkoren i politiken bland folkvalda med funktionsnedsättning	16
3. Representanterna	19
Folkvaldas sammansättning och representativitet	20
Kandidaternas listplacering	27
Valda med personröster	32
Omsättning bland nominerade och valda	36
Folkvalda med funktionsnedsättning	40
Sammanfattning	41
4. Varför engagera sig politiskt?	43
Rekrytering till partier och poster	43
Att kandidera i ett val.....	45
Förväntningar på uppdraget	46
Sammanfattning	47
5. Karriärvägar inom politiken	49
Politisk nivå	49
Uppdragstyp.....	50
Sammanfattning	57
6. Avhopp	59
Avhopp från kommunfullmäktige	60
Sammanfattning	75
7. Tiden i fullmäktige	77
Kort om gruppen som studeras	77
Ersättning för uppdraget.....	77
Kommunens lokaler och hur kommunen underlättar arbetet	80
Erfarenheter av att yttra sig	82
Arbetsklimat	82
Upplevelsen av att kunna påverka	83
Synen på uppdraget.....	86
Bemötanden.....	88
Utsatta för trakasserier eller diskriminering	89

Politiken, arbetet och privatlivet	90
Politikerna om politiken.....	94
Så kan situationen för folkvalda med funktionsnedsättning förbättras.....	96
Sammanfattning	97
Slutdiskussion.....	99
Fakta om statistiken.....	101
Detta omfattar statistiken.....	101
Definitioner och förklaringar.....	101
Så görs statistiken	103
Bra att veta.....	108
Referenser	109
Bilaga 1. Avhoppsanalys med logistisk regression.....	111
Bilaga 2. Tabellbilaga.....	113
In English.....	115

Sammanfattning

Inom ramen för detta uppdrag har SCB studerat vilka som blir valda vid Europaparlamentsvalet och valen till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige och analyserats deras representativitet i förhållande till befolkningen avseende kön, ålder, födelseland och socioekonomisk bakgrund. Rapporten innehåller även analys över omsättningen samt avhopp under mandatperioden. SCB har även undersökt motiven bakom politiskt engagemang, hur politikerna uppfattar sina uppdrag och villkor i politiken för såväl folkvalda med och utan funktionsnedsättning.

Kvinnor, unga och utrikes födda är underrepresenterade

Kvinnor är underrepresenterade bland dem som väljs in på alla politiska nivåer. Mest jämställd efter 2014 års val blev landets landstingsfullmäktigeförsamlingar med 48 procent kvinnor och 52 procent män. Av dem som valdes in i riksdagen och kommunfullmäktige 2014 var 44 procent kvinnor och 56 procent män. Jämfört med 2010 års val innebär det en minskning av andelen kvinnor i riksdagen med en procentenhet, från 45 procent, och en ökning av andelen kvinnor i kommunfullmäktige från 43 procent. Över tid har representativiteten gentemot den röstberättigade befolkningen avseende kön ökat successivt för alla nivåer. Ökningen skedde främst fram till och med 1994 års val, därefter har andelen kvinnor bland de valda endast ökat marginellt.

Ålderssammansättningen skiljer sig åt mellan de olika politiska nivåerna. Medelåldern bland riksdagsledamöterna har minskat under åren 1991 till 2014. Under samma tidsperiod kan man se motsatt tendens i såväl landstings- och kommunfullmäktigvalen. Andelen valda i åldern 18–29 år har ökat mellan 1991 och 2014 för alla politiska nivåer, men framför allt bland riksdagens ledamöter. Under denna period har andelen riksdagsledamöter i åldern 18–29 år ökat från 1 procent 1991 till nästan 11 procent i valet 2014. Motsvarande ökning för kommunfullmäktigledamöterna är mindre markant, från 5 procent 1991 till 8 procent i valen år 2014. Som jämförelse kan nämnas att denna åldersgrupp utgör omkring 19 procent av den röstberättigade befolkningen. Trots ökningen är unga således underrepresenterade bland de valda på alla politiska nivåer.

Även utrikes födda är underrepresenterade bland våra folkvalda. Efter 2014 års val var andelen utrikes födda bland de valda omkring 8 procent på alla politiska nivåer, vilket inte innebar någon förändring från 2010 års val. Och även om andelen utrikes födda har ökat bland de folkvalda sett över en längre tidsperiod har utrikes födda ökat i snabbare takt i den röstberättigade befolkningen. Det har lett till utrikes födda var underrepresenterade i högre grad vid 2014 års val jämfört med vid 2002 års val. Detta gäller framförallt landstings- och kommunfullmäktigvalen.

Bland dem som kommer in i politiken idag finns utrikes födda dock representerade i större utsträckning.

Omkring 20 procent av de folkvalda i kommunfullmäktige har en funktionsnedsättning. De vanligaste typerna av funktionsnedsättning bland folkvalda är astma/allergi, hörselnedsättning, synnedsättning diabetes, samt hjärt-/kärlsjukdom. Andelen kan jämföras mot andelen i befolkningen 16–64 år med en funktionsnedsättning som år 2012 var omkring 26 procent.

Utifrån de analyser som gjorts av de ledamöter som väljs in i kommunfullmäktigeförsamlingarna är det i stort sett partiernas rangordning av kandidater på valsedlarna som avgör vilka som väljs. Analysen visar att även om 20 procent av de folkvalda blir invalda med personröster är det enbart 2 procent som blir invalda enbart med hjälp av personröster. Det beror på att väljarna i stor utsträckning personröstar på kandidater som redan står högt upp på listorna och hade valts in även utan personröster.

Skäl till det politiska engagemanget

Ungefär hälften av de folkvalda har gått med i ett politiskt parti på eget initiativ och hälften har blivit rekryterade. I nomineringsprocessen inför val är det främst partiet som tar initiativet genom att tillfråga personer, vilka sedan accepterar eller inte. Som skäl till att kandidera är det främst skäl av väldigt generell karaktär som uppges haft avgörande betydelse. Unga folkvalda liknar i stor utsträckning de äldre men man kan konstatera att yngre i större utsträckning går med i partiet på eget initiativ, ber om att stå med på valsedeln vid valen samt uppger egennyttiga skäl till att kandidera jämfört med sina äldre kollegor.

Merparten av politikerna är positiva till det politiska uppdraget

Majoriteten uppfattar det politiska uppdraget som något positivt samt att man i stort sett är nöjd med demokratin såväl på lokal nivå som på riksnivå.

De folkvalda upplever att de i rollen som förtroendevald blir övervägande positivt bemötta av både familj och släkt, vänner, grannar, arbetskamrater, andra förtroendevalda och medborgare. Omkring 25 procent uppger dock att de i rollen som förtroendevald har blivit utsatta för trakasserier eller diskriminering. Att man blivit utsatt för trakasserier eller diskriminering på grund av kön är vanligare bland kvinnor än bland män och det är oftast någon annan förtroendevald som utsatt dem för detta.

De flesta förtroendevalda är så kallade fritidspolitiker och erhåller endast ett litet arvode eller inget arvode alls för sitt politiska arbete. När det gäller nivån på ersättningen anser nära tre av fyra att ersättningsnivån inte påverkar engagemanget. Resterande ledamöter upplever däremot att nivån på ersättningen påverkar engagemanget i hög grad eller till en viss del. Utifrån detta går det även att se att de folkvalda som svarar att ersättningen är för låg även i större utsträckning svarar att engagemanget påverkas i hög grad.

Avhoppen från fullmäktige ökar

Under mandatperioden 2010–2014 var det 19 procent av dem som valdes in på valdagen som lämnade sitt uppdrag i förtid. Det innebär en ökning jämfört med mandatperioderna 2002–2006 samt 2006–2010 då andelen avhopp var 16–17 procent. Jämfört med båda dessa perioder kan man konstatera att avhoppet som sker i början av mandatperioden har ökat.

Avhoppet är ojämnt fördelat mellan olika grupper. Det är i större utsträckning unga och kvinnor som lämnar sina uppdrag i fullmäktige och då framförallt unga kvinnor. Under mandatperioden 2010–2014 var det 46 procent av de folkvalda kvinnorna i åldern 18–29 år som valde att lämna sina uppdrag i förtid jämfört med 42 procent av männen i samma åldersgrupp.

Personer som sitter i den styrande majoriteten samt som har erfarenhet av kommunpolitik hoppar av i mindre utsträckning. Studerar man avhoppet efter parti kan man se att Sverigedemokraternas folkvalda hoppar av i större utsträckning jämfört med andra partiers folkvalda. Andelen avhopp bland ledamöter i detta parti har fördubblats från mandatperioden 2002–2006 till mandatperioden 2010–2014.

Personliga skäl bakom de flesta avhoppet

Majoriteten av dem som valdes in i kommunfullmäktigvalen 2010 och som hoppat av sitt uppdrag under mandatperioden uppger att skälen till avhoppet framför allt var personliga. Till personliga skäl räknas hälsa, arbets- och familjeförhållanden samt flytt från kommunen. Omkring 58 procent uppger att personliga skäl hade avgörande betydelse, 21 procent uppger politiska skäl och 17 procent att skälen till avhoppet varit lika mycket politiska som personliga. Skälen för avhoppet skiljer sig åt mellan unga och äldre. Av de unga, 18–29 år, är det 80 procent som uppger att personliga skäl hade störst betydelse för avhoppet jämfört med 47 procent bland dem som är 65 år och äldre.

Inställningen till uppdraget som förtroendevald är generellt sett positiv oavsett om man har kvar sitt uppdrag i fullmäktige eller inte. Man kan dock notera att de som valt att lämna sitt uppdrag är något mer missnöjda än de som har kvar sina uppdrag i allt från stödet från partiet, i vilken utsträckning förväntningarna inför uppdraget infriades till upplevelsen av att vara förtroendevald. Majoriteten av de som hoppat av verkar emellertid vara nöjda med erfarenheten från uppdraget. Många har fortfarande kvar ett förtroendeuppdrag eller är medlem i partiet och uppger sig vara villiga att kandidera i framtiden. Av dem som valt att lämna sitt uppdrag är det 42 procent som kan tänka sig att kandidera igen.

1. Inledning

Statistiska centralbyrån (SCB) har omfattande statistiskt material som på olika sätt rör den svenska demokratin. Svensk valstatistik går tillbaka till år 1872 då SCB för första gången publicerade statistik över valresultat. Sedan dess har valsystemet förändrats och statistiken har utvecklats och utökats.

SCB fick den 11 september 2014 ett regeringsuppdrag att genomföra tre studier, dels om det svenska valdeltagandet, dels om valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning och dels om vilka som blir nominerade och valda och villkoren bland valda (Ju2014/5631/D). Den här rapporten utgör slutredovisning av den tredje delen av uppdraget, den om nominerade och valda och villkoren i fullmäktige. I regeringsbeslutet beskrivs SCB:s uppdrag på följande sätt:

En studie om vilka som blir nominerade och valda vid Europaparlamentsvalet och valen till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige 2014 och deras representativitet i förhållande till befolkningen, vad avser faktorer såsom kön, ålder, födelseland och socioekonomisk bakgrund. SCB ska undersöka hur de förtroendevalda rör sig mellan olika förtroendeuppdrag och vilka som väljer att lämna sina uppdrag i förtid. Studien ska innehålla jämförelse mellan den pågående och tidigare mandatperioder. SCB ska genomföra en särskild undersökning för att undersöka vilka motiv som ligger bakom att personer väljer att ta på sig förtroendeuppdrag, hur de förtroendevalda uppfattar sina uppdrag, hur de betraktar politikens villkor och skälen till avhoppet. SCB ska även undersöka villkoren bland folkvalda med funktionsnedsättning. Studien ska innehålla jämförelser med SCB:s tidigare studie om folkvaldas representativitet.

I detta inledande kapitel ges en beskrivning av villkoren för de förtroendevalda. Viktiga grupper definieras och rapportens avgränsningar specificeras. Det förtjänar dock att påpekas redan nu att studien huvudsakligen kommer att centreras kring kommunernas förtroendevalda.

Vilka är förtroendevalda?

De flesta förtroendevalda är så kallade fritidspolitiker, vilket innebär att det endast utgår ett litet arvode, eller inget arvode alls, för uppdragen. Antalet heltids- eller deltidsarvoderade uppgick 2015 till 1 319 personer, vilket motsvarar 4 procent av alla kommunpolitiker.^[1] Motsvarande uppgifter för landstingen var 289 personer, eller 6 procent (SCB 2016).

^[1] Till fritidspolitiker räknas förtroendevalda som inte alls erhåller arvode eller som erhåller arvode för politiska uppdrag som motsvarar mindre än 40 procents tjänstgöring. Till heltidsarvoderade räknas sådana förtroendevalda som erhåller arvode för politiska uppdrag som anses utövas på heltid. Till deltidsarvoderade räknas förtroendevalda som erhåller arvode för politiska uppdrag som anses motsvara 40-99 procents tjänstgöring.

De förtroendevalda som inte är anställda på heltid har däremot rätt till:

- skälig ersättning för de arbetsinkomster och ekonomiska förmåner som de förlorar på grund av uppdraget.
- den ledighet från sina anställningar som behövs för att de ska kunna fullgöra sina uppdrag. Ledigheten ska omfatta tid för möten i kommunala organ, andra möten som är nödvändiga för uppdragen, resor till och från mötena och behövlig dygnsvila omedelbart före eller efter mötena.

Förtroendevalda med funktionsnedsättning har även rätt till skälig ersättning för resekostnader förknippade med uppdraget och förtroendevalda med barn som har behov av tillsyn har rätt till skälig ersättning för kostnader för barntillsyn som uppkommer till följd av sina uppdrag (Lag 2002:249).

Definitioner

I denna rapport görs analyser för ett antal grupper. Dessa är nominerade, folkvalda (valda), avhoppade samt förtroendevalda:

- Med **nominerade** avses personer som i val till riksdag, landstingsfullmäktige, kommunfullmäktige eller Europaparlamentet blivit nominerade. Nomineringen kan göras innan valen. Den görs då skriftligen till Valmyndigheten av partierna, tillsammans med varje nominerad kandidats samtycke. I Sverige finns även en fri nomineringsrätt, vilket innebär att väljare på en valsedel kan skriva till ett kandidatnamn och på så sätt personrösta på en person som inte partiet nominerat (Vallagen 1 kap 9§).
- Med **folkvalda** avses personer som genom val blivit utsedda till ledamöter i riksdag, landstingsfullmäktige, kommunfullmäktige eller Europaparlamentet.
- Med **avhoppade** avses folkvalda personer som innan mandatperiodens slut lämnar sitt uppdrag som folkvald.
- Med **förtroendevalda** avses ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer (Kommunallagens 4 kap (SFS 1991:900)). De förtroendevalda är inte nödvändigtvis folkvalda eller nominerade i valen. Även folkvalda räknas dock till gruppen förtroendevalda. I undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting som genomfördes år 2015 framgick att av de knappt 37 000 förtroendevalda i kommunerna var drygt 80 procent nominerade i kommunfullmäktigvalen 2014 (SCB 2016).
- Med **funktionsnedsättning** avses här variationer i funktionsförmåga vilket kan innebära att en person har nedsatt syn eller hörsel, ha tal- eller röstproblem, rörelsehinder, allergi eller någon form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara att man har diabetes, hjärt-

lungproblem, mag-tarmsjukdom, psoriasis, epilepsi, dyslexi eller något liknande.¹

Avgränsningar

Vad gäller nominerade och valda finns ett omfattande material, vilket har gjort det nödvändigt att göra vissa begränsningar av såväl vilka analyser som ska göras som vad som ska inkluderas i dessa analyser.

Rapporten innehåller analyser om valdas representativitet och avhoppens fördelning för alla politiska nivåer, men resultatredovisningen har en naturlig begränsning i detaljeringsgrad i form av antalet nominerade, valda och avhopp som finns inom respektive politisk nivå. I denna rapport ligger störst fokus på kommunnivå eftersom de allra flesta politiker återfinns inom kommunpolitiken och så även de flesta avhopp. Under mandatperioden 2010–2014 var det totalt nästan 15 000 platser i landets valda församlingar och av dessa fanns 87 procent i de 290 kommunfullmäktigförsamlingarna, 11 procent i de 20 landstingsfullmäktige samt 2 procent (349 platser) i riksdagen (SCB Valstatistik).

Rapportens disposition

I nästa kapitel beskrivs de huvudsakliga datakällor som använts i de analyser som presenteras i rapporten. I kapitlet *Representanterna* beskrivs de politiska representanterna utifrån hur väl deras demografiska och socioekonomiska sammansättning speglar de röstberättigade. Detta kapitel inkluderar även analyser av vilka som befinner sig på valbar plats och valgrund (vald med personröster eller med jämförelsetal), omsättning bland politiker samt nyvalda politikernas demografiska och socioekonomiska egenskaper.

I kapitlet *Varför engagera sig politiskt* behandlas vilka motiv som ligger bakom att personer väljer att engagera sig partipolitiskt och kandidera i val, samt hur man uppfattar sitt uppdrag.

I det därpå följande kapitlet *Karriärvägar* beskrivs karriärvägar inom politiken, vilka som rör sig mellan olika förtroendeuppdrag inom och mellan olika politiska nivåer.

Därefter, i kapitlet *Avhopp*, beskrivs de som väljer att hoppa av sitt uppdrag i fullmäktige innan mandatperiodens slut. I kapitlet beskrivs dels gruppen utifrån socioekonomiska egenskaper, dels skälen för avhoppet. I detta kapitel redovisas om det finns några skillnader mellan dem som hoppat av och dem som har kvar sina uppdrag, avseende motiv för partipolitiskt engagemang.

¹ Definitionen är hämtad från undersökningen *Förutsättningar i arbetslivet- En undersökning om diskriminering på arbetsmarknaden och arbetssituationen bland personer med funktionsnedsättningar*, som genomfördes av SCB på uppdrag av Arbetsförmedlingen 2012.

I kapitlet *Tiden i fullmäktige* redovisas hur de förtroendevalda uppfattar sin tid i kommunfullmäktige. I kapitlet beskrivs de folkvaldas förväntningar då de åtog sig uppdraget i fullmäktige, synen på den egna möjligheten att påverka, bemötandet från andra samt hur väl det går att kombinera politiken och privatlivet. Kapitlet innehåller jämförelser mellan gruppen som hoppat av sitt uppdrag och gruppen som sitter kvar i fullmäktige. På så vis kan man se om grupperna skiljer sig åt i olika avseenden.

I det avslutande kapitlet summeras resultaten och rapportens slutsatser.

2. Datamaterial

I denna rapport används huvudsakligen resultat från fyra olika källor:

- Undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting
- Undersökningen av nominerade och valda kandidater
- En för detta uppdrag speciellt genomförd enkätstudie, riktad till samtliga som hoppat av sitt uppdrag sedan valen 2010, samt till ett urval av dem som fortfarande sitter kvar.
- Djupintervjustudie om villkoren i politiken bland folkvalda med funktionsnedsättning

Datakällorna beskrivs kortfattat i detta kapitel. Mer detaljerad information om datakällorna finns i kapitlet *Fakta om statistiken*.

Undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting

SCB genomför sedan de allmänna valen år 2002 en undersökning av förtroendevalda i kommuner och landsting året efter valår. Syftet med undersökningen är att ge en beskrivning av de förtroendevalda efter ett antal bakgrundsvariabler, vilket bland annat kan tjäna som underlag för att bedöma de förtroendevaldas sociala representativitet.

Till skillnad från statistiken över de nominerade och valda inkluderar denna undersökning samtliga förtroendevalda som sitter i fullmäktige, styrelsen, kommunala nämnder eller fullmäktigeberedningar antingen som ledamot eller ersättare. Gruppen utgörs sålunda även av personer som inte nödvändigtvis varit nominerade i valen.

Statistiken omfattar såväl de förtroendevaldas som förtroendeuppdragens fördelning efter en rad olika bakgrundsvariabler. Undersökningen möjliggör även analyser av hur uppdragen, avseende position och typ av uppdrag, fördelas mellan olika befolkningsgrupper. Utöver detta omfattar statistiken arvoderingar för gruppen som är hel- eller deltidsarvoderade.

Undersökningen är en totalundersökning, vilket innebär att uppgifter om förtroendevalda samt hel- eller deltidsarvoderade har samlats in från samtliga kommuner och landsting. För de förtroendevalda har uppgifter om namn, personnummer, partitillhörighet, nämndtillhörighet och position i nämnd samlats in, samt för hel- eller deltidsarvoderade även arvoden. I samtliga undersökningsomgångar har samtliga kommuner och landsting skickat in efterfrågade uppgifter. Undersökningarna har därmed inte något bortfall i form av kommuner eller landsting. Genom att utnyttja information från register vid SCB har olika bakgrundsvariabler avseende de förtroendevalda kunnat tas fram.

Undersökningen av nominerade och valda kandidater

I samband med val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige framställer SCB sedan år 1982 statistik över nominerade, valda och ej valda kandidater. Statistiken används för studier av de folkvaldas sociala representativitet. Statistiken omfattar redovisningar av de nominerade och valda kandidaterna efter exempelvis parti, kön, ålder, inkomst, utbildningsnivå, födelseland och medborgarskapsland. Dessutom redovisas (sedan mandatperioden 2002–2006) statistik över avhopp bland valda kandidater. Undersökningen baseras på register och har därför inga problem med bortfall.

Undersökning om folkvaldas villkor

En del av det uppdrag som redovisas i denna rapport var att genomföra en studie av dem som valt att lämna sitt uppdrag i kommunfullmäktige. Detta har genomförts i form av en enkätundersökning som inkluderade samtliga ledamöter som lämnade sitt uppdrag i förtid under mandatperioden 2010–2014, samt ett urval av de ledamöter som hade kvar sitt uppdrag hela mandatperioden. Enkätfrågorna rör olika aspekter relaterade till det politiska uppdraget och liknar till stor del de frågor som ställdes i en liknande undersökning som genomfördes bland politiker i Östergötlands län år 2009 av Gissur Erlingsson och Richard Öhrvall (2010) samt en studie som gjordes inom ramen för Demokratiutredningen av Peder Nielsen (2001).

Svarsfrekvensen skiljer sig åt mellan de två grupperna. De som suttit kvar i fullmäktige har svarat i större utsträckning än de som lämnat sitt uppdrag i förtid. Undersökningen har genomförts vid två tillfällen under mandatperioden 2010–2014, bland avhoppade ledamöter och de som vid tillfället var kvar i politiken. Vid 2014 års undersökning fanns bland de avhoppade ledamöterna vissa ledamöter som vid 2012 års undersökning fortfarande var aktiva och satt kvar på sin plats i fullmäktige. I redovisningen i denna rapport har resultaten från de två undersökningarna vägts samman för avhoppade respektive kvarsittande ledamöter. Vissa frågor tillkom i 2014 års undersökning, vilket resulterar i att resultaten från dessa endast kan presenteras för detta år.

Djupintervjustudie om villkoren i politiken bland folkvalda med funktionsnedsättning

I den undersökning som beskrivits ovan ställdes även en fråga om viljan att delta i en intervjustudie för att särskilt belysa villkoren för folkvalda med funktionsnedsättning. Under hösten 2015 har sju intervjuer genomförts med folkvalda som svarade att de ville delge sina upplevelser ytterligare.

För att få en så bred bild som möjligt har valet av intervjupersoner gjorts utifrån ålder, kön, typ av funktionsnedsättning samt om man lämnat sitt uppdrag i förtid eller inte. Urvalet är inte representativt, utan svaren är endast till för att få ett komplement till statistiken av hur personer med funktionsnedsättning uppfattar villkoren i politiken. Intervjuerna var semistrukturerade efter områdena medlemskap och kandidering, arbetet i fullmäktige, att delta på lika villkor samt syn på demokratin.

3. Representanterna

Den svenska demokratin är en representativ demokrati. Den röstberättigade befolkningen väljer sina representanter genom allmänna val, vilka inträffar med regelbundna mellanrum. De valda representanterna har därefter mandat att fatta kollektiva politiska beslut till nästa valtillfälle, då medborgarna ånyo får uttrycka sin politiska vilja. Det demokratiideal som en representativ demokrati vilar på brukar benämnas valdemokrati (Bäck & Gilljam 2006). Även om partierna är centrala aktörer i den svenska demokratin är de politiska företrädarnas egenskaper likväl av intresse. Det finns ideal som betonar den sociala representationen, bland annat utifrån vad som kan benämnas "närvarons politik" och som betonar att olika gruppers intressen bäst tillvaratas genom att de finns representerade (Phillips 1995).

Ett flertal skilda argument har förts fram kring vikten att studera social representativitet, som skäl till varför det är viktigt att olika sociala grupper är väl representerade. En utgångspunkt är Helga Hernes (1987) tre argument för kvinnorepresentation:

- Kvinnor bör vara representerade eftersom de är en resurs för beslutsfattandet då kvinnor har andra erfarenheter och egenskaper än män. Enligt detta argument bör kvinnor delta eftersom det kan förbättra beslutsfattandet.
- Kvinnor bör vara representerade eftersom kvinnor har andra intressen än män, och dessa intressen blir inte tillgodosedda om de själva inte har möjlighet att delta.
- Det är orättvist om kvinnor inte representeras bland de folkvalda (se även Phillips 1995).

Hernes argumenterar för vikten av social representativitet genom resursargument, intresseargument och rättviseargument. Dessa tre argument kan även tillämpas på andra grupper än kvinnor. Naturligtvis kan olika personer fästa olika vikt vid dessa argument. Det finns även forskare som anser att social representativitet inte är av betydelse, utan betonar enbart andra aspekter, såsom ansvarsutkrävande eller åsiktsrepresentativitet (se till exempel Schumpeter 1942).

Samtidigt har vissa forskare funnit stöd för att den sociala representativiteten har betydelse för den politik som förs, bland annat har man funnit att kvinnor gör andra politiska prioriteringar än män och att den könsmissiga representationen därmed har betydelse (se exempelvis Besley & Case 2002). Helena Svaleryd (2007) har funnit liknande resultat när hon har studerat svenska kommuner. Hon finner att män och kvinnor prioriterar olika områden och att den sociala representativiteten därmed har en effekt på politiska beslut över hur resurserna fördelas. Lena Wängnerud och Anders Sundell (2012) har funnit stöd för att kvinnors representation i den lokala politiken har betydelse för kvinnors villkor.

Även andra argument för social representativitet har förts fram i debatten. Audun Offerdal (2003) argumenterar att det i en representativ demokrati är viktigt att alla väljare har effektiva och lika möjligheter att påverka sina representanter. Offerdal menar att möjligheten att påverka representanternas beslut beror på om väljarna är representerade av personer med samma bakgrund som de själva. Tanken är att det är lättare att framföra sina synpunkter och påverka de politiska besluten om representanterna har samma erfarenheter som väljaren själv. Man kan också argumentera för att social representativitet är värdefullt även om de valda har samma åsikter som väljarna, eftersom det skänker legitimitet åt systemet. Legitimitet kan ses som ett yttersta värde som demokratiska system bör generera (Gilljam & Hermansson 2003).

Det finns även mer krassa skäl att studera den sociala representativiteten. Partierna har på vissa håll svårt att hitta lämpliga kandidater (Gidlund & Möller 1999; Erlingsson & Öhrvall 2015). Det är därför av intresse att se vilka grupper som man inte lyckats attrahera till politiken. Av liknande skäl är den åldersmässiga sammansättningen av intresse, då statistiken visar att politikerkåren på lokal nivå blir allt äldre (SCB 2012).

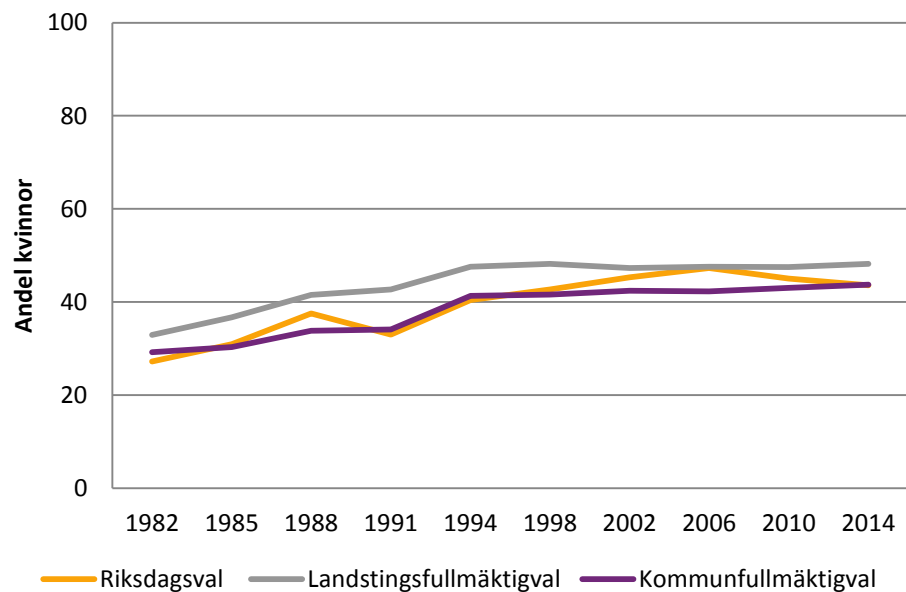
Folkvaldas sammansättning och representativitet

I detta avsnitt redovisas sammansättningen och representativiteten hos de valda i riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. En redovisning av valda vid de svenska valen till Europaparlamentet görs också, dock separat. Redovisningen görs efter kön, ålder, födelseland och utbildnings- och inkomstnivå för de olika politiska nivåerna.

Kvinnor underrepresenterade

Bland våra folkvalda är andelen män högre än andelen kvinnor. Det gäller på alla politiska nivåer. Landstingsfullmäktige är den politiska nivå som blev mest jämställd efter 2014 års allmänna val, med 48 procent kvinnor och 52 procent män. Landstingsfullmäktige har varit mest jämställd av samtliga politiska nivåer i Sverige ända sedan år 1982. I diagram 3.1 åskådliggörs andelen kvinnor bland dem som valdes in i riksdags-, landstingsfullmäktige- samt kommunfullmäktigval i valen 1982–2014. Andelen kvinnor bland de valda har ökat på alla politiska nivåer. Ökningen skedde främst fram till och med 1994 års val för samtliga politiska nivåer, därefter har andelen kvinnor bland de valda ökat endast marginellt. Jämfört med befolkningen är män överrepresenterade bland såväl nominerade som valda för alla politiska nivåer. Som jämförelse kan nämnas att kvinnor utgör 50 procent av den röstberättigade befolkningen.

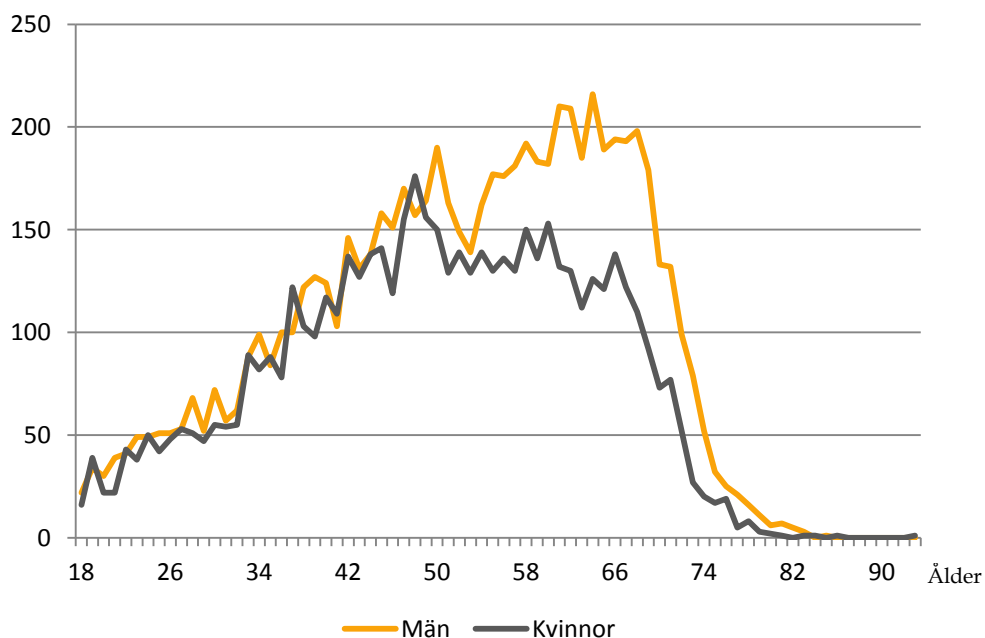
Diagram 3.1. Andel kvinnor bland valda i riksdags-, landstingsfullmäktig- och kommunfullmäktigval 1982–2014. Andel i procent

Kommentar: Se Tabell A i tabellbilagan för dataunderlag.

Om man studerar könsfördelningen bland de invalda i kommunfullmäktigvalen år 2014 efter ålder ser man att könsfördelningen i stort sett är jämn bland ledamöterna i åldrarna 18–50 år, 48 procent kvinnor och 52 procent män. Se diagram 3.2 nedan.

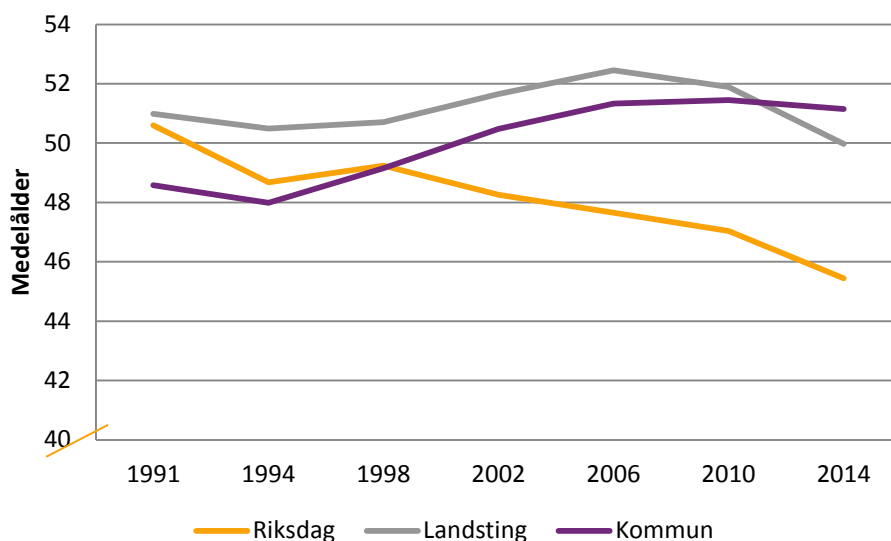
Diagram 3.2. Valda efter ålder och kön i kommunfullmäktigvalen 2014. Antal

Unga ökar på alla nivåer

Ålderssammansättningen är ytterligare något som skiljer de olika politiska nivåerna åt, vilket framgår av diagram 3.3 nedan. Medelåldern bland riksdagsledamöterna har minskat under åren 1991 till 2014. Under samma tidsperiod kan man se motsatt tendens i såväl landstings- och kommunfullmäktigvalen. Medelåldern bland landstingsfullmäktigledamöterna har dock minskat i de två senaste valen. I de senaste valen sjönk även medelåldern något bland ledamöterna i kommunfullmäktigvalen.

Diagram 3.3. Medelålder bland invalda ledamöter efter politisk nivå år 1991–2014. Medelålder (i år)

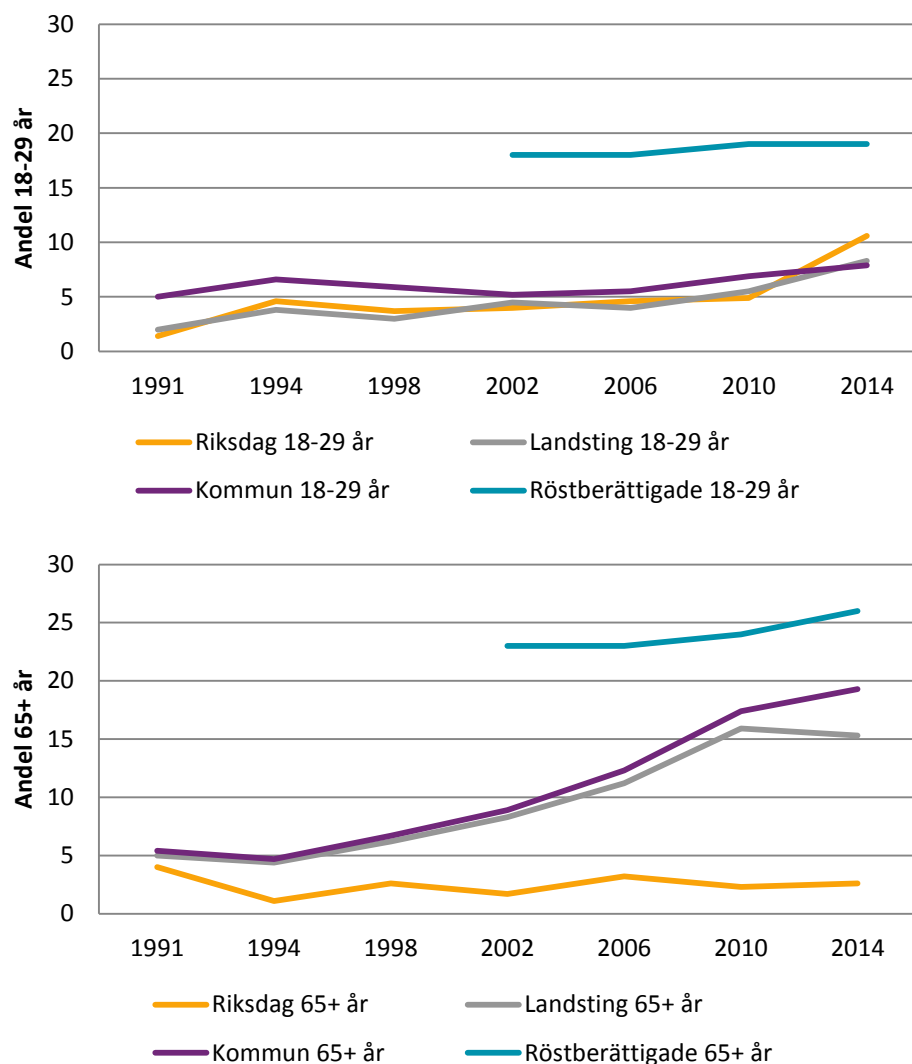
Kommentar: Se Tabell B i tabellbilagan för dataunderlag.

Om man studerar representationen av de yngsta och äldsta personerna i de olika politiska församlingarna kan man se att andelen unga har ökat på alla politiska nivåer. I diagram 3.4 och 3.5 redovisas andelen valda i de olika valen 1991–2014 i åldersgrupperna 18–29 år respektive 65 år eller äldre. Av diagrammen framgår att andelen valda i åldern 18–29 år har ökat mellan 1991 och 2014 för alla politiska nivåer, men framför allt bland riksdagens ledamöter. Under denna period har andelen riksdagsledamöter i åldern 18–29 år ökat från 1 procent 1991 till nästan 11 procent i valet 2014. Motsvarande ökning för kommunfullmäktigeledamöterna är mindre markant, från 5 procent 1991 till 8 procent i valet år 2014. Som jämförelse kan nämnas att denna åldersgrupp utgör omkring 19 procent av den röstberättigade befolkningen. Trots ökningen är unga således underrepresenterade bland de valda på alla politiska nivåer.

Andelen valda som är 65 år eller äldre har ökat under perioden 1991–2014 bland invalda ledamöter i landstings- och kommunfullmäktige. Bland riksdagsledamöterna har andelen däremot legat stabilt på en låg nivå under hela tidsperioden. Denna åldersgrupp utgör omkring 26 procent av

den röstberättigade befolkningen 2014. De allra äldsta är därmed underrepresenterade bland de valda på alla politiska nivåer, men i störst utsträckning på riksdagsnivån.

Diagram 3.4. Andel 18–29 år och 65+ år bland valda i riksdags-, landstingsfullmäktig- och kommunfullmäktigval 1991–2014 samt andelen bland röstberättigade 2002–2014. Andel i procent

Kommentar: Se Tabell C och D i tabellbilagan för dataunderlag.

För kommunerna har vi även studerat åldersfördelningen för nominerade och valda utan att gruppera åldern. Resultaten presenteras i diagram 3.5 och 3.6. Av diagrammen kan man se att politikerna i kommunfullmäktige under de senaste tre decennierna till stor del utgjorts av fyrtioåringar, men i takt med stigande ålder har deras andel avtagit successivt. Vid 2014 års val var de inte längre framträdande bland de som valdes in i fullmäktige. Denna förändring kunde även ses i det att medelåldern minskade något bland de invalda ledamöterna. Åldersfördelningen är mer centrerad för valda jämfört med nominerade. Det vill säga yngre och äldre är i mindre grad representerade bland de valda samtidigt som de mellanliggande åldersgrupper är representerade i högre grad. De nominerade till

landstingsfullmäktigevalen har en liknande åldersprofil som de nominerade till kommunfullmäktigval.

Diagram 3.5. Nominerade i kommunfullmäktigval efter ålder, 1991–2014. Procentfördelning

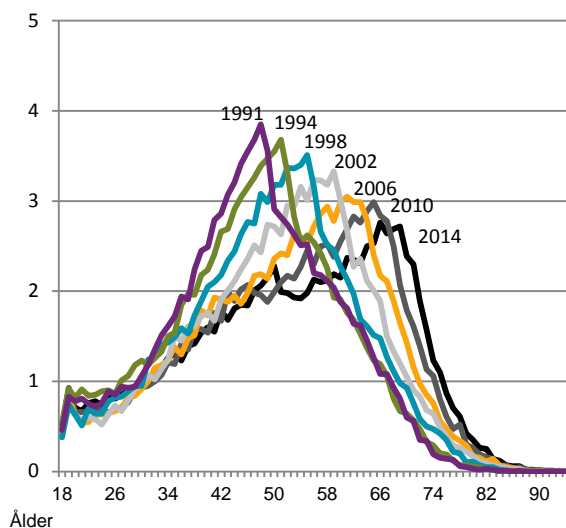
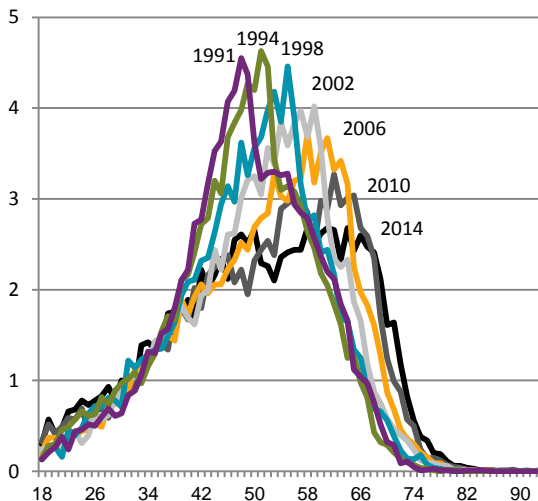

Diagram 3.6. Valda i kommunfullmäktigval efter ålder, 1991–2014. Procent fördelning

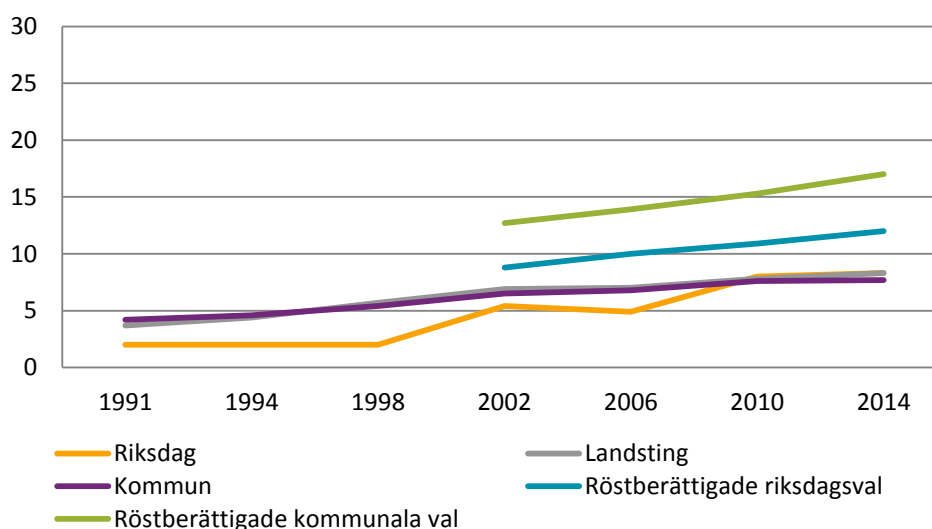
När man studerar de båda diagrammen är det lätt att ställa sig frågan om det är samma personer som finns med i politikerkåren val efter val. För att få en uppfattning om i vilken utsträckning det är just samma personer måste individerna följas över tid. Det görs i avsnittet *Omsättning* senare i detta kapitel.

Utrikes födda fortsatt underrepresenterade

Efter 2014 års val var andelen utrikes födda bland de valda omkring 8 procent. Man kan inte konstatera några större skillnader mellan de olika politiska nivåerna. Sett över en längre tidsperiod kan man notera att andelen utrikes födda har ökat framför allt bland riksdagsledamöterna, år 1991 uppgick andelen till omkring 2 procent. Men andelen utrikes födda har även ökat i befolkningen. Som jämförelse kan nämnas att utrikes födda

utgör omkring 17 procent av den röstberättigade befolkningen för de kommunala valen 2014 och 12 procent i riksdagsvalet 2014. Inrikes födda är således överrepresenterade och utrikes födda underrepresenterade bland de som väljs in i samtliga politiska nivåer och detta har gällt sedan mätningarnas början 1982. Representativiteten bland de valda har framförallt minskat i de kommunala församlingarna.

Diagram 3.7. Andelen utrikes födda bland valda ledamöter efter politisk nivå år 1991–2014 samt andelen bland röstberättigade i riksdagsval och kommunala val 2002-2014. Andel i procent

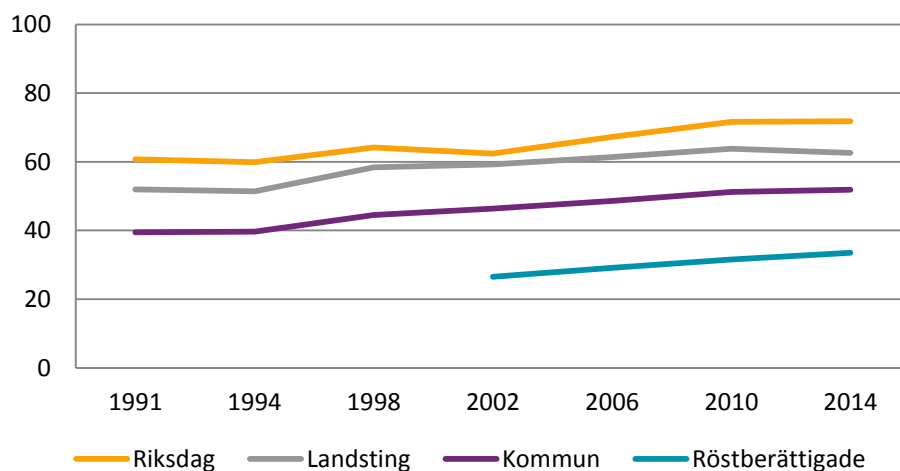
Kommentar: Se Tabell E i tabellbilagan för dataunderlag.

Studerar vi enbart de som valts in i kommunfullmäktigeförsamlingarna kan vi konstatera att det framför allt är personer födda i ett annat nordiskt eller ett annat europeiskt land som finns representerade bland de nominerade och valda, men det är också dessa grupper av länder som är störst bland de röstberättigade. När vi jämför olika födelseländer framgår det att det framför allt är personer från länder i Europa utanför Norden samt Asien som är underrepresenterade.

Utbildningsnivån högst bland riksdagspolitiker

Utbildningsnivån hos de folkvalda är hög jämfört med befolkningen. Andelen med eftergymnasial utbildning är som högst bland ledamöterna i riksdagen och som lägst bland kommunfullmäktigledamöterna. Bland riksdagspolitikerna har nära 72 procent en eftergymnasial utbildning medan motsvarande andel bland kommunfullmäktigledamöterna är 52 procent. Det är skillnader mellan utbildningsnivån hos de valda och den röstberättigade befolkningen. Andelen med eftergymnasial utbildning bland röstberättigade i befolkningen är vid 2014 års val 33-34 procent. Personer med hög utbildningsnivå är således överrepresenterade på alla politiska nivåer. Sett över tid har de med hög utbildningsnivå varit överrepresenterade och de med låg utbildningsnivå varit underrepresenterade bland de valda under hela perioden år 2002–2014. Den sociala representativiteten bland de valda har dock ökat under tidsperioden eftersom utbildningsnivån även har ökat i befolkningen bland ledamöter i kommun- och landstingsfullmäktige. Man kan däremot inte se samma trend bland riksdagsledamöterna.

Diagram 3.8. Andelen med eftergymnasial utbildning bland invalda ledamöter efter politisk nivå år 1991–2014 samt andelen bland de röstberättigade 2002–2014. Andel i procent

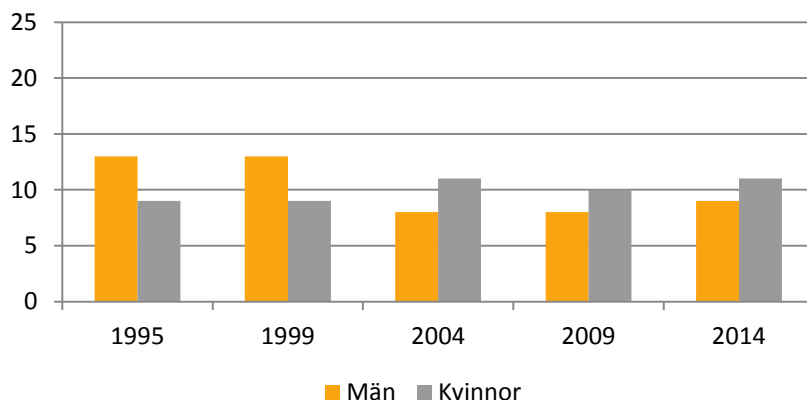
Kommentar: Se Tabell F i tabellbilagan för dataunderlag.

Ser man till inkomst syns samma mönster som för utbildningsnivå vad gäller den sociala representativiteten. De med höga inkomster är överrepresenterade bland de valda och de med låga inkomster är underrepresenterade.

Europaparlamentets svenska ledamöter

Sverige har varit medlem i EU och därmed haft val för att utse representanter till Europaparlamentet från och med år 1995. Sveriges mandat har skiftat i antal över åren. Under de två första mandatperioderna hade Sverige 22 mandat, därefter minskade antalet till 19 mandat under mandatperioden 2004–2009 och till 18 mandat år 2009–2014. Innevarande mandatperiod har Sverige 20 mandat. De två första mandatperioderna valdes fler män än kvinnor in. Därefter har förhållandena varit de omvända.

Diagram 3.9. Antal kvinnor och män bland invalda ledamöter i Europaparlamentet 1995–2014. Antal

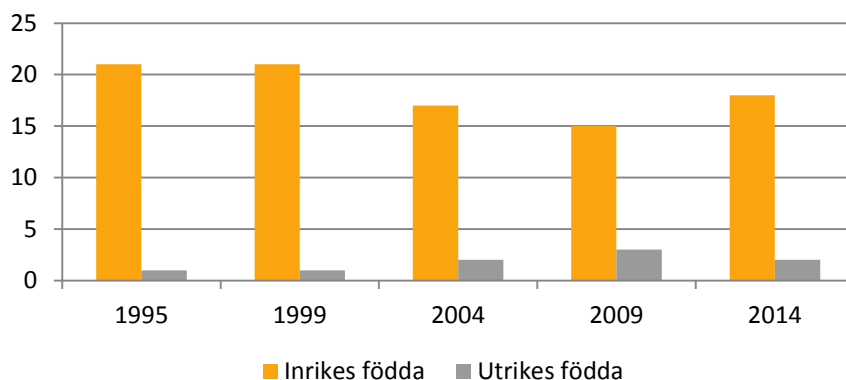

Kommentar: Se Tabell G i tabellbilagan för dataunderlag.

Om man studerar de svenska ledamöterna i Europaparlamentet efter ålder kan man konstatera att de framförallt är i åldrarna 30–64 år. Så har det varit

under alla mandatperioder. Ledamöter i åldrarna 18–29 år har förekommit enbart under mandatperioden 1995–1999 samt 2004–2009. De allra flesta av de ledamöter som representerar Sverige i Europaparlamentet är inrikes födda och har en eftergymnasial utbildning.

Diagram 3.10. Antal inrikes/utrikes födda bland invalda ledamöter i Europaparlamentet 1995–2014. Antal

Kommentar: Se Tabell H i tabellbilagan för dataunderlag.

Det framgår tydligt att det finns en skevhet i de valdas representativitet avseende kön, ålder, födelseland, utbildnings- och inkomstnivå. Män, äldre, inrikes födda, högutbildade och höginkomsttagare är representerade i högre utsträckning än kvinnor, yngre, utrikes födda samt personer med låg utbildnings- och inkomstnivå. Förutom när det gäller kön och Europaparlamentsvalet gäller detta för samtliga politiska nivåer i olika hög grad. Det aktualiserar frågan om de nominerade är representativa i högre utsträckning än de valda? Är det väljarna som genom sin valhandling styr att de folkvalda församlingarna blir skeva? Eller är även gruppen nominerade skev jämfört med befolkningen? I kommande avsnitt studeras de nominerade kandidaterna, vilka som står på valbar plats och vilken effekt personröster har på vilka kandidater som slutligen tar plats i fullmäktige.

Kandidaternas listplacering

I avsnittet ovan har vi studerat de som väljs in i de olika politiska församlingarna. I detta avsnitt backar vi tillbaka ett steg och studerar hur de väljs fram. Här fokuserar vi enbart på kommunfullmäktigvalen. Vid senaste valet år 2014 var antalet nominerade kandidater nära 53 700. Av dessa var det ungefär 12 800 som tog plats i kommunfullmäktige. Då man jämför nominerade med de som sedan valdes in kan man se att valhandlingen verkar leda till att de folkvalda församlingarna i vissa aspekter blir mer skeva (ålder, födelseland, utbildning och inkomst) och i andra fall mindre (kön). Varför blir det så? Har det att göra med väljarnas personröstning eller partiernas listning av kandidater?

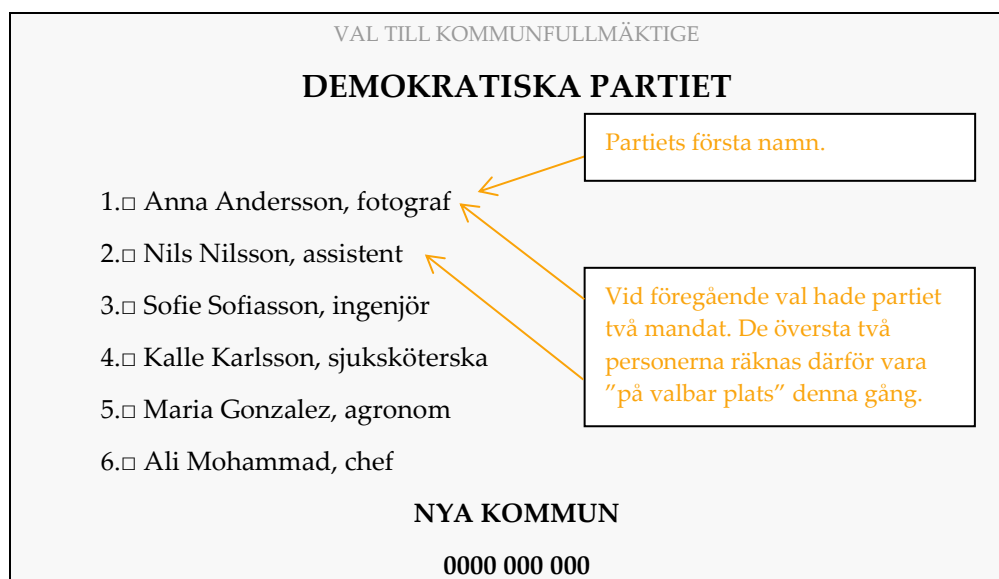
Ett stort antal kandidater finns listade på valsedlarna, men vad är det som gör att vissa väljs och andra inte? Vilka namn står högt upp på valsedlarna? Hur rangordnas kandidaterna av partierna? För att försöka besvara dessa

frågor har två typer av analyser gjorts avseende vilka kandidater som står på valbar plats. Den ena analysen utgår från antalet mandat för respektive parti vid föregående val. Gruppen som här benämns "på valbar plats" utgörs av dem med en placering på valsekeln som motsvarar antalet mandat som partiet fick vid föregående val². Till den valbara gruppen räknas följaktligen de som skulle bli invalda om partiet fick lika många mandat som i förra valet och ingen kryssades förbi på listan.³ I den andra analysen tittar vi enbart på de kandidater som står som första namnet på listorna, det vill säga partiernas toppkandidater.⁴

Valbar plats

Resultaten visar att kvinnor var representerade bland dem på valbar plats i högre grad än bland övriga nominerade vid kommunfullmäktigvalen år 2006, 2010 och 2014. Det gäller såväl totalt som för nästan alla partier, vilket tyder på att partierna arbetar med att öka andelen kvinnor bland sina folkvalda genom att ta hänsyn till kandidaternas kön när kandidaterna rangordnas på valseklarna.

Figur 1. En valsekels utseende. Första namn och valbar plats

Ser man till övriga grupper som tidigare i detta kapitel konstaterats vara underrepresenterade, det vill säga unga och äldre, utrikes födda samt personer med låg utbildnings- och inkomstnivå är mönstret det motsatta, det vill säga dessa grupper är representerade i mindre utsträckning bland dem på valbar plats jämfört med gruppen nominerade totalt. Man kan

² För de partier som har haft fler än en lista i en och samma kommun har den lista med flest röster används. För de kommuner som har haft olika listor i olika valkretsar blir resultaten därför inte helt rättvisande. Inga slutsatser ändras om några av de större kommunerna utesluts ur analysen.

³ Av dem som enligt analysen var på valbar plats vid 2014 års val valdes 85 procent in vid valet. Motsvarande andel för 2010 års val var också 85 procent och för 2006 års val var andelen 83 procent.

⁴ I denna analys har de listor som upprättats efter valen exkluderats.

dock se att andelen på valbar plats i åldrarna 50–64 minskar under åren 2006–2014, medan motsvarande andel ökar bland dem 65 år eller äldre. Även andelen unga, 18–29 år, på valbar plats har ökat.

Uppgifterna tyder på att förklaringen till att vissa grupper ökar och andra minskar i andel från gruppen nominerade till gruppen valda ligger i partiernas placering av kandidaterna på valsedlarna. På detta sätt styr således också partierna olika grupperns sannolikhet att bli invalda.

Tabell 3.1. Andel på valbar plats efter föregående vals mandatfördelning samt andel nominerade totalt efter kön, ålder, födelse land, utbildningsnivå och inkomstnivå. Andel i procent

	Valbar plats efter förra valets mandatfördelning			Nominerade		
	2006	2010	2014	2006	2010	2014
Kön						
Kvinnor	44	44	45	41	42	42
Män	56	56	55	59	58	58
Summa	100	100	100	100	100	100
Ålder						
18–29 år	5	6	7	8	9	9
30–49 år	34	33	35	33	31	31
50–64 år	48	42	37	41	37	32
65+ år	12	18	20	18	24	28
Summa	100	100	100	100	100	100
Födelse land						
Utrikes född	7	8	8	9	9	10
Inrikes född	93	92	92	91	91	90
Summa	100	100	100	100	100	100
Utbildningsnivå						
Förgymnasial/gymnasial	51	49	47	55	53	51
Eftergymnasial	49	51	53	45	47	49
Summa	100	100	100	100	100	100
Inkomstnivå						
Låg inkomst	7	7	8	11	11	11
Medelinkomst	45	45	45	55	56	56
Hög inkomst	48	48	47	34	33	32
Summa	100	100	100	100	100	100

Kommentar: Med låg inkomst avses den grupp personer som har de lägsta inkomsterna (0–20 percentilen) och med hög inkomst avses de med högsta inkomsterna (81–100 percentilen). Percentilgränserna är framräknade utifrån Sveriges befolkning 18 år och äldre.

För att en grupp ska räknas som jämställd brukar man säga att det under-representerade könet ska uppgå till minst 40 procent av guppen. Det kan konstateras att nästan alla partier har en jämställd fördelning bland såväl sina nominerade som dem på valbar plats. Man kan även se att vid 2014 års

val var andelen kvinnor lika stor eller högre bland nominerade på valbar plats än bland de nominerade totalt sett för alla partier.

Tabell 3.2. Andel kvinnor på valbar plats efter föregående vals mandatfördelning samt andel nominerade, efter parti. Andel i procent

Parti	Valbar plats efter föregående vals mandatfördelning			Nominerade		
	2006	2010	2014	2006	2010	2014
C	41	44	46	39	40	41
FP	43	44	44	41	41	42
M	37	39	40	33	37	38
KD	41	44	43	43	42	43
S	48	49	50	45	46	47
V	49	48	50	47	47	49
MP	48	50	51	49	49	50
SD	.	18	23	22	20	23

Första namnet på valsedeln

Analys av *första namnet på valsedel* ger en lite annan bild än de resultat som redovisats ovan kring gruppen på valbar plats. Andelen kvinnor bland kandidaterna som listats som första namn var vid 2014 års val 36 procent totalt sett, vilket är sex procentenheter lägre än andelen kvinnor bland de nominerade totalt sett. Jämfört med 2010 och 2006 års val innebär detta ändå en ökning av andelen kvinnor som listats som första namn. Jessica Wide (2014), som har analyserat nomineringsprocessen, poängterar att om ett parti har en man som förstanamn och om partiet vinner ett udda antal mandat blir män överrepresenterade även om listorna är varvade, det vill säga varannan man och varannan kvinna. Och ju färre mandat desto större effekt har förstanamnet på könsfördelningen vid udda antal mandat för ett parti.

Personerna som listas överst på valsedeln är partiernas toppnamn, dem som man lyfter fram främst. Dessa skulle kunna betraktas som partiernas främsta kandidat till de högsta posterna. Den högsta posten som finns inom kommunerna är kommunstyrelsens ordförande. År 2015 var andelen kvinnor på denna post 37 procent, vilket var en ökning med åtta procentenheter sedan år 2011 (SCB 2016).

Det är inga större skillnader i åldersfördelningen mellan dem på valbar plats och första namnen. Nominerade i åldrarna 50–64 år är i högre grad representerade bland toppnamnen än andra åldersgrupper. Jämfört med 2010 och 2006 års val har gruppens andel minskat.

Man kan även konstatera att utrikes födda är representerade i mindre utsträckning bland första namnen jämfört med såväl de nominerade som dem på valbar plats.

Tabell 3.3. Andel som första namn på listan samt andel nominerade efter kön, ålder, födelse land, utbildning och inkomst. Andel i procent

	Första namnet på valsedeln			Nominerade		
	2006	2010	2014	2006	2010	2014
Kön						
Kvinnor	31	32	36	41	42	42
Män	69	68	64	59	58	58
Summa	100	100	100	100	100	100
Ålder						
18–29 år	4	5	5	8	9	9
30–49 år	33	34	37	33	31	31
50–64 år	49	45	40	41	37	32
65- år	14	16	18	18	24	28
Summa	100	100	100	100	100	100
Födelse land						
Utrikes född	6	7	7	9	9	10
Inrikes född	94	93	93	91	91	90
Summa	100	100	100	100	100	100
Utbildningsnivå						
Förgymnasial/gymnasial	45	44	43	55	53	51
Eftergymnasial	55	56	57	45	47	49
Summa	100	100	100	100	100	100
Inkomstnivå						
Låg inkomst	7	8	8	11	11	11
Medelinkomst	38	39	40	55	56	56
Hög inkomst	55	53	51	34	33	32
Summa	100	100	100	100	100	100

Studerar man gruppen som toppar listorna efter parti och kön kan det konstateras att tre partier har en jämställd fördelning mellan män och kvinnor bland toppnamnen på listorna. Man kan även se att andelen kvinnor bland förstanamnet är lägre än andelen kvinnor bland nominerade totalt sett för nästan alla partier. Detta skiljer sig alltså från hur det såg ut på valbar plats.

Tabell 3.4. Andel kvinnor som första namn på listan samt andel nominerade kvinnor efter parti. Andel i procent

	Första namnet på valsedeln			Nominerade		
	2006	2010	2014	2006	2010	2014
C	30	35	37	39	40	41
FP	31	31	37	41	41	42
M	26	28	29	33	37	38
KD	28	34	33	43	42	43
S	37	37	44	45	46	47
V	46	42	47	47	47	49
MP	42	43	51	49	49	50
SD	.	15	17	22	20	23

Sammanfattningsvis kan man konstatera att jämför man toppnamnen med alla på valbar plats kan man se att redan väl representerade grupper är i än högre utsträckning representerade bland toppnamnen. Även det omvända gäller, att grupper som är underrepresenterade på valbar plats är ytterligare något mindre representerade bland toppnamnen. Studerar man utvecklingen från valen 2006 till valen 2014 kan man dock se en ökning i andel för vissa av de grupper som konstaterats vara underrepresenterade bland toppnamnen.

I detta avsnitt har kandidaternas listplaceringar studerats för att försöka förklara vad som styr olika gruppers sannolikhet att som nominerad sedan bli invald vid valen. Partiernas placering av kandidater på valsedlarna stämmer väl med denna sannolikhet. Exempelvis är kvinnor representerade bland dem på valbar plats i högre grad och nominerade kvinnor blir också i högre grad invalda jämfört med nominerade män. Däremot har man inte kunnat se att unga finns representerade i högre utsträckning bland dem på valbar plats jämfört med bland de nominerade. Men så har nominerade i denna grupp även en lägre sannolikhet att bli invalda. Liknande resonemang kan föras kring utrikes födda. Detta talar för att partierna framför allt jobbar med att öka kvinnorepresentationen bland politiker genom sitt arbete med listplacering inför valen. Men personröstningen spelar också in. I nästa avsnitt studeras i vilken utsträckning väljarna utnyttjar rätten att personrösta samt vilka väljarna personröstar på.

Valda med personröster

Vid valtillfället ges väljarna möjlighet att dels välja parti, dels välja en specifik kandidat som står listad på valsedeln. Möjligheten att vid val rösta på enskilda personer vid kommunfullmäktigval infördes genom en ändring i vallagen i samband med 1998 års val. Genom denna reform ökade väljarnas möjlighet till ansvarsutkrävande i samband med valen av enskilda representanter, vilket ligger nära grundidén för representativ demokrati (Oscarsson & Holmberg 2013).

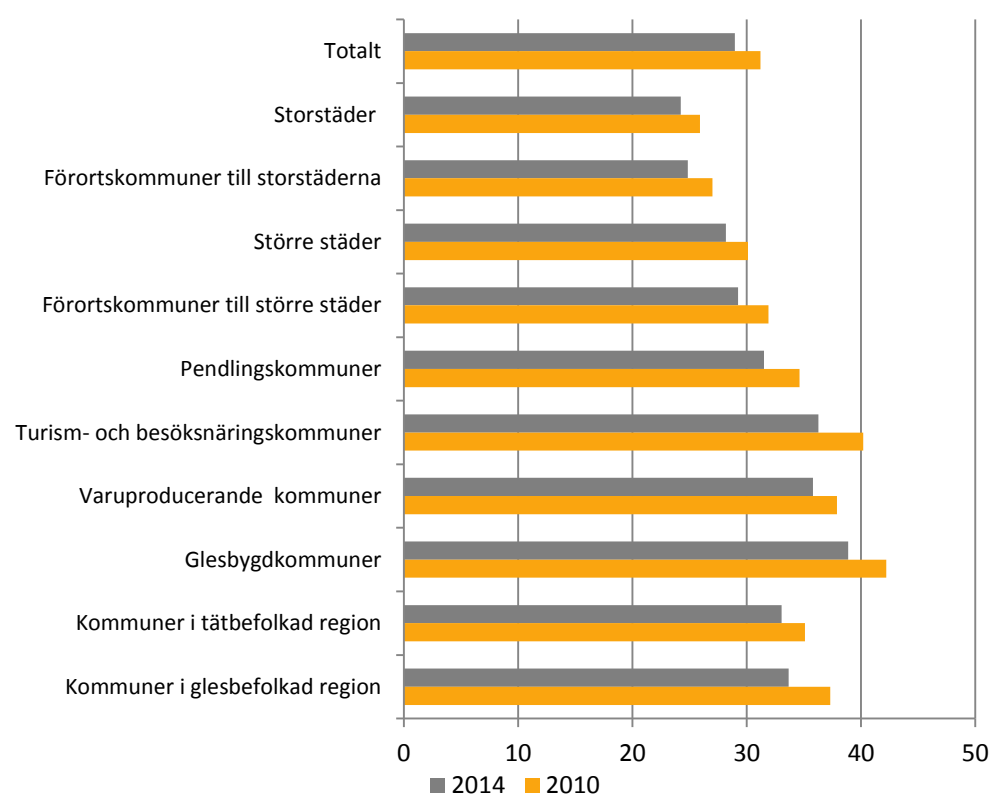
För att bli invald i kommunfullmäktige genom personröster krävs att kandidaten får minst fem procent av partiets röster, dock lägst 50 röster. Mandat tillsätts i första hand efter personröster. Det är främst antalet personröster som avgör vilka kandidater som tar plats i fullmäktige för sitt parti. De återstående mandat som inte kan tillsättas med hjälp av personröster tillsätts därefter efter den rangordning av kandidater som partiet har satt upp inför valen. Om ingen kandidat nått spärren för personröster tillsätts samtliga kandidater i den ordning som de står på valsedeln. Vid kommunfullmäktigvalen 2014 var det 20 procent av de invalda som valdes in med hjälp av personröster. Motsvarande andel vid 2010 års val var 19 procent.

I sina studier av personröstningen i Sverige har Henrik Oscarsson och Sören Holmberg (2013) kunnat konstatera att personröstandet i Sverige är

kanske den mest jämlika formen av politiskt beteende. Det verkar nämligen inte finnas några större skillnader i benägenheten att personrösta mellan olika väljargrupper. Det innebär att personröstreformen i praktiken inte har introducerat någon ojämlikhet i inflytande på bekostnad av dem som inte personröstar.

Man kan konstatera att det finns stora geografiska skillnader avseende personröstning. Väljare i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö använder sig av personrösten i minst utsträckning, medan väljare i glesbygdskommuner använder den i störst utsträckning.

Diagram 3.11. Andel personröster efter typ av kommun vid kommunfullmäktigvalen 2010–2014. Andel i procent

Kommentar: SKL:s kommungruppsindelning har använts och analysen har gjorts på valen 2010–2014 på personröster på partier som tagit mandat i de olika kommunerna.

Alltsedan valen 1998 har väljarna i större utsträckning personröstat i kommunfullmäktigvalen jämfört med andra val. Henrik Oscarsson och Sören Holmberg menar att det hänger samman med att det på lokal nivå finns en bättre kandidat-kännedom (2013). Detta skulle kunna förklara resultaten i diagram 3.11 ovan då man kan anta att kandidat-kännedomen är som störst i glesbygdskommunerna, där det är färre invånare per politiker.

Personröster kan studeras på lite olika sätt. Det är intressant att studera vilka kandidater som väljarna personröstar på och vilka som väljs in genom personröster. Många av de kandidater som väljs med personröster hade ändå tagit plats i fullmäktige tack vare sin placering på valsedeln, vilket gör att det även är intressant att studera gruppen som valdes in enbart på

grundval av sina personröster. Denna grupp är liten. I valen år 2014 var det 237 personer, vilket är färre än i valen till kommunfullmäktige 2010 då det var 275 personer. Detta motsvarar omkring 2 procent av dem som totalt blev invalda. I tabell 3.5 presenteras de valda efter valgrund, det vill säga efter hur de valts.

Tabell 3.5. Andel valda i kommunfullmäktigvalen 2014 genom jämförelsetal och personröster samt andelen nominerade efter kön, ålder, födelseland, utbildningsnivå och inkomstnivå. Procent

	Valda genom jämförelsetal	Valda genom personröster		Nominerade
		Totalt	Enbart p.g.a. personröster	
Kön				
Kvinnor	46	37	32	42
Män	54	63	68	58
Summa	100	100	100	100
Ålder				
18–29 år	8	6	12	9
30–49 år	34	44	40	31
50–64 år	37	38	29	32
65+ år	21	12	19	28
Summa	100	100	100	100
Födelseland				
Utrikes född	8	6	12	10
Inrikes född	92	94	88	90
Summa	100	100	100	100
Utbildningsnivå				
Förgymnasial/ gymnasial	50	42	51	51
Eftergymnasial	50	58	49	49
Summa	100	100	100	100
Inkomstnivå				
Låg inkomst	9	7	12	11
Medelinkomst	48	34	41	56
Hög inkomst	44	58	46	32
Summa	100	100	100	100
Totalt antal	10 165	2 598	237	53 656

Resultaten visar att samma grupper som är underrepresenterade på valbar plats även är underrepresenterade bland dem som väljs in genom personröster, det vill säga kvinnor, yngre och äldre, utrikes födda samt de med låg utbildningsnivå och låga inkomster.

Som har konstaterats är det en liten grupp som vid 2014 års kommunfullmäktigval valdes in enbart tack vare sina personröster och som annars inte hade kommit in, totalt 237 personer. Motsvarande andelar vid 2010 års kommunfullmäktigval var 76 procent män och 24 procent kvinnor.

Frågan är om personrösterna sammantaget förändrar representativiteten bland de folkvalda? Jämförs kön, ålder, födelseland, utbildnings- och

inkomstnivå för gruppen som faktiskt valdes in med gruppen som skulle ha blivit invald om det inte funnits personröster visar det sig att fördelningarna skiljer sig åt med mindre än en procentenhet. Det beror på att väljarna i stor utsträckning personröstar på kandidater som redan står högt upp på listorna och hade valts in även utan personröster.

I tabell 3.6 redovisas gruppen valda och gruppen som skulle blivit valda om inte personröster funnits (hypotetiskt valda) efter kön, ålder, födelseland, utbildnings- och inkomstnivå.

Tabell 3.6. Andel valda och hypotetiskt valda* i kommunfullmäktigvalen 2014 efter kön, ålder, födelseland, utbildningsnivå och inkomstnivå. Procent

	Valda	"Valda" om ej personröster räknats*
Kön		
Kvinnor	43,7	43,9
Män	56,3	56,1
Summa	100	100
Ålder		
18–29 år	7,9	7,8
30–49 år	35,7	35,5
50–64 år	37,1	37,2
65+ år	19,3	19,4
Summa	100	100
Födelseland		
Utrikes född	7,7	7,6
Inrikes född	92,3	92,4
Summa	100	100
Utbildningsnivå		
Förgymnasial/gymnasial	48,0	48,0
Eftergymnasial	52,0	52,0
Summa	100	100
Inkomstnivå		
Låg inkomst	8,3	8,2
Medelinkomst	45,1	45,2
Hög inkomst	46,7	46,5
Summa	100	100

* Med hypotetiskt vald menas här gruppen som hade valts in i fullmäktigvalen 2014 om det inte hade funnits några personröster.

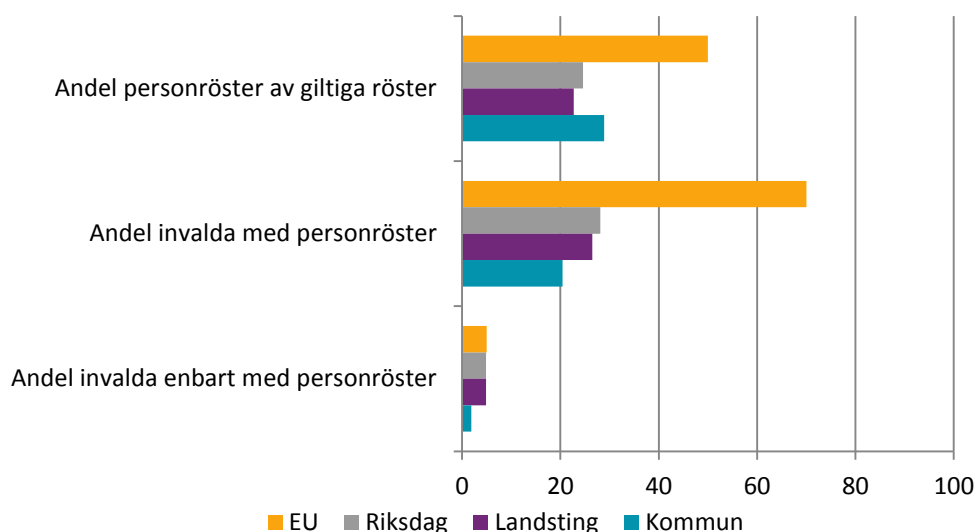
En slutsats man kan dra är att partiernas rangordning av sina kandidater på listorna i stort sett avgör vilka kandidater som väljs in. Vid 2014 års val till kommunfullmäktige var det 20 procent som valdes in med personröster och omkring 2 procent som valdes in enbart tack vare personrösterna. Partiernas inflytande framgår även tydligt när man studerar könsfördelningen över tid. Arbetet med att placera kvinnor på valbar plats på valsedlarna tycks ha bidragit till en större andel kvinnor i fullmäktige.

Folke och Rickne (2014) har i sin forskning studerat just personrösternas effekt och finner att även om personrösterna inte har någon omedelbar

effekt vid valtillfället så använder partierna sig av personkryssen i sina utnämningar. På så vis behöver inte väljarnas kryss på politiker med säkra mandat anses vara bortkastade eftersom personvalet indirekt gett ett inflytande över partiernas utnämningar till toppositioner.

Ser man till de olika politiska nivåerna kan man konstatera att vad gäller personröster skiljer valet till Europaparlamentet ut sig såväl vad gäller andelen personröster av det totala antalet röster som andelen som väljs in med personröster, se diagram 3.12 nedan. Oscarsson och Holmberg (2010) menar att detta har att göra med att i Europaparlamentsval är hela landet en och samma valkrets. I Europaparlamentsvalet behöver väljarna således hålla reda på färre kandidater.

Diagram 3.12. Personröster efter politisk nivå 2014. Andel i procent

Not: För Europaparlamentsvalet baseras andelen invalda med personröster och andelen invalda enbart med personröster på 20 ledamöter.

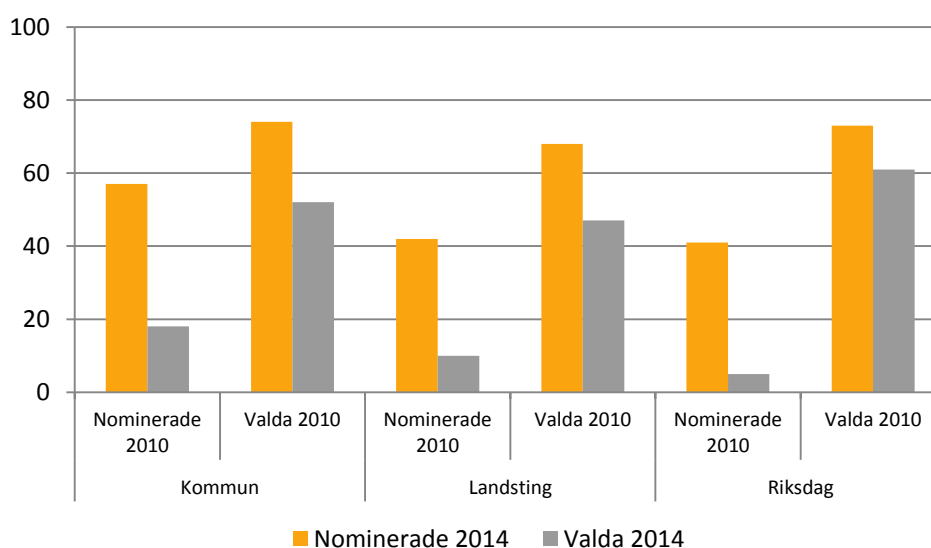
Berg och Oscarsson (2014) sammanfattar det svenska personvalssystemet med ett svagt personval i listsystem där partierna rangordnar kandidater i vilket väljarna först väljer ett parti och sedan en särskild kandidat. I det svenska systemet är det få väljare som väljer att personkryssa och få kandidater väljs in enbart tack vare sina personröster.

Omsättning bland nominerade och valda

I tidigare avsnitt visades åldersfördelningen bland nominerade och valda i kommunfullmäktige åren 1991–2014 och frågan kring åldrande politikerkår samt omsättningen bland politikerna lyftes. Studier av omsättning kan göras på lite olika sätt. Ett sätt är att studera i vilken utsträckning nominerade i ett val blir nominerade och valda vid nästkommande val.

I diagrammet nedan visas andelen som nominerades och valdes in vid 2014 års val av de som nominerades respektive valdes i 2010 års val. Av diagrammet framgår att det bland de som nominerades i kommunfullmäktigvalen 2010 var omkring 57 procent som även nominerades vid valen 2014. Motsvarande andel är lägre för såväl landstingsfullmäktigval och riksdagsval, där drygt 40 procent nominerades i följande val. Däremot kan man se att bland de som valdes in vid 2010 års riksdagsval var det 60 procent som även valdes in 2014. Detta är betydligt högre än andelarna i kommun- och landstingsfullmäktige.

Diagram 3.13. Andel nominerade och valda i 2010 års val som var nominerade och valda 2014 års val efter politisk nivå. Andel i procent

Analys av omsättningen bland nominerade och valda har gjorts för kommunfullmäktigval år 1991–2014 efter kön och födelseland och resultaten redovisas i tabellerna 3.7 och 3.8 nedan. Av dem som nominerades i 2010 års val var det 57 procent som även nominerades år 2014. Följer man de valda på motsvarande sätt kan man konstatera att andelen valda som åternomineras är högre. Av de valda i 2010 års kommunfullmäktigval var det 74 procent som nominerades och 52 procent som valdes in vid kommunfullmäktigvalen år 2014. Andelen som åternomineras och återväljs är något högre för män jämfört med kvinnor förutom när det gäller i den utsträckning som nominerade väljs in i nästkommande val, där andelarna är lika stora för kvinnor och män. Andelarna är tämligen stabila över tid.

Tabell 3.7. Andel av nominerade respektive valda i val till kommunfullmäktige som nomineras respektive blir invalda vid nästföljande val till kommunfullmäktige, efter kön och valår. Procent

	Andel nominerade vid nästföljande val						Andel invalda vid nästföljande val					
	-91	-94	-98	-02	-06	-10	-91	-94	-98	-02	-06	-10
Nominerade												
Kvinnor	59	51	53	56	57	57	19	18	20	20	19	18
Män	61	54	57	59	59	58	19	18	20	20	20	18
Samtliga	60	53	55	58	58	57	19	18	20	20	19	18
Valda												
Kvinnor	75	67	67	72	75	73	58	50	51	53	54	51
Män	76	72	73	77	76	76	59	55	56	57	56	52
Samtliga	76	70	71	75	76	74	58	53	54	55	55	52

Kommentar: Tabellen visar andelen av nominerade respektive valda vid ett givet valår (angivet i tabellen) som även var nominerade respektive valda vid nästföljande val.

På motsvarande sätt kan man studera omsättningen av nominerade och valda efter födelseland. Av tabell 3.8 går det att utläsa att andelen som åternomineras och återväljs är genomgående högre för inrikes födda jämfört med utrikes födda.

Tabell 3.8. Andel av nominerade respektive valda i val till kommunfullmäktige som nomineras respektive blir invalda vid nästföljande val till kommunfullmäktige, efter födelseland och valår. Procent

	Andel nominerade vid nästföljande val						Andel invalda vid nästföljande val					
	-91	-94	-98	-02	-06	-10	-91	-94	-98	-02	-06	-10
Nominerade												
Inrikes födda	60	53	54	58	59	58	19	18	20	20	20	18
Utrikes födda	55	49	50	53	53	52	16	15	16	16	16	14
Samtliga	60	53	54	58	58	57	19	18	20	20	19	18
Valda												
Inrikes födda	76	70	71	75	76	75	58	53	54	56	55	52
Utrikes födda	74	67	67	73	74	74	57	46	50	51	55	47
Samtliga	76	70	71	75	76	74	58	53	54	55	55	52

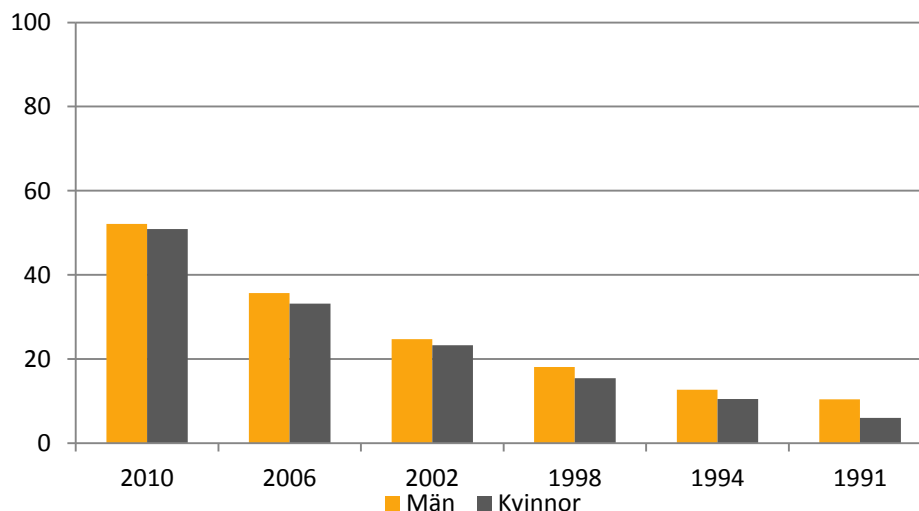
Kommentar: Tabellen visar andelen av nominerade respektive valda vid ett givet valår (angivet i tabellen) som även var nominerade respektive valda vid nästföljande val.

Ett annat sätt att studera omsättningen bland de nominerade är att studera de som valdes in vid 2014 års kommunfullmäktigval och följa dem bakåt i tiden, se diagram 3.14. Bland de folkvalda i 2014 års kommunfullmäktigval var det drygt hälften, 52 procent, som var invalda även i valen 2010.

Andelen är lägre ju längre bakåt i tiden man går och av 2014 års invalda var det 9 procent som även var invalda vid 1991 års val. Av de invalda 2014 är det en högre andel män än kvinnor som blivit invalda vid något tidigare val.

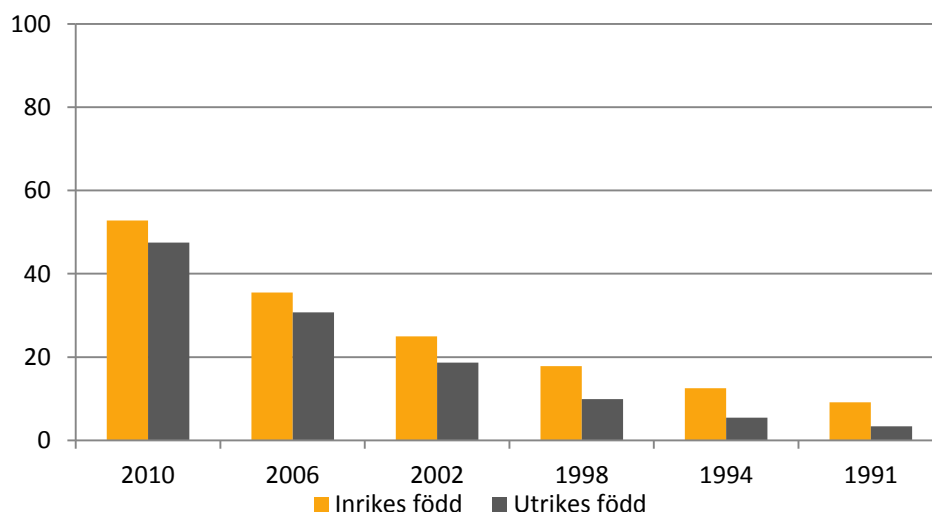
En liknande analys för landstingsfullmäktigvalen ger liknande resultat, dock med något större omsättning av gruppen valda.

Diagram 3.14. Andel av valda till kommunfullmäktige 2014 som varit invalda vid tidigare val till kommunfullmäktige, efter kön och valår. Andel i procent

En liknande analys kan göras utifrån födelse-land och resultaten visar att det finns tydliga skillnader mellan andelen inrikes födda och utrikes födda vad gäller i vilken utsträckning de blivit invalda i fullmäktige vid tidigare val. Skillnaden mellan utrikes och inrikes födda verkar dock vara avtagande – skillnaden är mindre om man studerar återvalda under de senaste valen jämfört med återvalda sedan 1990-talet. Detta är inte så märkligt eftersom andelen utrikes födda bland de valda var lägre i början av 1990-talet än under de senaste valen.

Diagram 3.15. Andel av valda till kommunfullmäktige 2014 som varit invalda vid tidigare val till kommunfullmäktige, efter födelse-land och valår. Andel i procent

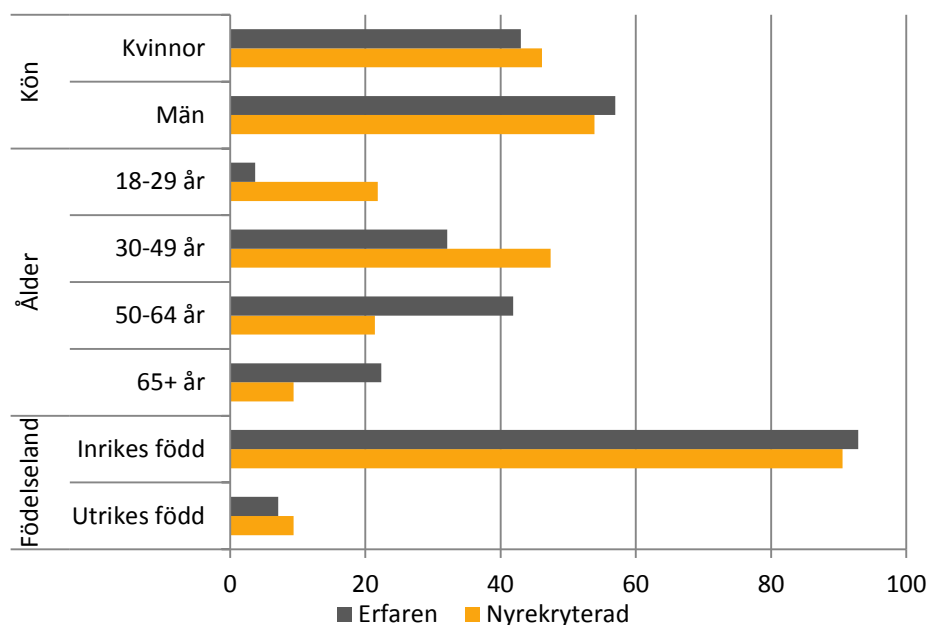

Omkring 8 procent av dem som var nominerade i kommunfullmäktigvalen 2014 har varit nominerade vid samtliga val sedan 1991. Det går också att vända på det och konstatera att av dem som nominerades i 2014 års kommunfullmäktigval var det 37 procent som inte har varit nominerade

och 42 procent som inte varit invalda i något tidigare val sedan kommunfullmäktigvalen år 1991.

Det är intressant att närmare studera dem som kommer in i politiken idag. I diagram 3.14 jämförs dessa "nyrekryterade" med "erfarna" politiker⁵ för att se om de nya politikerna skiljer sig från dem som varit i kommunpolitiken tidigare (nominerad i minst ett tidigare val). Man kan se att könsfördelningen är något jämnare bland de nyrekryterade, 46 procent kvinnor och 54 procent män, jämfört med 43 respektive 57 procent bland de erfarna. Ålderskillnaden skiljer sig också, av naturliga skäl, men det är intressant att nyrekryteringar görs i samtliga åldersgrupper, dock i störst utsträckning i åldersgruppen 30–49 år. Det går även att se att utrikes födda i något större utsträckning är representerade bland de nyrekryterade jämfört med bland de erfarna.

Diagram 3.16. Nyrekryterade och erfarna politiker bland de folkvalda i 2014 års kommunfullmäktigval efter kön, ålder och födelseland. Andel i procent

Kommentar: Till nyrekryterad räknas de som valdes in i kommunfullmäktige vid 2014 års val som inte varit nominerade tidigare. Till erfarna räknas de som varit nominerade i minst ett tidigare val sedan 1991

Folkvalda med funktionsnedsättning

I den enkätstudie som gjorts under 2014 har frågor ställts, både till de som valt att hoppa av sitt uppdrag i förtid och de som suttit kvar på sitt uppdrag hela mandatperioden, om de anser sig ha en funktionsnedsättning eller inte. De som svarat ja fick även ange vilken/vilka funktionsnedsättningar de har.⁶ Resultatet visar att 20 procent av de

⁵ Med nyrekryterad avses dem som valdes in vid 2014 års val men som inte har funnits med som nominerad vid något tidigare val (1991–2010). Med erfarna avses dem som valdes in vid 2014 års val och som varit nominerade i åtminstone ett tidigare val (1991–2010).

⁶ I undersökningen ställdes följande fråga: "Med funktionsnedsättning menas här att man kan ha nedsatt syn eller hörsel, ha tal- eller röstproblem, rörelsehinder, allergi eller någon

folkvalda i landets kommunfullmäktige har någon form av funktionsnedsättning. De vanligaste typerna av funktionsnedsättning bland folkvalda är astma/allergi, hörselnedsättning, synnedsättning, diabetes samt hjärt-/kärlsjukdom. Män och kvinnor uppger i samma utsträckning att de har en funktionsnedsättning. Andelen i befolkningen 16–64 år med en funktionsnedsättning är (med detta sätt att mäta) omkring 26 procent. Andelen med funktionsnedsättning i de folkvalda kommunala församlingarna (18–64 år) är 20 procent, vilket är lägre än i befolkningen.

Utifrån de djupintervjuer som genomförts målas en bild upp av att det är svårare att som folkvald med en funktionsnedsättning ta sig högt upp på valbara listor, bli nominerad samt att få plats i kommunfullmäktige etc. Delvis upplevs detta enligt vissa bero på naturliga begränsningar hos individen själv då det krävs mycket arbete. Andra menar att arbetsbördan kan anpassas om viljan hade funnits. Någon menar att det är "ett tuffare klimat i toppen, inte lika förlåtande". Det innebär samtidigt att det sannolikt inte finns så många personer med funktionsnedsättning på högre poster och därmed är de inte proportionerligt representerade bland de i beslutande ställning. Mer om hur folkvalda med funktionsnedsättning upplever sin tid i och i frågor kring politiken beskrivs i kapitel 6.

Sammanfattning

I detta kapitel har det konstaterats att kvinnor, unga, utrikes födda samt de med låg utbildningsnivå och låga inkomster är underrepresenterade bland dem som nomineras i kommunfullmäktigval. Med undantag för kvinnor har dessa grupper även en lägre sannolikhet att därefter väljas in i fullmäktige, vilket gör att de blir än mer underrepresenterade bland de valda.

Studier av kandidaternas valgrund visar att 20 procent av kandidaterna blir invalda med personröster och 2 procent enbart med hjälp av personröster. I stort är det partiernas rangordning av kandidater på valsedlarna som avgör vilka som väljs. Den analys som genomförts avseende kandidater på valbar plats visar att denna grupp har en jämnare könsfördelning än gruppen nominerade totalt sett. Det tyder på att partierna arbetar för en att öka jämställdheten bland sina valda. Däremot kan inga sådana tendenser märkas för andra underrepresenterade grupper.

Andelen som uppger att de har en funktionsnedsättning bland de folkvalda är lägre än i befolkningen. Bland de folkvalda uppges framförallt *astma/allergi, diabetes, hjärt-/kärlsjukdom* samt *hörselnedsättning* vara de nedsättningar som är vanligast.

I nästa kapitel studeras skälen till varför man engagerar sig i ett politiskt parti närmare.

form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara att man har diabetes, hjärt-lungproblem, mag-tarmsjukdom, psoriasis, epilepsi, dyslexi eller något liknande. Med den här definitionen, skulle du säga att du har en funktionsnedsättning?"

4. Varför engagera sig politiskt?

I förra kapitlet beskrevs de nominerade och valda utifrån demografiska och socioekonomiska egenskaper. I det här kapitlet undersöks skälen till varför man engagerar sig politiskt, hur rekryteringen sker samt vilka förväntningar man hade på sitt politiska uppdrag innan kandidaturen.

Inom forskningen beskrivs rekryteringsprocessen som ett antal steg. Det första steget är det ofrånkomliga kravet att vara valbar. Därefter ställs krav på att personen är villig att ta sig an ett uppdrag. Om dessa två förutsättningar är uppfyllda behöver sedan, i regel, personen vara medlem i något parti och bli nominerad av partiet i val. Det sista steget är sedan att bli invald (Bäck 2000; Nielsen 2001; Erlingsson & Öhrvall 2010).⁷

Vi har tidigare studerat hur olika grupper är representerade i olika grad bland de som nomineras och väljs in. Beror det på att uppdragsviljan och benägenheten att engagera sig partipolitiskt skiljer sig åt mellan befolkningsgrupper? Inom ramen för den stora demokratiutredningen i början av 2000-talet genomfördes en undersökning av befolkningens uppdragsvilja. I denna undersökning kunde det inte konstateras några större skillnader i uppdragsvilja mellan olika åldersgrupper eller mellan inrikes och utrikes födda som skulle kunna förklara de skevheter som finns i representationen efter ålder och födelseland (Nielsen 2001). Däremot konstaterades då en viss skillnad mellan män och kvinnors uppdragsvilja. Efter att dels ha iakttagit den könsmässiga representationen, dels studerat uppdragsviljan över tid konstaterade Peder Nielsen (2001) att den förbättrade representationen av kvinnor som skedde under 1980–1990-talen inte har att göra med att det finns en skillnad mellan kvinnor och mäns avseende vilja att ta sig an uppdrag. Han pekar däremot på att förklaringen snarare kan vara en förändring hos de politiska partiernas attityder till huruvida jämlik representation av kvinnor och män i de politiska församlingarna har ett värde eller inte.

Rekrytering till partier och poster

Representativa demokratier är beroende av att det i befolkningen finns medborgare som är villiga att arbeta för befolkningen med gemensamma frågor (Aars & Offerdal 1998). I den representativa demokratin fungerar partierna som redskap för att hitta och engagera personer till politiska förtroendeuppdrag, vilket gör att rekrytering av lämpliga personer är en av partiernas huvuduppgifter (Erlingsson & Öhrvall 2010). Partierna fungerar som länkar mellan medborgare och förtroendevalda genom att de utifrån

⁷ Ett mindre antal personer blir dock invalda kommunfullmäktige utan de tre mellanstegen. Det på grund av att det i svenska val finns en fri nomineringsrätt vilket medför att röstande kan skriva ett namn på en valsedel och därigenom nominera denna person (Valmyndigheten 2011). På så vis kan personer som inte är uppdragsvilliga, medlemmar i parti och nominerade på förhand bli invalda.

de önskemål och åsikter som finns bland medborgarna skapar konkreta politiska program (Erlingsson och Öhrvall 2014).

Sedan år 1991 har dock antalet medlemmar i politiska partier successivt sjunkit (Peterson 2005). Enligt undersökningar, som riktats till lokala partiorganisationer om tillgången på personer villiga att ställa upp vid nomineringarna till kommunfullmäktigvalen år 1979, år 1991 och år 1998, kan man se en tydlig ökning av andelen partiorganisationer som uppger sig ha brist på kandidater. Mer än var fjärde partiorganisation säger sig uppleva att tillgången på uppdragsvilliga personer är bristfällig. Det visar även en ny undersökning för 2014 (Gidlund & Möller 1999; SVTpejl 2014; Erlingsson och Öhrvall 2014).

Enligt SCB:s undersökning om folkvaldas villkor i fullmäktige uppger lite mer än hälften av de folkvalda att de har gått med i ett parti på eget initiativ, medan övriga gått med efter att ha blivit tillfrågade. Vanligast är att ha blivit kontaktad av ett politiskt parti eller av en vän eller bekant. Resultaten stämmer väl med resultaten från studien som genomfördes av SCB 2012, samt den undersökning som genomfördes i Östergötlands kommuner av Gissur Erlingsson och Richard Öhrvall (2010). Erlingsson & Öhrvall pekar i sin rapport på vikten av att bli tillfrågad för att få personer att engagera sig politiskt.

Som nämndes ovan gick ungefär hälften av de folkvalda med i ett parti på eget initiativ och resterande hälft efter att ha blivit tillfrågade. Det går inte att se några skillnader i varför och hur man engagerar sig politiskt, utifrån om man har en funktionsnedsättning eller inte. I de djupintervjuer som gjorts bland några av de folkvalda som har en funktionsnedsättning, framgår att ingen av de intervjuade engagerade sig i politiken främst med anledning av sin funktionsnedsättning. I intervjuerna nämns i första hand vad man snarast kan kalla traditionella anledningar så som tidigt engagemang i ungdomen, generellt samhällsengagemang och en vilja att påverka. Det framgår däremot, vilket kanske kan tänkas vara naturligt, att flera av de intervjuade under sin tid som politiker engagerat sig i frågor som relaterar till funktionsnedsättning, men det har inte varit deras huvudfokus.

Partierna arbetar aktivt med representationen

För att få en bra representation bland de folkvalda utifrån hur befolkningsammansättningen ser ut är det viktigt att rekryteringsprocessen hos partierna fungerar på ett bra sätt. I undersökningen om folkvaldas villkor ställdes en fråga om det egna partiet aktivt arbetar med att rekrytera medlemmar från underrepresenterade grupper. Utifrån svaren går det att se att partierna verkar ha detta arbetsätt, även om större delen, 59 procent, endast arbetar med detta i viss grad. Omkring 10 procent av samtliga ledamöter upplever att deras parti inte alls arbetar för att förbättra representationen i sin medlemskår.

Tabell 4.1. Upplevelse bland de folkvalda i kommunfullmäktige 2014 om det egna partiet aktivt arbetar med rekrytering från underrepresenterade grupper. Andel i procent

	Samtliga
Ja, i hög grad	25
Ja, i viss grad	59
Nej, inte alls	10
Ej aktuellt/Ej svar	6

Frågan löd: Arbetar ditt parti aktivt med att rekrytera medlemmar från underrepresenterade grupper, till exempel unga, utrikesfödda? *Denna fråga ställdes endast i undersökningen 2014.

I undersökningen ställdes en fråga om i vilken ålder man var när man gick med i ett politiskt parti för första gången.⁸ Av svaren kan man se att strax över hälften gick med i ett parti för första gången innan de fyllt 30 år, och en tredjedel gick med i åldern 30–49 år. Det är naturligtvis så att denna fördelning i viss mån beror på ålder hos de svarande i undersökningen. Av dem som har fyllt 50 år är det omkring 15 procent som uppger att de har gått med i ett parti för första gången efter att ha fyllt 50 år.

I undersökningen ställdes även en fråga om man hade föräldrar som under uppväxttiden var medlem i något parti.⁹ Resultaten visar att omkring 40 procent av de folkvalda har haft föräldrar som varit partimedlemmar.

Att kandidera i ett val

Det finns relativt lite kunskaper om hur partiernas nomineringsprocess går till. Vad är det som gör att vissa partimedlemmar nomineras i ett val och andra inte? Enligt en studie som genomförts bland kandidater i 2014 års val av Erlingsson och Öhrvall (2014) har partimedlemmarna och valberedningen mest inflytande över hur valseدلarna sattes samman inför valet. Enligt samma studie är politiska åsikter och kompetens viktigaste egenskaperna för huruvida en politiker hamnar på valbar plats eller inte.

Kandidering sker på eget initiativ

På samma sätt som vid rekrytering av medlemmar till partiet återkommer vikten av att bli tillfrågad även i nomineringsprocessen. Man ställer upp snarare än tar ett eget initiativ att kandidera till kommunfullmäktigval. På en fråga om varför man blev uppsatt på valsedeln vid 2010 års val uppger nästan 80 procent att de blev ombedda att ställa upp och accepterade det. Omkring 20 procent uppger att de själva bad om att bli uppsatt på valsedeln. Ett fåtal, omkring 2 procent, uppger att de bad om att få slippa men ändå blev uppsatta eller att de blev uppsatta utan att bli tillfrågade. Resterande uppger att de inte vet hur det gick till.

Det går att konstatera en viss skillnad mellan dem som suttit upp till 2 år i fullmäktige jämfört med dem som har suttit i fullmäktige sammanlagt 11 år eller längre. De med kort erfarenhet uppger i högre utsträckning att de själva bad om att bli uppsatta.

⁸ Frågan löd "Hur gammal var du när du första gången gick med ett politiskt parti?"

⁹ Frågan löd "Om du tänker tillbaka på din uppväxttid, var någon av dina föräldrar medlem i ett politiskt parti?"

Kandidaterna verkar på förhand tämligen väl kunna avgöra sannolikheten att bli invald. Det kan vara baserat på såväl placeringen på valsedelns som det faktum att personrösterna spelar en väldigt liten roll i vilka som väljs in vid valen. Omkring hälften uppger att de var *väldigt säkra* och mellan 30 och 40 procent uppger att de var ganska säkra på att bli invalda i fullmäktige vid valen 2010. Det innebär att drygt 80 procent var mer eller mindre säkra på att bli invalda när de valde att kandidera.

Skäl till kandidering

Varför väljer man att kandidera? Vad är det som får kandidaterna att acceptera en nominering eller att på eget initiativ be om att bli uppsatt på valsedelns? I enkäten fick de svara på en lista med ett antal skäl som de fick ta ställning till om de haft någon betydelse för beslutet att kandidera.

De två dominerande skälen till varför man valde att kandidera i 2010 års kommunfullmäktigval var att man uppger sig vara generellt engagerad i politik och samhällsfrågor samt att man önskade bidra i utvecklingen mot ett bättre samhälle. Drygt 90 procent har angett att dessa skäl hade avgörande eller viss betydelse för beslutet att kandidera. De äldsta, 65 år eller äldre, uppger detta skäl i mindre utsträckning än sina yngre kollegor.

32 procent har uppgett att *viljan att göra en insats för en bestämd grupp i samhället* hade avgörande betydelse och ungefär lika stor andel har uppgett att de var *engagerade i specifika frågor*. Räknar man in även dem som angett att det haft viss betydelse är det omkring 80 procent som uppger dessa två skäl.

Ytterst få uppger att skälet var att man trodde att det skulle främja yrkeskarriären eller att man trodde att det skulle vara en språngbräda till en politisk karriär. De yngsta folkvalda, 18–29 år, uppger däremot i större utsträckning att dessa skäl var av större betydelse än äldre folkvalda.

Det är inga större skillnader mellan män och kvinnor avseende om de skäl som uppges skulle ha haft inverkan på beslutet att kandidera. Det går inte heller att se några skillnader i varför och hur man engagerar sig politiskt utifrån om man har en funktionsnedsättning eller inte.

Att döma av skälen som de folkvalda uppger till varför de valde att acceptera en nominering från partiet är det samhällsintresset som är det mest drivande, medan intresset att driva specifika frågor för någon bestämd grupp anges i mindre utsträckning. Men vad hade man då för förväntningar innan man blev invald i kommunpolitiken?

Förväntningar på uppdraget

De förväntningar som de folkvalda själva uppger sig ha haft inför sitt fullmäktigeuppdrag stämmer väl med de skäl som angetts till varför man väljer att kandidera. De folkvaldas förväntningar verkar i stor utsträckning handla om väldigt generella saker som att få insikt och inblick i den lokala

politiken och att delta i intressanta diskussioner. Det är drygt 90 procent som trodde att de i stor eller viss utsträckning skulle uppnå detta. Det är vanligare bland kvinnor än män att uppge detta skäl i stor utsträckning.

Något färre, men ändå nästan 90 procent, trodde att de i stor eller viss utsträckning skulle bidra till att göra kommunen bättre och få genomslag för egna argument och åsikter i partigruppen.

Vårt att lyfta fram är att det är en tämligen liten andel, cirka 20 procent, som uppger att de i stor utsträckning trodde sig kunna få igenom någon sakfråga eller få genomslag för egna argument och åsikter i kommunfullmäktige. Däremot är det cirka en tredjedel som uppger att de i stor utsträckning förväntade sig att få genomslag för egna argument och åsikter i den egna partigruppen. Det kan således finnas ett annat sätt att se på hur man kan påverka politiken i kommunen utifrån sina egna argument, där fokus ligger på att påverka sitt eget parti först och därigenom få in sina egna åsikter och argument i partilinjen.

Likt skäl till kandidering går det inte att se några skillnader i vilka förväntningar man har, utifrån om man har en funktionsnedsättning eller inte.

Sammanfattning

Låt oss återgå till den fråga som initialt ställdes i detta kapitel, varför man väljer att engagera sig politiskt, kan det konstateras att ungefär hälften av de folkvalda har gått med i ett politiskt parti på eget initiativ och hälften har blivit rekryterade av olika aktörer. I nomineringsprocessen inför val är det främst partiet som tar initiativet genom att tillfråga personer, vilka sedan accepterar eller inte.

Som skäl till att kandidera är det främst skäl av väldigt generell karaktär som uppges haft avgörande betydelse, till exempel att man är var generellt engagerad i politik och samhällsfrågor. Det gäller även de förväntningar som man uppger sig haft inför uppdraget. I rapporten *Politikens villkor* som grundar sig på en liknande undersökning av folkvalda, fast i ett begränsat antal kommuner, dras slutsatsen att de personer som slutgiltigt blir invalda i fullmäktige tycks vara motvilligt engagerade altruister (Erlingsson & Öhrvall 2010). Den här studien bekräftar i huvudsak denna slutsats. De folkvalda tycks drivas av skäl som är av oegennyttig karaktär. Det verkar även vara så att man väntat tills man blir tillfrågad i nomineringsprocessen. Utifrån den här studien, som baseras på ett betydligt större material, går det dock att konstatera att det finns åldersskillnader avseende såväl skäl till kandidering som hur nomineringen gick till. Även om unga folkvalda i stor utsträckning liknar de äldre skiljer de sig något åt i det att de i större utsträckning går med i partiet på eget initiativ, ber om att stå med på valsedeln vid valen samt uppger egennyttiga skäl till att kandidera jämfört med sina äldre kollegor.

Som nämndes i början av denna rapport är situationen för folkvalda med funktionsnedsättning särskilt viktig att belysa. Utifrån 2014 års enkätundersökning går det inte att se några skillnader i varför och hur man engagerar sig politiskt utifrån om man har en funktionsnedsättning eller inte.

5. Karriärvägar inom politiken

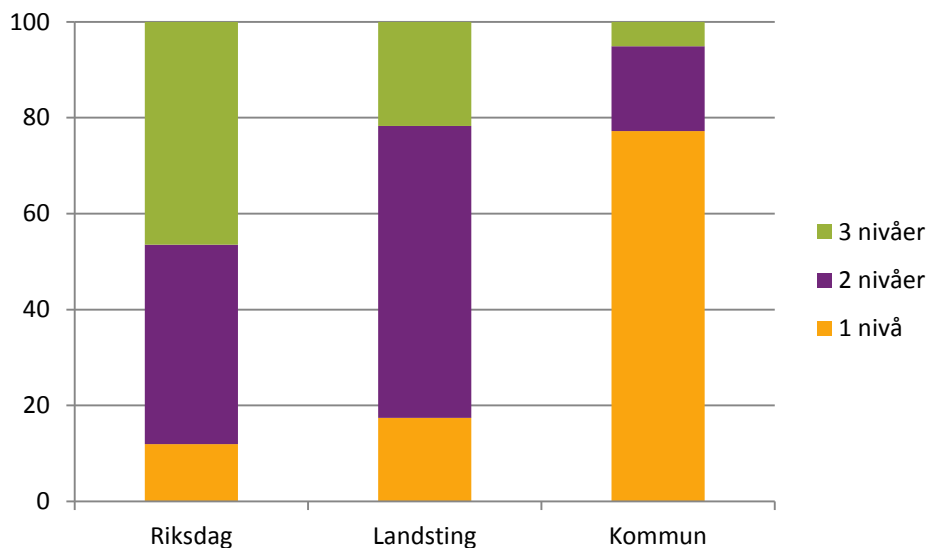
Det finns ett antal sätt att göra karriär inom politiken, bland annat genom att klättra i position eller mellan politiska nivåer. Det kan gälla såväl karriär från ett uppdrag i kommun till landstings- eller riksdagsuppdrag som karriär avseende typen av uppdrag (nämndtyp och position) inom en given politisk nivå.

Politisk nivå

Vi börjar med att studera i vilken utsträckning de nominerade finns med på partiernas listor för fler än en politisk nivå. Om vi utgår från riksdagens nominerade kan man se att det är väldigt få som stod med på partiernas listor enbart för riksdagsvalet. Nära hälften stod med på listor för samtliga tre politiska nivåer. Det omvända gäller för de nominerade för kommunfullmäktigvalen, 77 procent stod enbart nominerade för denna nivå. För landstingsnivån var det drygt 60 procent som var nominerade i två av nivåerna och då främst både kommun och landsting.

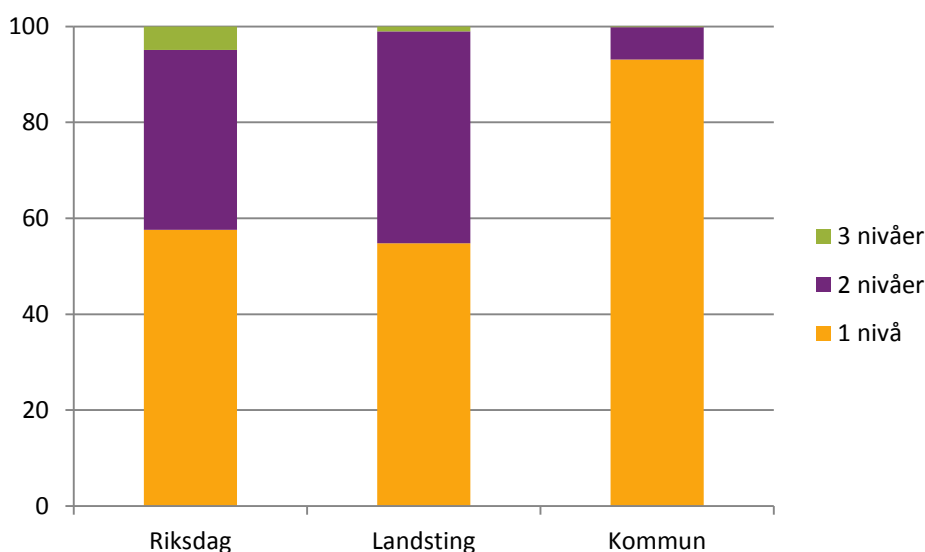
Diagram 5.1

Andel bland de nominerade i riksdag, landsting och kommun som är nominerade till 1–3 politiska nivåer. Procent

Även när man ser till de valda kan man se att det av riksdags- och landstingspolitiker är många som blir invalda på fler än en nivå. För såväl riksdagspolitiker som landstingspolitiker handlar det främst om uppdrag i kommunfullmäktige.

Diagram 5.2
Andel bland de valda i riksdag, landsting och kommun som är valda till 1-3 politiska nivåer. Procent

En intressant frågeställning är vad tidigare erfarenhet från annan politisk nivå har för betydelse för att bli nominerad i riksdagsvalet. Av de totalt 5 905 som nominerades i riksdagsvalet i 2014 års val var drygt hälften, 3 102, nominerade för första gången i ett riksdagsval (sedan 1991). Vi har studerat dessa nya nominerade utifrån tidigare erfarenhet i kommunal politik. Tidigare erfarenhet definieras här som att ha varit invald någon gång i kommun- eller landstingsfullmäktige mellan 1991 och 2010. Vi vill undersöka om kommunala uppdrag kan ses som en hävstång till rikspolitiken.

Resultaten visar att det är ungefär en fjärdedel av de som var nya nominerade vid 2014 års riksdagsval som även varit invalda i kommun- eller landstingsfullmäktige. Övriga tre fjärdedelar har ingen tidigare erfarenhet. Ser man till dem som valdes in för första gången i riksdagen 2014 så är det nära två tredjedelar som har tidigare erfarenhet inom kommun- eller landstingspolitiken.

Uppdragstyp

För att kunna studera karriärvägar avseende uppdragstyp inom en given politisk nivå utvidgas den studerade gruppen till att omfatta samtliga förtroendevalda med uppdrag som ersättare och ordinarie ledamot i fullmäktige och nämnder¹⁰ under fullmäktige. Gruppen förtroendevalda består förutom av de folkvalda till viss del av personer som nominerades vid valen och till viss del av andra som inte fanns med på partiernas listor vid valen. Antalet förtroendevalda var år 2015 knappt 37 000 personer, vilket är tre gånger så många som antalet folkvalda vid 2014 års val (SCB 2016).

¹⁰ Inkluderar även utskott och beredningar som sorterar direkt under fullmäktige.

Uppdrag inom kommunerna

Antalet förtroendeuppdrag i kommunerna är fler än antalet förtroendevalda. År 2015 uppgick antalet uppdrag i kommunerna till drygt 60 600 och antalet förtroendevalda till drygt 36 800. Sett över tid har uppdragskoncentrationen ökat. År 1999 var det genomsnittliga antalet uppdrag per förtroendevald 1,54, vilket ökade till 1,65 år 2015.

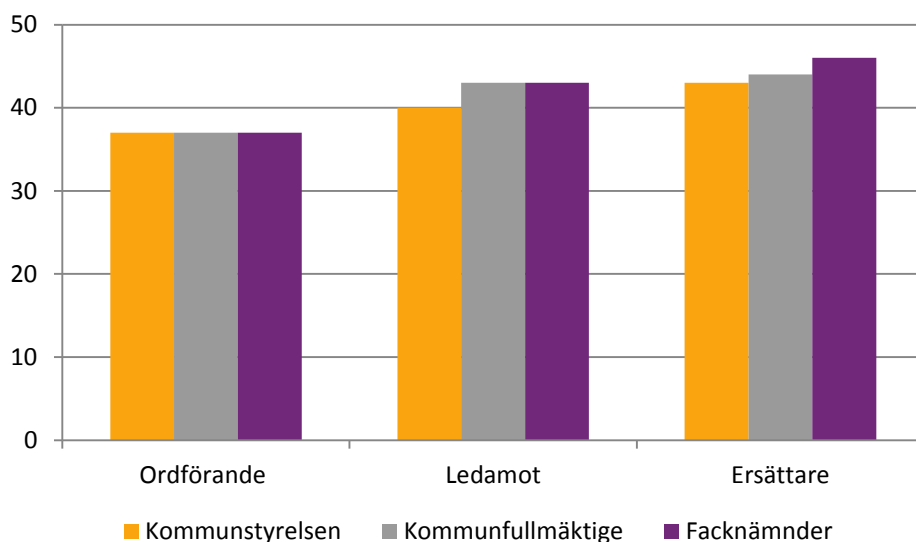
Ett sätt att göra karriär inom politiken kan gälla position, exempelvis att man går från att vara ersättare till ledamot eller ordförande. Det finns även uppdrag som anses vara tyngre än andra. Till dessa hör uppdrag i kommunstyrelsen. Det är intressant att studera hur dessa uppdrag fördelas bland de förtroendevalda. Det är inte så konstigt att andelen män är större än andelen kvinnor på alla positionsnivåer eftersom andelen män är större bland hela gruppen förtroendevalda, men positionerna är skevt fördelade mellan män och kvinnor. Man kan konstatera att kvinnor generellt sett är representerade i lägre grad, men att den skillnaden ökar med uppdragets tyngd. Det vill säga skillnaden mellan andelen män och andelen kvinnor är som minst bland ersättarposterna och som störst bland ordförandeposterna. År 2015 var andelen kvinnor på ordförandeposter omkring 37 procent vilken är en ökning jämfört med år tidigare undersökningar.

Tabell 5.1
Andel män och kvinnor bland förtroendevalda i kommunerna efter position och nivå 2003–2015. Procent

	2003		2007		2011		2015	
	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.	Män
Position								
Ordförande	30	70	31	69	33	67	37	63
Vice ordförande	35	65	38	62	41	59	41	59
Övr. ord ledamöter	42	58	42	58	43	57	43	57
Ersättare	42	58	43	57	44	56	45	55
Nivå								
Kommunstyrelsen	36	64	39	61	41	59	41	59
Kommunfullmäktige	42	58	42	58	43	57	43	57
Facknämnd	43	57	44	56	44	56	45	55

I diagrammet nedan redovisas andelen kvinnor efter typ av position och nivå.

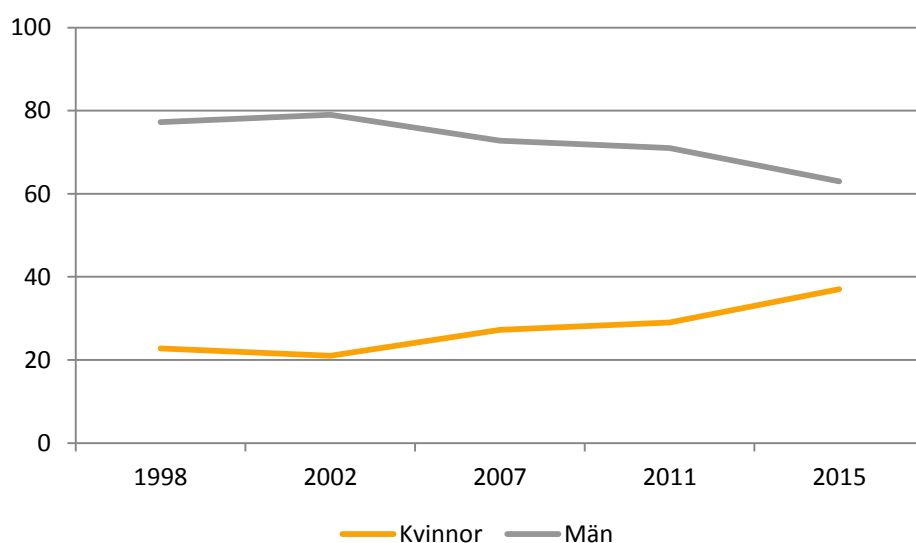
Diagram 5.3
Andel kvinnor efter position och nivå i kommunerna 2015. Procent

Om man enbart studerar gruppen under 50 år kan man se att könsfördelningen är jämnare bland såväl ordförandeuppdrag som uppdrag i kommunstyrelsen. Bland förtroendeuppdrag som innehas av personer under 50 år är andelen kvinnor i kommunstyrelsen 46 procent och andelen på ordförandeposter 42 procent.

År 2011 var andelen kvinnor på kommunstyrelseordförandeposten omkring 29 procent. År 2015 är denna andel 37 procent. Sett över tid, år 1998–2015, är 2015 års andel den största och kan jämföras med år 1998 då andelen kvinnor på denna typ av post var knappt 23 procent.

Diagram 5.4
Kommunstyrelseordföranden efter kön 1998–2014. Andel i procent

Hur ser representationen ut bland unga och utrikes födda över tid? Av resultaten kan man konstatera att precis som för kvinnor blir dessa grupper mer underrepresenterade ju tyngre posten är. Andelen unga är liten både

på ordförandeposter och på uppdrag i kommunstyrelserna. Precis som i tidigare undersökningsomgångar återfinns de unga i störst utsträckning på ersättarposterna. Utrikes födda är också i lägre grad representerad på ordförandeposter och i kommunstyrelsen. Förhållandena är i stort sett de samma 2015 som de var 2003.

Tabell 5.2
Andel unga 18–29 år och utrikes födda position och nivå 2003–2011. Procent

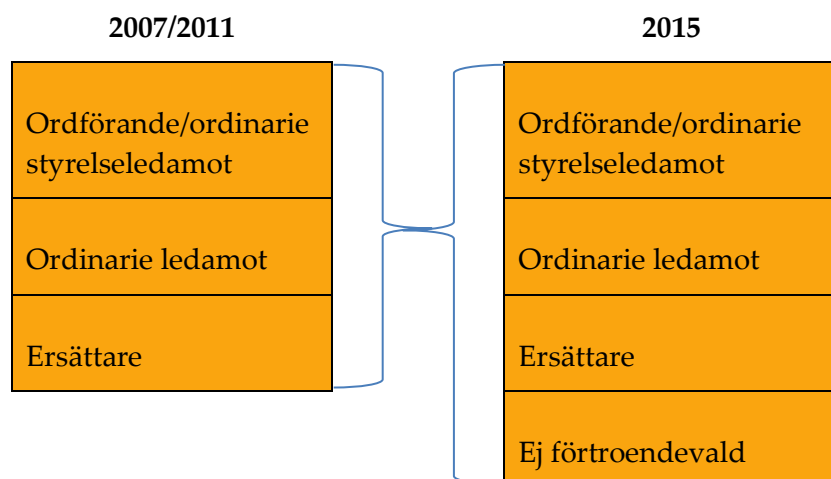
	Unga 18–29 år				Utrikes födda			
	2003	2007	2011	2015	2003	2007	2011	2015
Position								
Ordförande	1	1	2	2	3	3	4	4
Vice ordförande	3	2	3	4	5	5	5	7
Övriga ordinarie ledamöter	5	5	6	7	7	8	8	8
Ersättare	9	9	9	11	9	10	10	10
Nivå								
Kommunstyrelsen	4	4	5	6	5	6	6	6
Kommunfullmäktige	6	6	7	8	7	8	8	8
Facknämnder	8	8	9	10	8	9	9	10

Uppdragsomsättning

Det är inte helt uppenbart hur man ska studera hur personer över tid rör sig mellan olika typer av uppdrag. Kommuners nämndorganisationer förändras, partiets mandatantal påverkar antalet uppdrag och olika personer har olika många uppdrag.

I den analys som görs här har uppdragen delats in i tre grupper. Första gruppen består av tunga uppdrag och i denna ingår uppdrag som ordförande eller vice ordförande i fullmäktige eller nämnd eller ett ordinarie uppdrag i kommunstyrelsen. I andra gruppen ingår uppdrag som ordinarie ledamot i fullmäktige och nämnder och i den tredje gruppen finns ersättaruppdragen. För dem som har fler än ett uppdrag har det tyngsta av dessa uppdrag valts.

Analysen utgår från dem som var förtroendevalda år 2007 respektive 2011 och följer hur de har förflyttat sig till år 2015. Analysen görs dels totalt, dels efter ålder, kön och födelseland.

Om man ser till hela gruppen som hade något förtroendeuppdrag år 2011 är det runt 55 procent som har ett uppdrag även år 2015. Av dem som hade ett tungt uppdrag år 2011 har 51 procent ett tungt uppdrag även år 2015. Av dem som hade ett uppdrag som ordinarie ledamot 2011 är det omkring 12 procent som 2015 har tilldelats ett tungt uppdrag. Motsvarande andel för dem med ersättaruppdrag år 2011 är 5 procent. Av dem med uppdrag som ersättare 2011 är det mer än hälften, cirka 59 procent, som inte längre finns med bland de förtroendevalda år 2015 jämfört med 26 procent av de som tidigare hade ett tungt uppdrag. På samma sätt kan man studera hur de förtroendevalda har förflyttat sig mellan två mandatperioder från 2007 till 2015.

Tabell 5.3
Uppdragsomsättning bland förtroendevalda efter typ av post år 2007-2015 och 2011-2015. Andel i procent

Förtroendeuppdrag 2015	Förtroendeuppdrag 2011			Förtroendeuppdrag 2007		
	Tung	Medel	Lätt	Tung	Medel	Lätt
Tung	51	12	5	34	10	5
Medel	18	34	16	16	20	11
Låg	6	12	20	7	9	10
Inget uppdrag	26	42	59	44	61	74
Totalt	100	100	100	100	100	100

Om man studerar motsvarande fördelning efter kön kan man konstatera att mäns och kvinnors förflyttningar mellan uppdrag från såväl 2011 till 2015 som 2007 till 2015 är väldigt likartade. Bland de kvinnor som hade ett tungt uppdrag 2011 är det 50 procent som även har det 2015. Motsvarande andel bland män är 51 procent.

Tabell 5.4
Uppdragsomsättning bland förtroendevalda efter typ av post och kön år 2007-2015 och 2011-2015. Andel i procent

Förtroendeuppdrag 2015	Förtroendeuppdrag 2011						Förtroendeuppdrag 2007					
	Tung		Medel		Lätt		Tung		Medel		Lätt	
	M	Kv.	M	Kv.	M	Kv.	M	Kv.	M	Kv.	M	Kv.
Tung	51	50	12	11	5	4	34	32	10	10	5	5
Medel	17	18	34	34	16	17	15	17	20	19	10	11
Låg	6	6	12	12	20	20	7	7	9	10	11	10
Inget uppdrag	26	26	41	43	60	59	44	44	61	60	74	74
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Om man på liknande sätt studerar omsättningen efter ålder kan man se att av de unga, 18–29 år, som hade ett tungt uppdrag 2011 har omkring 41 procent ett tungt uppdrag även 2015. Det kan jämföras med 51 procent bland dem som är 30 år eller äldre. Ser man däremot på omsättningen på de tyngre posterna från 2007 till 2015 ser man inte några större skillnader mellan yngre och äldre.

Ytterligare något som framgår och som förtjänar att kommenteras är att unga i större utsträckning inte längre har något uppdrag år 2015. Det gäller oavsett vilket uppdrag man hade 2011 och 2007. Av de i åldern 18-29 som hade ett lätt uppdrag 2011 är det 71 procent som 2015 inte längre har ett uppdrag. Motsvarande andel bland de 30 år och äldre är 58 procent. Att man inte längre har ett uppdrag behöver naturligtvis varken bero på missnöje eller att man inte blivit tillfrågad utan kan bero på helt andra saker, vilket kommer att behandlas i nästa kapitel om avhopp.

Tabell 5.5
Uppdragsomsättning bland förtroendevalda efter typ av post och ålder år 2007-2015 och 2011-2015. Andel i procent

Förtroendeuppdrag 2015	Förtroendeuppdrag 2011						Förtroendeuppdrag 2007					
	Tung		Medel		Lätt		Tung		Medel		Lätt	
	18-29	30+	18-29	30+	18-29	30+	18-29	30+	18-29	30+	18-29	30+
Tung	41	51	12	12	6	4	32	34	12	10	6	5
Medel	16	18	22	35	13	17	15	16	13	20	8	11
Låg	4	6	7	13	10	21	6	7	6	10	5	11
Inget uppdrag	38	25	60	41	71	58	48	44	69	60	81	73
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

På samma sätt kan man studera uppdragsomsättningen efter födelse-land. Man kan konstatera att det finns skillnader. Bland de utrikes födda som hade ett tungt uppdrag 2011 är det 46 procent som även har det 2015. Motsvarande andel bland inrikes födda är 51 procent.

Tabell 5.6
Uppdragsomsättning bland förtroendevalda efter typ av post och inrikes/utrikes född år 2007-2015 och 2011-2015. Andel i procent

Förtroende- uppdrag 2015	Förtroendeuppdrag 2011						Förtroendeuppdrag 2007					
	Tung		Medel		Lätt		Tung		Medel		Lätt	
	Inr.	Utr.	Inr.	Utr.	Inr.	Utr.	Inr.	Utr.	Inr.	Utr.	Inr.	Utr.
Tung	51	46	12	11	5	3	34	31	10	9	5	3
Medel	18	20	34	33	16	15	16	17	19	22	11	10
Låg	6	6	12	15	20	20	7	5	9	10	10	11
Inget uppdrag	25	28	42	42	59	62	44	47	61	59	74	77
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Ökad uppdragskoncentration?

En och samma förtroendevald kan inneha fler än ett uppdrag.

Uppdragskoncentrationen kan dels studeras genom att använda det genomsnittliga antalet uppdrag som de förtroendevalda har. Som nämndes inledningsvis har det genomsnittliga antalet uppdrag per person har ökat från 1,54 år 1999 till 1,65 år 2015. År 2015 hade omkring 55 procent av de förtroendevalda ett uppdrag, medan omkring 15 procent hade tre uppdrag eller fler. Fördelningen efter antal uppdrag ser ungefär likadan ut för kvinnor som för män, men skiljer sig något sett till ålder. Det är mer vanligt bland dem i åldrarna 30–64 att ha fler än ett uppdrag jämfört med dem 18–29 år och 65 år och äldre (SCB 2016).

Tabell 5.7
Förtroendevalda i kommunerna efter antal uppdrag. År 1999–2015. Procent

Antal uppdrag	1999	2003	2007	2011	2015
1 uppdrag	60	57	55	54	55
2 uppdrag	30	31	32	31	30
3 uppdrag	9	10	11	12	12
4 uppdrag eller fler	1	2	2	3	3
Totalt	100	100	100	100	100

Uppdrag i både kommun och landsting

Det finns en relativt stor andel landstingspolitiker som även har uppdrag i kommunerna. År 2003 hade 60 procent av landstingspolitikerna också kommunala uppdrag och till 2007 hade andelen stigit till 62 procent. 2015 är det nära 64 procent av landstingets förtroendevalda som även har uppdrag i kommunerna, vilket är samma andel som 2011. I antal personer innebär det ungefär 2 800 politiker med förtroendeuppdrag på såväl kommunnivå som landstingsnivå. Sett från ett kommunperspektiv så utgör dessa knappt 8 procent av dem som har ett förtroendeuppdrag i kommunerna.

Sammanfattning

I detta kapitel har uppgifter om förtroendeuppdragens fördelning efter kön, ålder och födelseland presenterats. Uppgifterna visar att ju tyngre posterna är desto lägre andel kvinnor, unga och utrikes födda. Det vill säga kvinnor, unga och utrikes födda är representerade i lägre grad på tyngre uppdrag så som ordförandeposter och uppdrag i kommunstyrelsen jämfört med ersättaruppdrag. Mellan 2011 och 2015 har andelen kvinnor på kommunstyrelseordförandeposter ökat med 8 procentenheter.

Vad ligger bakom denna skevhet? Studier av omsättning efter uppdragstyp visar att sannolikheten att få ett tyngre uppdrag är högre för dem som haft ett sådant uppdrag tidigare. Detta kan förklara de små förändringar som man kan iakttä över tid för de grupper som är underrepresenterade på dessa tyngre poster. Studier av uppdragens omsättning efter kön, ålder och födelseland visar att det är tämligen små skillnader mellan män och kvinnors omsättning i politiken. Något större skillnader noteras mellan utrikes och inrikes föddas omsättning. Väl inne i politiken verkar det dock vara mindre skillnader vad gäller möjligheten att göra karriär.

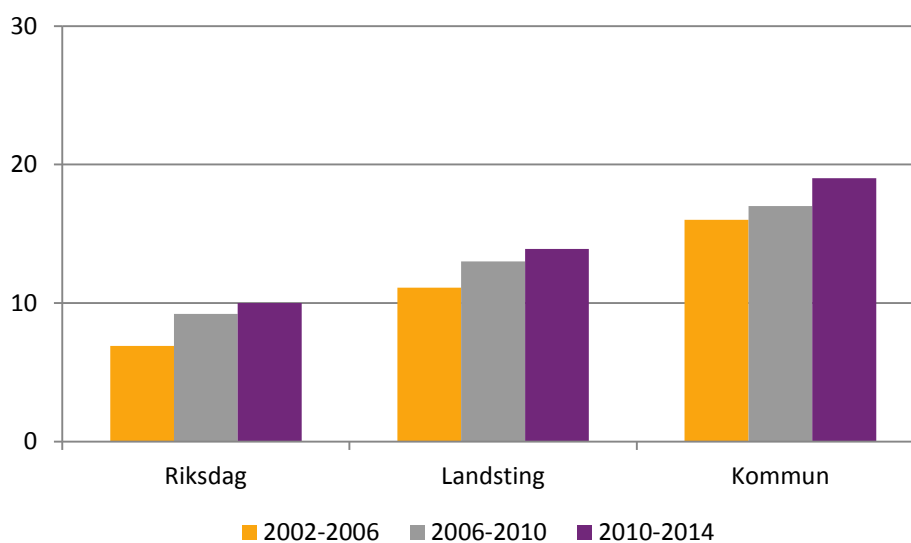
Däremot kan man se större skillnader efter ålder. Unga med tunga uppdrag 2011 har i lägre utsträckning tunga uppdrag även 2015. Det är även så att en stor andel unga med förtroendeuppdrag 2011 inte längre finns kvar bland de förtroendevalda år 2015. Denna grupp har av olika anledningar och på olika sätt lämnat politiken. Unga, 18–29 år, är i betydligt högre utsträckning än äldre representerade bland dem som lämnat kommunpolitiken från en mandatperiod till den nästa. I nästa kapitel undersöker vi gruppen som hoppar av sina uppdrag närmare.

6. Avhopp

I detta kapitel kommer gruppen som hoppar av sitt uppdrag under en mandatperiod att studeras. Avhopp kan vara frivilliga eller ofrivilliga. Till ofrivilliga avhopp räknas den typ av avhopp där personen egentligen vill fortsätta men måste lämna sitt uppdrag. Denna typ av avhopp sker framförallt vid val, antingen som följd av att partiet får färre mandat vid valen eller att personen inte rankats tillräckligt högt på partiets valseklar inför valen. Frivilliga avhopp sker på den valdas eget initiativ och kan antingen inträffa under en mandatperiod eller genom att den folkvalda väljer att inte kandidera vid nästa mandatperiod (Nielsen 2001; Persson & Öhrvall 2008).

Under de tre senaste mandatperioderna har andelen avhoppade ledamöter under mandatperioden ökat för alla politiska nivåer. Störst andel och flest avhopp sker från kommunfullmäktige, minst och först sker från riksdagen.

Diagram 6.1 Avhopp från olika politiska nivåer mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

Avhopp inom politiken reser ett antal frågeställningar. Vilka är det som lämnar sina uppdrag och varför? Finns det ersättare till platserna och vilka är i så fall dessa ersättare? I detta kapitel kommer dessa frågeställningar beröras.

Det finns begränsad kunskap om skälen till varför man lämnar sitt uppdrag. SCB har genomfört två undersökningar under mandatperioden 2010–2014 som vänt sig till samtliga som valdes in i kommunfullmäktige vid valen 2010 och som lämnade sitt uppdrag innan mandatperiodens slut. Frågorna som ställts har bland annat handlat om vilka skäl som låg bakom avhoppet. Undersökningens resultat redovisas senare i detta kapitel.

Avhopp från kommunfullmäktige

Under mandatperioden 2010–2014 var det 2 516 av de totalt 12 969 folkvalda som hoppade av sitt uppdrag, vilket innebär att 19 procent av de ursprungligen valda lämnade sitt uppdrag i förtid. Motsvarande uppgifter för mandatperioden 2006–2010 var lägre, 2 185 personer eller 17 procent.

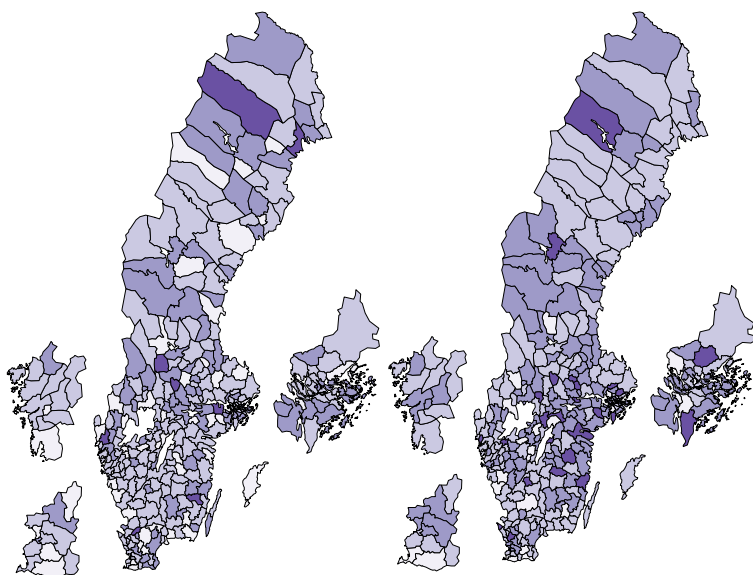
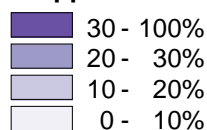
Andelen som lämnar sitt uppdrag varierar kraftigt mellan olika kommuner och mellan mandatperioder inom respektive kommun. De kommuner som hade störst andel avhopp under 2010–2014 var Grästorps och Gnesta kommun med 39 procent avhopp. Minst andel avhopp hade Töreboda med 3 procent. I kommuner med små fullmäktigeförsamlingar kan även ett fåtal avhopp framstå som omfattande eftersom andelarna är beräknade på små tal.¹¹ I kartorna nedan visas andelen avhopp efter kommun för mandatperioderna 2006–2010 samt 2010–2014.

Det går inte att se några tydliga geografiska mönster vad gäller avhopp. Däremot kan man se att andelen avhopp har ökat på många håll från mandatperioden 2006–2010 till mandatperioden 2010–2014. Går man tillbaka till mandatperioden 2002–2006 kan man se att andelen avhopp har ökat i två på varandra följande mandatperioder i 62 kommuner i landet.

Karta 6.1. Andel avhopp under mandatperioderna 2006–2010 och 2010–2014, efter kommun

Avhopp 2006–2010

Avhopp 2010–2014

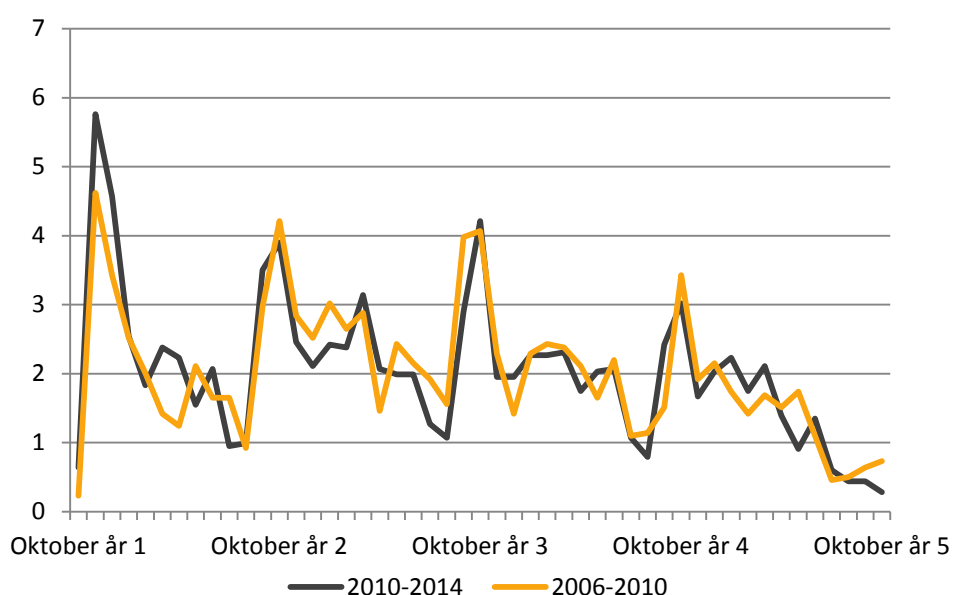

¹¹ Exempelvis är ett avhopp i en fullmäktigeförsamling som består av 31 ledamöter lika med 3,2 procent.

Avhopp sker inte vid något specifikt tillfälle, utan är spridda över hela mandatperioden. Många sker dock direkt efter valen. Man kan även se en tendens till att flest avhopp rapporterats in under höstmånaderna oktober och november, vilket förmodligen till viss del har att göra med att sommarens avhopp samlas upp och rapporteras in till Valmyndigheten eller att man har omprövat sitt beslut efter sommaren.

Jämför man de två senaste mandatperioderna med avseende på när avhopp skedde syns liknande mönster under loppet av mandatperioden, med den skillnaden att en större andel avhopp skedde alldeles i början av mandatperioden år 2010–2014 jämfört med mandatperioden år 2006–2010.

Diagram 6.2. Avhopp under mandatperioderna 2006–2010 och 2010–2014. Procentfördelning

Andelen tidiga avhopp skiljer sig åt mellan de olika partierna. Under de första tre månaderna av mandatperioden, fram till den sista december valåret, hade 27 procent av Sverigedemokraternas ledamöter som hoppade av under mandatperioden redan lämnat sitt uppdrag, och under det första året var andelen 44 procent. Andelen tidiga avhopp är lägst bland Vänsterpartiets avhoppade ledamöter.

Tabell 6.1. Andel tidiga avhopp bland avhoppade ledamöter under mandatperioden 2010–2014, efter parti. Procent

	Parti							
	M	S	FP	C	V	MP	KD	SD
Valet till och med 31 december 2010	10	9	7	13	6	7	10	27
Valet till och med 31 augusti 2011	25	23	23	26	15	22	25	44

Tidiga avhopp kan naturligtvis ha olika anledningar. Ett skäl är att personen blivit invald på en annan politisk nivå. I 2010 års val var det omkring 50 avhopp som skedde bland personer som blivit invalda i

antingen landstingsfullmäktige eller riksdagen. Ett annat skäl kan vara att uppdraget inte går att kombinera med ett annat politiskt uppdrag. År 2011 infördes en ändring i kommunallagen om att kommunens revisorer inte samtidigt får vara invalda i kommunfullmäktige. Utifrån 2011 års undersökning av förtroendevalda kan vi se att ett 50-tal revisorer hoppade av sina uppdrag i fullmäktige under första halvåret under mandatperioden 2010–2014.

Att vara folkvald under en mandatperiod är ett åtagande för en lång tidsperiod och det kan naturligtvis under denna tidsrymd ske stora förändringar av såväl social som professionell karaktär, exempelvis studier, familjebildning eller flytt. Som konstaterades i inledningskapitlet är de flesta förtroendevalda fritidspolitiker och har sin försörjning på annat håll och det kan tänkas att det blir svårt att förena fullmäktigeuppdraget med arbetsliv och annat.

Vilka hoppar av?

Tidigare studier av gruppen som väljer att hoppa av sitt uppdrag visar att avhoppet i störst utsträckning sker bland unga kvinnor (Nielsen 2001; Persson & Öhrvall 2007; Olofsson 2012).

Andelen som hoppar av sitt uppdrag är betydligt högre bland de allra yngsta. Under mandatperioden 2010–2014 var det 44 procent av de invalda i åldrarna 18–29 år som lämnade sina uppdrag innan mandatperiodens slut. Motsvarande andel bland de 50 år och äldre var 15 procent. Andelen som hoppar av sitt uppdrag är som allra högst bland unga kvinnor, 46 procent av kvinnorna och 42 procent av männen. Även totalt sett är det en högre andel av de folkvalda kvinnorna som lämnar sitt uppdrag jämfört med männen – 22 jämfört med 18 procent. Könsskillnaden var något mindre under mandatperioden 2006–2010 jämfört med både 2002–2006 och 2010–2014. Jämfört med mandatperioden 2006–2010 har avhoppet ökat mest bland dem i åldrarna 18–29 år och minst bland dem i åldrarna 65 år och äldre.

Under mandatperioden 2002–2006 var andelen som hoppade av sitt uppdrag något högre bland utrikes födda jämfört med inrikes födda. En sådan skillnad går inte att se varken för mandatperioden 2006–2010 eller för 2010–2014.

Ser man till utbildningsnivå kan man inte notera några större skillnader, men om man studerar andelen avhopp efter inkomst framgår att andelen avhopp minskar med stigande inkomst.

Tabell 6.2. Kommunfullmäktigvalen. Andel valda kandidater som lämnat fullmäktige innan mandatperiodens slut, i olika befolkningsgrupper. Mandatperioderna 2002–2006, 2006–2010 och 2010–2014. Procent

	2002–2006			2006–2010			2010–2014		
	Kv.	Män	Tot.	Kv.	Man	Tot.	Kv.	Man	Tot.
Samtliga	19	15	16	18	16	17	22	18	19
Ålder									
18–29 år	41	36	39	41	36	38	46	42	44
30–49 år	22	17	19	23	19	21	27	19	23
50–64 år	14	11	12	12	12	12	15	14	15
65+ år	12	16	15	12	15	14	13	16	15
Födelseland									
Inrikes född	18	14	16	18	16	17	22	18	19
Utrikes född	22	19	21	19	15	17	21	17	19
Civilstånd									
Gift	16	13	14	16	14	15	19	15	17
Ej gift	23	18	21	21	19	20	26	22	24
Utbildningsnivå									
Förgymnasial	16	14	15	19	16	17	25	19	21
Gymnasial	19	13	16	17	15	16	22	18	19
Eftergymnasial	19	16	17	19	16	17	21	17	19
Inkomstnivå*									
0–20	32	19	26	35	25	30	38	31	34
21–40	21	17	20	23	20	21	27	23	25
41–60	21	17	19	17	20	19	23	22	22
61–80	17	14	16	17	15	16	19	18	19
81–100	15	13	14	15	14	14	18	14	16

* Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten.

Inkomstklasserna är baserade på percentiler och redovisas i följande grupper: 0–20, 21–40, 41–60, 61–80, 81–100. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte.

Det går även att se att det är vanligare att folkvalda med barn hoppar av jämfört med dem utan barn. Det gäller oavsett om man hade barn innan mandatperiodens början eller om man fått barn under mandatperioden. Skillnaden mellan dem som har och dem som inte har barn beror dock framför allt på åldersskillnader. När man studerar gruppen under 50 år med avseende på avhopp försvinner den största skillnaden. Endast en skillnad på 2 procentenheter i andel avhopp kvarstår mellan dem som har och dem som inte har fått barn under mandatperioden. De under 50 år med barn under 6 år hoppar av i samma utsträckning som de utan barn under 6 år.

Tabell 6.3. Kommunfullmäktigvalen. Andel valda kandidater som lämnat fullmäktige innan mandatperiodens slut, efter om man har barn. Mandatperiod 2002–2006, 2006–2010 och 2010–2014. Procent

	2002–2006			2006–2010			2010–2014		
	Kv.	Män	Tot.	Kv.	Män	Tot.	Kv.	Män	Tot.
Barn under 6 år vid mandatperiodens början									
Ja	25	19	22	26	19	22	31	22	26
Nej	18	14	16	17	15	16	21	17	19
Fått barn under mandatperioden									
Ja	31	19	25	27	21	24	34	23	28
Nej	18	14	16	18	15	16	21	17	19

Det kan även tänkas finnas andra egenskaper, mer knutna till politiken, som skulle kunna inverka på benägenheten att hoppa av sitt uppdrag i fullmäktige. Det skulle kunna vara vilket parti man representerar, om partiet tillhör den styrande majoriteten eller inte samt tidigare erfarenhet av att vara nominerad eller vald. I tabell 6.4 redovisas andelen avhopp efter denna typ av politiska egenskaper.

Resultaten visar att andelen avhopp varierar mellan partier. Under den senaste mandatperioden, 2010–2014, var Sverigedemokraterna det parti som hade störst andel som hoppade av sitt uppdrag, 40 procent. Andelen avhoppade ledamöter ligger mellan 16 och 22 procent för de övriga partierna.

Av tabellen kan man även sluta sig till att avhoppet är något vanligare bland ledamöter som inte tillhör ett parti inom den styrande majoriteten – 21 procent hoppade av jämfört med 18 procent bland ledamöter som tillhör styrande partier. Tidigare erfarenhet av kommunpolitik verkar dock spela en större roll. Bland folkvalda 2010 som inte var nominerade i valen 2006 var andelen som hoppade av sitt uppdrag under mandatperioden 30 procent jämfört med 15 procent bland dem som blev invalda i valen 2006. En möjlig förklaring till skillnaden kan vara att nya oerfarna ledamöter testar på politik och lämnar om det inte passar, medan erfarna vet vad de ger sig in på när de kandiderar.

Tabell 6.4. Kommunfullmäktigvalen. Andel valda kandidater som lämnat fullmäktige innan mandatperiodens slut, efter parti, styrande majoritet och tidigare erfarenhet. Mandatperioderna 2002–2006, 2006–2010 och 2010–2014. Procent

	2002–2006			2006–2010			2010–2014		
	Män	Kv.	Tot.	Män	Kv.	Tot.	Män	Kv.	Tot.
Samtliga	15	19	16	16	18	17	18	22	19
Parti									
M	15	19	16	17	18	17	18	20	19
C	9	15	11	10	14	11	13	20	16
FP	16	20	17	20	18	20	19	22	20
KD	18	21	19	17	22	19	15	21	18
MP	23	22	23	18	25	21	21	24	22
S	13	16	15	14	16	15	15	21	18
V	18	30	24	18	26	22	19	26	22
SD	19	33	20	29	42	32	38	47	40
Övriga	20	16	19	15	22	17	15	21	17
Styrande majoritet									
Tillhör	13	18	15	14	16	15	15	21	18
Tillhör inte	16	20	18	17	20	18	21	23	21
Tidigare erfarenhet									
Ej nominerad i föregående val	22	27	24	25	29	27	28	32	30
Nominerade men ej vald i föregående val	15	18	16	16	18	17	17	21	19
Vald vid föregående val	12	15	13	12	13	13	14	16	15

Vilka egenskaper hänger samman med avhopp?

I föregående avsnitt har avhoppens studerats avseende en rad olika egenskaper, som till exempel kön, ålder, födelseland och parti. Dessa har studerats för en variabel i taget. Det är emellertid så att många socioekonomiska, demografiska och politiska egenskaper hänger samman. Ålder hänger exempelvis samman med utbildning, inkomst och tidigare erfarenhet av kommunpolitik. För att kunna studera flera av dessa egenskaper tillsammans med avhopp används logistisk regression.¹²

Två huvudsakliga modeller har testats. I den första modellen studeras sambandet mellan benägenheten att hoppa av sitt uppdrag och egenskaperna kön, ålder, civilstånd, inkomst, utbildning och födelseland. Av resultaten kan man konstatera att av de variabler som ingår i modellen är det ålder och inkomst som verkar ha starkast samband med avhopp. Unga och personer med låg inkomst hoppar av i högre utsträckning. Två saker förtjänar att kommenteras. För det första kan man återigen konstatera att kvinnor

¹² De modeller som har testats på avhoppensdata från år 2010–2014 utgår från de modeller som genomfördes av Jessica Persson och Richard Öhrvall (2008) på uppgifter om avhopp under mandatperioden 2002–2006 och som publicerades i *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007* samt för mandatperioden 2006–2010 som redovisades i rapporten *Folkvaldas villkor i kommunfullmäktige*. För den som är intresserad av referensgrupper och estimerade oddskvoter finns mer utförliga redovisningar av regressionsmodellerna i bilaga 1.

hoppar av i större utsträckning än män när man kontrollerar för de andra variablerna i modellen. En skillnad kunde konstateras mellan män och kvinnor för avhopp som skedde under mandatperioden 2002–2006 men inte avhopp under mandatperioden 2006–2010. För det andra kan man för mandatperioden 2010–2014 fortfarande tydligt se att unga hoppar av i högre utsträckning än de som är 65 år eller äldre, även när man kontrollerar för övriga variabler.

I den andra modellen inkluderas, förutom de variabler som fanns med i första modellen, även variablerna partitillhörighet, styrande majoritet samt tidigare erfarenhet av att vara nominerad eller vald. Av resultaten framgår att det inte händer så mycket vad gäller avhoppssambanden för de variabler som fanns med i modell 1, förutom att åldersskillnaderna verkar avta något. Däremot kan man se att de nya variabler som tillkom i modell 2 verkar samverka med avhopp. Att tillhöra den styrande majoriteten samt att ha tidigare erfarenhet av att såväl vara nominerad som vald verkar minska sannolikheten att hoppa av. Det vill säga att man hoppar av i mindre utsträckning än de som inte tillhör den styrande majoriteten och de som inte tidigare har erfarenhet av kommunpolitik. Tidigare har det visats att andelen avhopp är avsevärt större bland Sverigedemokraternas folkvalda jämfört med andra partiers folkvalda. När man kontrollerar för alla variabler som finns med i modellen avtar denna skillnad något men det kvarstår en skillnad.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att analysen av avhopp under mandatperioden 2010–2014 stämmer väl med de analyser som genomförts för avhopp under mandatperioden 2006–2010. Vissa skillnader kan dock konstateras. När man kontrollerar för demografiska, socioekonomiska och politiska egenskaper kvarstår fortfarande en skillnad mellan män och kvinnor och den högre andelen avhopp bland Sverigedemokraternas ledamöter kvarstår, något som inte kunde iaktas under mandatperioden 2006–2010.

Avhopparnas ersättare

Under loppet av en mandatperiod kommer ersättare in i takt med att folkvalda lämnar sina uppdrag. Och det händer även att ersättarna i sin tur lämnar över till ersättare. Under mandatperioden 2010–2014 var det 2 955 personer som valdes in som ersättare till de totalt 2 516 uppdrag i kommunfullmäktige som lämnats av en folkvald. Totalt var det 517 ersättare som sedan själva lämnade sitt uppdrag. Detta var en ökning jämfört med perioden 2006–2010 då 2 502 personer valdes in som ersättare till de totalt 2 185 platser som lämnats av en folkvald. Det var då 368 ersättare som sedan själva lämnade sitt uppdrag.

Om man studerar köns- och åldersfördelningen vid slutet av mandatperioden och jämför den med hur det såg ut direkt efter valen framgår att den sociala representationen förändrades. De grupper som har konstaterats vara underrepresenterade bland de folkvalda hoppar av sina uppdrag i högre grad än övriga, och de som väljs in som ersättare har

demografiska egenskaper som liknar de som initialt valdes in i fullmäktige och inte de som hoppar av. Detta sammantaget leder till att fullmäktigeförsamlingarna vid slutet av mandatperioden får en lägre grad av köns- och åldersrepresentativitet jämfört med situationen vid mandatperiodens början.

Tabell 6.5. Ledamöter i kommunfullmäktige vid mandatperiodens början och slut efter kön och ålder. Mandatperioderna 2006–2010 och 2010–2014. Andel i procent

	2006–2010		2010–2014	
	Vid början av mandatperioden	Vid slutet av mandatperioden	Vid början av mandatperioden	Vid slutet av mandatperioden
Kön				
Män	58	59	57	59
Kvinnor	42	41	43	41
Summa	100	100	100	100
Ålder				
18–29 år	5	5	7	5
30–49 år	34	32	34	32
50–64 år	48	50	42	43
65+ år	12	13	17	19
Summa	100	100	100	100
Totalt antal	13 078	13 027	12 969	12 891

Förutom att den sociala representativiteten förändrades under mandatperioden 2010–2014 så minskade även antalet ledamöter. Av de ursprungliga 12 978 mandaten som tilldelades partierna vid 2010 års kommunfullmäktigval var det 12 969 mandat som kunde tillsättas direkt efter valen. Vid mandatperiodens slut hade antalet tillsatta mandat minskat till 12 891, vilket innebär att förutom de 9 mandat som inte kunde tillsättas direkt efter valen var det ytterligare 78 stolar som stod tomma i fullmäktigeförsamlingarna vid slutet av mandatperioden. Detta var en ökning av antalet tomma stolar vid slutet av mandatperioden jämfört med mandatperioden 2006–2010 då det förutom 14 mandat som inte kunde tillsättas direkt efter valen 2006 var ytterligare 51 stolar som stod tomma vid slutet av mandatperioden.

Varför lämnar man sitt uppdrag?

Vad är det som gör att vissa ledamöter inte sitter mandatperioden ut utan väljer att lämna sitt uppdrag i förtid? Media målar ofta upp en dyster bild över vad som ligger bakom avhoppet inom politiken. Man brukar framhålla att de ökar och att avhoppet är ett tecken på ett missnöje över såväl sammanträdestider som konserverande maktstrukturer. Inom forskningen som baserats på svar från avhoppade själva framförs att två vanliga skäl till förtida avhopp är av privat karaktär och har att göra med förhållanden i arbetslivet eller flytt från kommunen (Nielsen 2001).

Två skäl till avhopp är att ledamoten har avlidit eller flyttat från kommunen under mandatperioden. Av tabell 6.6 kan man utläsa att under mandatperioden 2010–2014 var det 6 procent av avhopparna som avlidit och 29 procent som flyttat från kommunen innan mandatperiodens slut.¹³ Det bör understrykas att det faktum att man har flyttat från kommunen under mandatperioden inte nödvändigtvis behöver vara skälet till avhoppet.

Andelen avhoppade folkvalda som avlidit är större för män jämfört med kvinnor. Däremot är andelen som flyttat från kommunen något större bland kvinnor än män, 32 respektive 29 procent under perioden 2010–2014. Resultaten för mandatperioderna 2002–2006 och 2006–2010 är i stort sett desamma.

Tabell 6.6. Ursprungligt valda till kommunfullmäktige som lämnat sitt uppdrag under mandatperioden, efter kön och livshändelse. Mandatperioderna 2002–2006, 2006–2010 och 2010–2014. Andel i procent

	Mandatperiod 2002–2006			Mandatperiod 2006–2010			Mandatperiod 2010–2014		
	Kv.	Män	Tot.	Kv.	Män	Tot.	Kv.	Män	Tot.
Avlidit	4	11	8	3	12	8	4	8	6
Flyttat till annat land	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Flyttat till annan kommun	33	31	32	32	28	30	30	28	29
Bor kvar i samma kommun	62	57	60	64	59	61	64	63	63
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Avhopp är vanligare bland unga än i övriga åldersgrupper och unga fullmäktigledamöter flyttar i större utsträckning än äldre (SCB 2008). Bland avhoppade under 30 år var det 57 procent som hade flyttat till en annan kommun under mandatperioden 2010–2014, vilket är i samma storleksordning som vid tidigare mandatperioder. Kan ungas rörlighet förklara den högre andelen avhopp i åldersgruppen?

Analyser som har gjorts avseende mandatperioden 2010–2014 visar att en del av skillnaden i andel avhopp mellan olika åldersgrupper kan förklaras av hur vanligt det är att flytta från kommunen. När man exkluderar personer som under mandatperioden avlidit, flyttat till annan kommun eller emigrerat är andelen avhopp bland personer 18–29 år omkring 25 procent, bland personer 30–49 år ungefär 17 procent och runt 10 procent bland dem som är 50 år och äldre. Det finns alltså skillnader mellan åldersgrupper som inte kan förklaras av hur stor andel som flyttar eller avlider.

Privata skäl har betydelse för avhoppet

För att få en bättre förståelse av vad som orsakar avhoppet måste man vända sig till dem som hoppat av sitt uppdrag och fråga dem om vilka skäl som låg bakom avhoppet. Som tidigare nämnts har en undersökning med

¹³ Analysen är gjord genom att titta på var personen var folkbokförd vid valet 2010. Därefter har en kontroll gjorts om personen fortfarande var vid livet och kvar i samma kommun/i Sverige den 1 november 2014.

denna typ av frågor genomförts. Förutom frågor om specifika skäl ställdes en fråga om skälen i huvudsak var privata eller politiska, eller om privata och politiska skäl haft lika stor betydelse för avhoppet.

Av svaren att döma är det privata skäl som haft avgörande betydelse för många, 58 procent av de avhoppade uppger det. 21 procent hoppar av till följd av politiska skäl. För nästan lika många, 17 procent, har skälen till avhoppet varit lika mycket politiska som privata. Här finns en skillnad utifrån ålder. Av de unga, 18–29 år, är det 80 procent som uppger att personliga skäl hade störst betydelse för avhoppet jämfört med 47 procent bland dem som är 65 år och äldre. En skillnad kan noteras mellan män och kvinnor, där kvinnor i något större utsträckning än män uppger att de lämnat sitt uppdrag av privata skäl och män uppger politiska skäl i större utsträckning än kvinnor.

I enkäten listades ett antal privata skäl som de svarande fick ta ställning till om huruvida dessa haft en *avgörande betydelse*, *viss betydelse* eller *ingen betydelse* för avhoppet. Om man studerar de skäl som haft avgörande betydelse för avhoppet är de två vanligaste skälen till avhopp flytt eller förhållanden i arbetslivet. Om man även inkluderar skäl som hade viss betydelse kan man konstatera att det framförallt är förhållanden i arbetslivet som haft störst inverkan för avhoppet. Nära 40 procent har angett det som skäl. Det går inte att konstatera några skillnader mellan män och kvinnor avseende i vilken utsträckning de har svarat förhållanden i arbetslivet, men däremot kan man se skillnader mellan olika åldersgrupper. 58 procent av dem i gruppen 18–29 år och 50 procent av de som är 30–49 år uppger att förhållanden i arbetslivet haft avgörande eller viss betydelse för avhoppet.

Samma resonemang gäller skälet flytt från kommunen, där inga större könsskillnader kan konstateras men däremot åldersskillnader. Det är vanligare bland unga, ungefär 60 procent uppger att det haft betydelse för avhoppet. Detta stämmer väl med resultaten från registerstudien som redovisades tidigare.

Avhopp på grund av flytt för studier och arbete är något som inte direkt går att göra något åt. Arbetsmarknaden ser olika ut i landet och studier är ofta ett måste för att kunna få ett arbete. I de kommentarer som lämnats i undersökningen beskrivs scenariot om hur ungas första tid i kommunpolitiken kan se ut på följande sätt. "*Att vissa avgår från KF är inte ovanligt bland unga - de flyttar från kommunen för studier etc. men det är positivt den tid de får och de kan komma tillbaka eller utnyttja sina kunskaper i annan kommun. Om man skulle säga nej till dem för de inte blir kvar så blir de negativa till politiken. Synd att det framstår så negativt i pressen att dessa hoppar av men vet man sin situation måste man vara medveten om att det är 4 årsuppdrag man tar - allt annat är oärligt*".

Omkring 27 procent har angett att familjeförhållanden haft betydelse för avhoppet. Det är en större andel kvinnor än män som uppger familjeförhållanden som skäl, 32 procent jämfört med 24 procent. Det är även i högre

utsträckning folkvalda i åldern 18–29 och 30–49 år som uppger familjeförhållanden, 32 respektive 38 procent i dessa grupper vilket kan jämföras med 21 procent bland dem i åldern 50–64 och 18 procent bland dem i åldern 65 år eller äldre. Att avhoppet skett på grund av hälsoskäl är vanligare bland de som är 65 år eller äldre.

Tabell 6.7. Privata skäl för avhopp bland avhoppade ledamöter under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

	Avgörande betydelse	Viss betydelse	Ingen betydelse*
Hälsoskäl	9	10	81
Familjeförhållanden	13	14	72
Förhållanden i arbetslivet	23	14	63
Flytt från kommunen	28	2	71
Andra privata skäl	19	2	79

* För personer som har svarat på några men inte alla fem frågor har dessa så kallade partiella bortfall tolkats som ingen betydelse. Partiella bortfall på samtliga fem frågor har plockats bort ur analysen.

Politiska skäl till avhopp

I enkäten fanns det på motsvarande sätt ett antal politiska skäl som de svarande fick ta ställning till om dessa haft en *avgörande betydelse*, *viss betydelse* eller *ingen betydelse* för avhoppet.

Av de givna alternativen är inget dominerande. Tar man även med dem som angett att ett skäl haft viss betydelse är det alternativen *debatterna i fullmäktige gick efter partilinjerna till nackdel för sakkussionerna* som framträder mest, men även *jag kände mig ofta otillfredsställd med min egen insats* och *fullmäktige har för lite makt i förhållande till andra organ* har uppgetts som skäl av förhållandevis många.

Skälet *uppdraget tog mer tid i anspråk än jag räknat med* har i något högre utsträckning uppgetts av kvinnor än män, 33 procent jämfört med 25 procent. Om man studerar svarsfördelningarna efter ålder framgår det att det framförallt är personer i åldern 30–49 år som angett detta skäl.

Köns- och ålderskillnader kan även noteras bland dem som uppgett att man ofta kände sig otillfredsställd med sin egen insats. Detta skäl har i högre utsträckning uppgetts bland kvinnor, 31 procent, än bland män, 21 procent. Skälet har i minst utsträckning uppgetts av dem som är 65 år eller äldre jämfört med andra åldersgrupper.

Att uppdraget var otacksamt och pressande till följd av kritik från massmedia och/eller allmänhet har i högre utsträckning uppgetts av dem i 30–49-års åldern, 27 procent, jämfört med 10 procent bland dem i åldern 65 år och äldre. Avhoppade i åldern 65 år och äldre har i större utsträckning uppgett att deras parti saknade egentligt inflytande.

Tabell 6.8. Politiska skäl till avhopp bland avhoppade ledamöter under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

	Avgörande	Viss	Ingen*
Fullmäktige har för lite makt i förhållande till andra organ	6	19	74
Debatterna i fullmäktige gick efter partilinjerna till nackdel för saktidiskussionerna	13	24	64
Jag tyckte att diskussionsklimatet i fullmäktige var otrevligt	7	17	76
Jag hade inget inflytande i det egna partiet	9	14	77
Mitt parti saknade egentligt inflytande	7	16	77
Jag delade inte längre partiets uppfattningar i viktiga frågor	9	12	79
Jag kände mig ofta otillfredsställd med min egen insats	7	19	74
Uppdraget var otacksamt och pressande till följd av kritik från massmedia och/eller allmänhet	6	14	80
Uppdraget tog mer tid i anspråk än jag räknat med	10	19	72
Jag ville koncentrera mig på andra politiska uppdrag	6	4	90
Jag hade varit förtroendevald så länge att jag ville lämna plats åt någon annan	7	10	82
Andra politiska skäl	14	1	85

* För personer som har svarat på några men inte alla tolv frågor har dessa så kallade partiella bortfall tolkats som ingen betydelse. Partiella bortfall på samtliga tolv delfrågor har plockats bort ur analysen.

Tidigare i detta kapitel har det konstaterats att avhoppet var vanligare bland dem som inte varit nominerade i föregående val jämfört med dem som blev invalda i föregående val. I enkätstudien ställdes en fråga om hur länge man suttit i kommunfullmäktige. Både de som fortfarande har kvar sitt uppdrag och de som hoppat av fick besvara frågan och av svaren kan man se att ledamöter som har valt att hoppa av sitt uppdrag i fullmäktige har suttit kortare tid än de ledamöter som fortfarande har kvar sin plats. Skillnaden syns framför allt bland ledamöter som suttit mycket kort tid (0–2 år) i förhållande till ledamöter som suttit lång tid (11 år eller mer).

Det går inte att konstatera några skillnader i varför man lämnar sitt uppdrag utifrån om man har en funktionsnedsättning eller inte. Det kan dock tilläggas att några av de personer som ingick i djupintervjustudien som tidigare nämnts, däremot slutat med politiken, helt eller delvis, på grund av sin funktionsnedsättning.

Avhopp beroende på rekrytering och skäl till kandidering

Man kan tänka sig att sättet personer har rekryterats till såväl partiet som uppdraget i fullmäktige kan spela roll för om man sedan väljer att lämna sitt uppdrag. Frågeställningen om varför vissa väljer att engagera sig politiskt behandlades i kapitel 4. Här återkommer dessa frågeställningar, men nu för att undersöka om de som hoppat av och de som suttit kvar hela mandatperioden skiljer sig åt i politisk bakgrund.

Undersökningen om folkvaldas villkor i fullmäktige visar att det inte finns några skillnader mellan hur de som hoppar av respektive sitter kvar har rekryterats till partiet. Ungefär hälften bland såväl avhoppade som de som sitter kvar har gått med i ett politiskt parti på eget initiativ.

Tabell 6.9. Folkvalda i kommunfullmäktigvalen mandatperioden 2010–2014. Sätt att gå med politiskt parti. Andel i procent

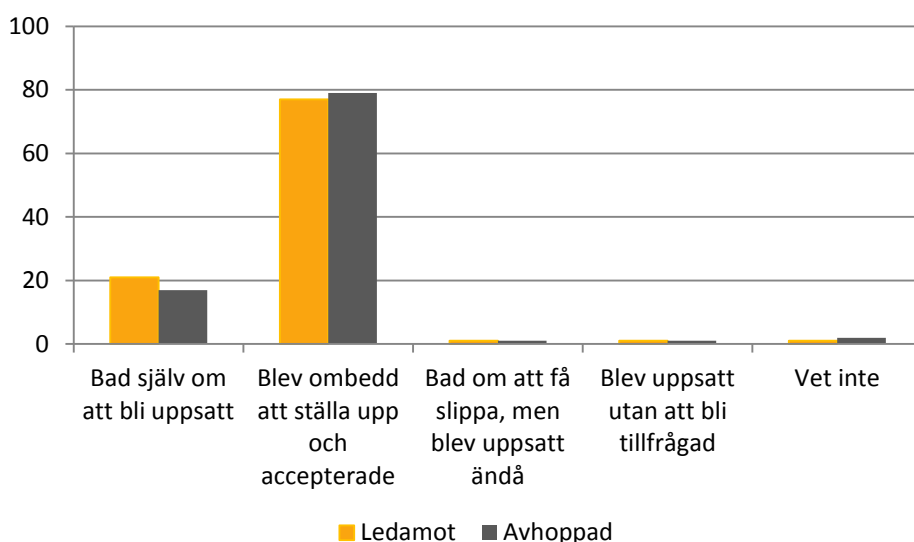
	Ledamot	Avhoppad
Eget initiativ	51	54
Blev kontaktad av politiskt parti	20	17
Tillfrågad av familjemedlem	4	6
Tillfrågad av vän eller bekant	18	15
Tillfrågad av granne	1	1
Tillfrågad av någon på arbetsplatsen	4	3
Annat	3	2

Frågan löd "Hur gick det till när du valde att gå med i ett politiskt parti".

Det finns relativt lite kunskap om hur partiernas nomineringsprocess går till. På samma sätt som vid rekrytering av medlemmar till partiet återkommer vikten av att bli tillfrågad även i nomineringsprocessen. Man ställer snarare upp än tar ett eget initiativ att kandidera till kommunfullmäktigval.

I diagrammet 6.3 nedan kan man utläsa att de flesta av de folkvalda har blivit ombedda att ställa upp som kandidat och har accepterat nomineringen, och det gäller oavsett om man sedan valde att hoppa av sitt uppdrag eller inte. Det finns dock en skillnad mellan ledamöter som lämnat sitt uppdrag och de som är kvar i fullmäktige, där kvarsittande ledamöter i en något högre utsträckning uppgett att de själva bett om att bli uppsatta på valsedeln.

Diagram 6.3. Hur nomineringen gick till, bland folkvalda under mandatperioden 2012–2014. Andel i procent

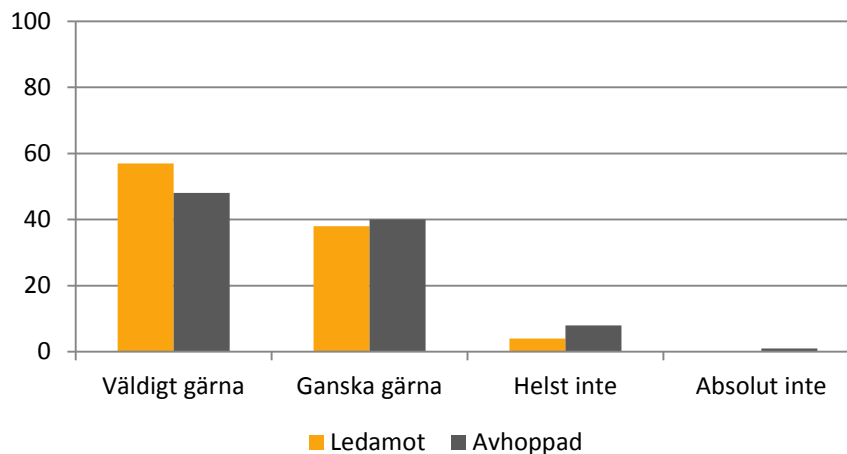

Kommentar: frågan löd "Varför blev du uppsatt på valsedeln inför 2010 års val till kommunfullmäktige?".

Kvarsittande ledamöter uppger i högre grad än avhoppade att de väldigt gärna ville bli invalda. Av dem som hade kvar sitt uppdrag uppger 57 procent att de väldigt gärna ville bli invalda i kommunfullmäktige 2010

jämfört med 48 procent av de som lämnat sitt uppdrag. I diagrammet nedan visas skillnaderna.

Diagram 6.4. Hur gärna man ville bli invald bland folkvalda under mandatperioden 2012–2014. Andel i procent

Kommentar: frågan löd "Inför valen 2010, hur gärna ville du bli invald i kommunfullmäktige." Staplarna i diagrammet summerar inte till 100, eftersom en liten andel har valt att inte besvara frågan.

I enkäten listades ett antal skäl till kandideringen som de svarande fick ta ställning till om huruvida dessa haft en *avgörande betydelse*, *viss betydelse* eller *ingen betydelse*. De två dominerande skälen till varför man valde att kandidera i 2010 års kommunfullmäktigval var att man uppger sig vara generellt engagerad i politik och samhällsfrågor samt att man önskade bidra i utvecklingen mot ett bättre samhälle. I tabellen nedan redovisas svaren uppdelade efter ledamöter som fortfarande har sitt uppdrag kvar och de som hoppat av.

Tabell 6.11. Skäl till att kandidera bland folkvalda i 2010 års kommunfullmäktigval. Andel i procent

	Avgörande betydelse		Viss betydelse		Ingen betydelse*	
	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad
Ville göra en insats för en bestämd grupp i samhället	31	32	45	40	25	28
Var generellt engagerad i politik och samhällsfrågor	79	74	17	18	4	8
Var engagerad i specifika frågor	33	33	48	43	20	24
Önskade bidra i utvecklingen mot ett bättre samhälle	81	78	15	15	4	8
Såg det som en plikt att ställa upp	17	15	37	36	46	49
Tilltalades av den sociala miljön kring politiken	8	8	38	30	54	62
Trodde erfarenhet från politiken kunde främja yrkeskarriär	2	4	10	13	88	83
Trodde det kunde vara en språngbräda till en politisk karriär	1	3	10	11	89	85
Ville lära mer om hur det politiska systemet fungerar	14	13	39	35	47	51

* För personer som har svarat på några men inte alla nio påståenden om skäl att kandidera har dessa så kallade partiella bortfall tolkats som ingen betydelse. Partiella bortfall på samtliga nio påståenden har plockats bort ur analysen. Frågan löd "Vilken betydelse hade följande skäl när du bestämde dig för att ställa upp i kommunfullmäktigvalen 2010".

De förväntningar som de folkvalda själva uppger sig ha haft inför sitt fullmäktigeuppdrag stämmer väl med de skäl som angetts till varför man väljer att kandidera. De folkvaldas förväntningar verkar i stor utsträckning handla om väldigt generella saker som att få insikt och inblick i den lokala politiken och delta i intressanta diskussioner. Det är drygt 90 procent som trodde att de i stor eller viss utsträckning skulle uppnå detta. I tabellen nedan redovisas svaren uppdelade efter ledamöter som fortfarande har sitt uppdrag kvar och de som hoppat av.

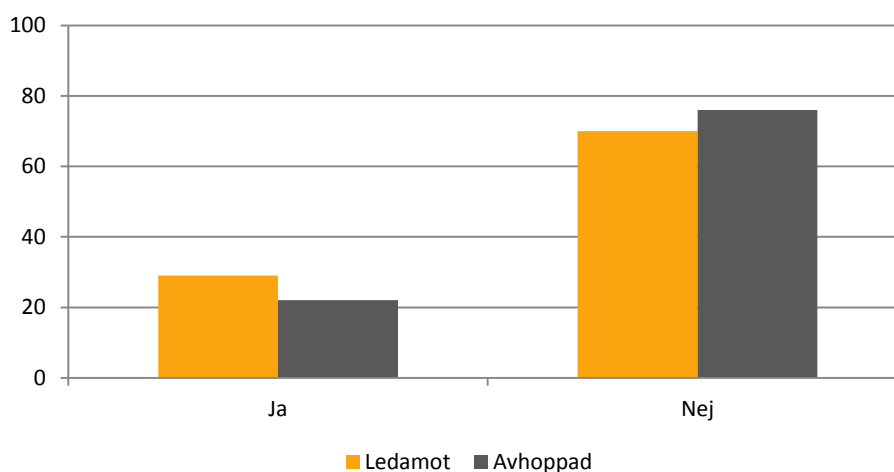
Tabell 6.12. Stor eller viss utsträckning - Förväntningar inför att bli invald bland folkvalda i 2010 års kommunfullmäktigval. Andel i procent

	Stor utsträckning		Viss utsträckning	
	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad
...få igenom någon sakfråga	18	21	59	57
...få insikt och inblick i den lokala politiken	62	65	32	28
...bidra till att göra kommunen bättre	35	35	53	51
...delta i intressanta diskussioner	52	54	39	36
...få genomslag för egna argument och åsikter i partigruppen	35	36	52	49
...få genomslag för egna argument och åsikter i kommunfullmäktige	16	16	52	48

Frågan löd "Innan du blev invald i kommunpolitiken. I vilken utsträckning trodde du att du genom politiken skulle kunna..."

Avhoppet verkar inte bero på ett missnöje över de politiska uppdrag man tilldelats. De som har kvar sina uppdrag under hela mandatperioden uppger faktiskt i större utsträckning än de som hoppat av att de hade velat ha andra politiska uppdrag än de fick. Större delen uppger dock att det inte funnits andra uppdrag som man velat ha men inte fått, vilket framgår av staplarna i diagrammet nedan. Det går inte att konstatera några skillnader i varför och hur man engagerar sig politiskt beroende om man har en funktionsnedsättning eller inte.

Diagram 6.5. Önskan om andra politiska uppdrag efter avhoppad och ledamot under mandatperioden 2012–2014. Andel i procent

Frågan löd "Fanns det andra politiska uppdrag som du velat ha men inte fick?". Staplarna i diagrammet summerar inte till 100, eftersom en liten andel har valt att inte besvara frågan.

Sammanfattning

Antalet avhopp ökade under mandatperioden 2010–2014 jämfört med mandatperioden 2006–2010. Skillnaden är speciellt tydligt med en högre andel tidiga avhopp. Avhoppet är ojämnt fördelat mellan olika grupper. Det är i större utsträckning unga och kvinnor som lämnar sina uppdrag i fullmäktige under mandatperioden. Grupper som har konstaterats vara underrepresenterade bland de folkvalda, det vill säga kvinnor och yngre, hoppar av sina uppdrag i högre grad än övriga, och de som väljs in som ersättare har demografiska egenskaper som mer liknar de som initialt valdes in i fullmäktige än de som lämnar sitt uppdrag vilket innebär att avhoppet medför att fullmäktigeförsamlingarna är mindre representativa vid slutet av mandatperioden än vad de var direkt efter valet. Det har även konstaterats att antalet fullmäktigeledamöter är färre vid slutet av mandatperioden än i början, vilket beror på att det inte har funnits tillräckligt med personer att ersätta de ledamöter som hoppat av sina uppdrag. En folkvald beskriver situationen med att *"Det är svårt att rekrytera nya kommunalpolitiker, då det är mycket svårt att hinna med vid sidan av arbete. Vissa grupper som yngre, föräldrar med barn i skolålder blir underrepresenterade. Det är inte bra för besluten i politiken. Många är äldre, ofta pensionärer."*

Resultaten från enkätundersökningen av de avhoppade visar att majoriteten av avhoppen har skett på grund av privata skäl. Det uppges av unga och kvinnor i betydligt högre utsträckning än äldre och av män. Av de personliga skälen som anges är det framförallt förhållanden i arbetslivet som har haft viss eller stor betydelse för avhoppet. När man bryter ner resultaten efter ålder och kön kan man konstatera att det inte är några större skillnader mellan män och kvinnor avseende i vilken utsträckning de har uppger att förhållanden i arbetslivet haft inverkan på beslutet att lämna uppdraget i fullmäktige. Däremot kan man se stora skillnader mellan olika åldersgrupper, där det framför allt är yngre avhoppade, 18–49 år, som anger detta skäl.

De som har hoppat av skiljer sig något från dem som har kvar sina uppdrag avseende hur nomineringen gick till. De som har valt att hoppa av uppger i lägre utsträckning att de tog ett eget initiativ till att stå med på partiets valsedel, samt svarar i lägre utsträckning att de väldigt gärna ville bli invalda vid valen.

Utifrån resultaten från undersökningen om folkvaldas villkor, går det inte att konstatera några skillnader i varför man lämnar sitt uppdrag utifrån om man har en funktionsnedsättning eller inte.

7. Tiden i fullmäktige

I detta kapitel behandlas bland annat folkvaldas förväntningar inför uppdraget, bemötandet från andra och hur väl det går att kombinera politiken och privatlivet. Eventuella skillnader och likheter mellan de som sitter kvar och de som hoppat av sitt uppdrag kommer att lyftas fram. Här benämns de som hade kvar sitt uppdrag hela mandatperioden antingen som "ledamot" eller "kvarsittande ledamot" och de som hoppade av sitt uppdrag benämns "avhoppade". Uppgifterna baseras på undersökningen om de folkvaldas villkor i fullmäktige, som har inkluderat såväl dem som har kvar som dem som har lämnat sitt uppdrag i kommunfullmäktige.

Till att börja med beskrivs hur de folkvaldas arbetsmarknadssituation ser ut samt hur de uppfattar det stöd och den ersättning som utgår för uppdraget.

Kort om gruppen som studeras

Som tidigare kunnat konstateras är de folkvalda framför allt äldre, män, inrikes födda samt personer med hög utbildningsnivå och höga inkomster. Till detta går det att lägga till att de flesta, cirka 80 procent av ledamöterna i fullmäktige, uppger att de är fritidspolitiker som inte alls erhåller arvode eller som erhåller arvode för politiska uppdrag som motsvarar mindre än 40 procent av tjänstgöring. Hel och deltidsarvoderade folkvalda är vanligast bland 30-64 åringar.

En stor del av de folkvalda, drygt 40 procent, har en heltidsanställning vid sidan om politiken. Det finns även en del som är arbetssökande, studerande eller har sjuk- och aktivitetsersättning. De flesta arbetar inom privat sektor, vilket även är vanligare bland män. Kvinnor arbetar oftare i kommunal eller landstingskommunal verksamhet. Det går inte att se några skillnader mellan kvarsittande och avhoppade ledamöter avseende vilken sektor de arbetar inom. Ledamöter som är kvar i politiken och har en funktionsnedsättning¹⁴, har i högre utsträckning uppgett att de har någon form av sjuk- och aktivitetsersättning.

De flesta förtroendevalda upplever att de får eller har fått tillräckligt med stöd från såväl sitt parti som från kommunen. Dock upplever de avhoppade ledamöterna att de är något mindre nöjda med stödet från partiet. Bland dem som lämnat sitt uppdrag i förtid upplever kvinnor att stödet från förvaltningen är något sämre jämfört med männen.

Ersättning för uppdraget

I 2014 års undersökning av de folkvaldas villkor ställdes frågor om vilken typ av ersättning som utgick för det politiska uppdraget, respektive om

¹⁴ Gäller endast de folkvalda som ingick i 2014 års undersökning pga. att frågan inte ställdes 2012.

ersättningsnivån påverkade engagemanget. I tabell 7.1 nedan går det att se att de allra flesta folkvalda, 88 procent, fick ett mötesarvode och det är inte någon större skillnad mellan de som lämnat sitt uppdrag i förtid och de som satt kvar under hela mandatperioden avseende detta. Ungefär hälften fick schablonersättning för sitt uppdragsengagemang och drygt 40 procent fick ersättning för resor. De som lämnat politiken i förtid uppger i något mindre utsträckning att de har fått dessa typer av ersättningar.

Bland folkvalda ledamöter som har kvar sitt uppdrag noteras en skillnad mellan dem som uppgett att de har en funktionsnedsättning och övriga vad gäller ersättning för resor. Personer med funktionsnedsättning har i högre utsträckning uppgett sig ha fått denna typ av ersättning.

Tabell 7.1. Typ av ekonomisk ersättning som utgick för de folkvalda* i kommunfullmäktigvalen 2010–2014. Andel i procent

	Samtliga	Ledamot	Avhoppad
Mötesarvode	88	89	84
Uppdragsarvode (Schablonersättning)	48	49	36
Ersättning för barnpassning	2	2	3
Ersättning för resor	44	45	36
Annan ersättning från partiet	1	1	1
Annan ersättning från kommun eller landsting	6	6	4
Ingen ersättning	1	1	1

*Frågan ställdes endast i 2014 års undersökning. Frågan gällde ersättningar som utgick för arbetet som förtroendevald. Det var möjligt att ange flera svarsalternativ därför inte summerar inte svarsandelarna till 100 procent.

Nivån på arvodet påverkar engagemanget

När det gäller nivån på ersättningen, som redovisas i tabellen nedan, anser nästan en av fyra ledamöter att nivån på ersättningen påverkar engagemanget i hög grad eller till en viss del, medan nära tre av fyra inte anser att ersättningsnivån påverkar. Det går inte att konstatera någon skillnad mellan avhoppade och ej avhoppande ledamöter.

Tabell 7.2. Påverkan på det politiska engagemanget för de folkvalda* i kommunfullmäktigvalen 2010–2014 beroende på ersättning. Andel i procent

	Samtliga	Ledamot	Avhoppad
Ja, i hög grad	3	3	4
Ja, till viss del	23	24	18
Nej, inte alls	73	73	78

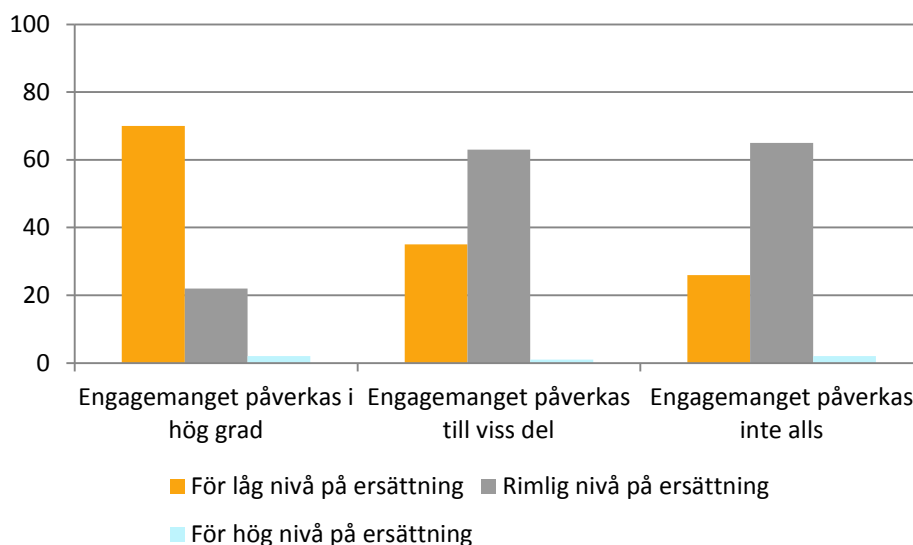
*Frågan ställdes endast i 2014 års undersökning.

Även om en majoritet, drygt 50 procent, anser att den ersättning som ges är på en rimlig nivå, är det cirka 40 procent som tycker att den är för låg. Avhoppade ledamöter svarar i något mindre utsträckning än de som sitter kvar, att nivån ligger på en rimlig nivå. Tittar man närmare på relationen mellan nivån på arvodet och huruvida det politiska engagemanget påverkas av denna nivå, går det att konstatera att det finns ett samband. I diagram 7.1 nedan visar staplarna nivån på ersättning utifrån synen på engagemang. Utifrån detta går det att se att de folkvalda som svarar att

ersättningen är för lågt även i större utsträckning svarar att engagemanget påverkas i hög grad. Gruppen är få till antalet, men skillnaderna är signifikanta. De ledamöter som upplever att engagemanget inte påverkas nämnvärt eller inte alls är även de som tycker nivån på ersättning ligger på en rimlig nivå. Det går inte att konstatera någon skillnad mellan de som lämnat sitt uppdrag i förtid och ledamöter som suttit kvar hela mandatperioden.

Diagram 7.1.

Syn på engagemang och nivå på ersättning, bland folkvalda* i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andelen som svarat i stor utsträckning/i viss utsträckning. Andel i procent

*Frågan ställdes endast i 2014 års undersökning.

Nivån på arvode kopplat till den tid som en folkvald behöver lägga ned på sitt uppdrag, är något som framgår i flera kommentarer som lämnats i samband med undersökningen. Både kopplat till kandidering, där en folkvald uppger att *"anledningen till att man inte ställde upp inför valet 2014 var att det är för mycket obetald tid man lägger på att sitta i fullmäktige"*, och till möjlighet att delta där en annan tycker att *"ersättningen för förlorad arbetsinkomst är för låg"*. Mer om när sammanträden äger rum och hur mycket tid som de folkvalda lägger ned på sitt uppdrag beskrivs senare i detta kapitel.

Kommunens lokaler och hur kommunen underlättar arbetet

Bra arbetsmiljö är oftast en förutsättning för att det ska vara möjligt att utföra sitt arbete på bästa sätt. I enkäten till folkvalda ställdes frågor om hur bra eller dåligt man upplevde kommunens lokaler, teknisk utrustning, format på handlingar samt möjligheterna att delta i det politiska arbetet på distans.

I tabellen nedan kan man utläsa att kommunens sammanträdeslokaler upplevs ha bra tillgänglighet bland de folkvalda, oavsett om man lämnat sitt uppdrag eller ej. Färre än en av tio är missnöjda. För innemiljön respektive den tekniska utrustningen finns ett större missnöje, 29 respektive 27 procent av de folkvalda upplever dessa saker som ganska eller mycket dåliga.

Det går att notera en signifikant skillnad, även om den är liten, mellan avhoppade ledamöter med funktionsnedsättning och kvarsittande ledamöter med funktionsnedsättning vad gäller innemiljön, där de avhoppade ledamöterna i större utsträckning tenderar att svara att den är ganska dålig.

Tabell 7.3. Upplevelse av kommunens sammanträdeslokaler bland de folkvalda* i kommunfullmäktigvalen 2010. Andel i procent

		Mycket bra	Ganska bra	Ganska dålig	Mycket dålig	Kan inte bedöma/ inte aktuellt
Tillgänglighet	Ledamot	46	45	6	2	1
	Avhoppad	45	45	7	1	1
	Samtliga	46	45	6	2	1
Innemiljö	Ledamot	19	52	23	5	0
	Avhoppad	23	46	26	4	1
	Samtliga	20	51	24	5	0
Teknisk utrustning	Ledamot	21	51	22	5	1
	Avhoppad	23	46	23	6	1
	Samtliga	21	50	22	5	1

*Frågan ställdes endast i 2014 års undersökning.

Liksom i det vanliga arbetslivet behöver de som arbetar i demokratins tjänst som folkvalda ha rätt verktyg för att kunna utföra sitt arbete. I tabellen nedan redovisas andelen som svarat ja på frågorna om kommunens hjälpmedel. Det går att konstatera att få handlingar i det format som passar bäst verkar inte vara något problem i kommunerna – 83 procent av ledamöterna har svarat ja på frågan som ställdes i enkäten till de folkvalda. Något färre, 65 procent, fick tillgång till de tekniska hjälpmedlen som behövdes (dator, telefon, läsplatta etc.). Det finns vissa skillnader mellan ledamöter som suttit kvar och de som lämnat sitt uppdrag, där avhoppade svarar nej i större utsträckning. Av svaren att döma tycks det inte vara vanligt att delta på sammanträden på distans, 4 procent anger att detta är möjligt.

Tabell 7.4. Erbjudande från kommunen för att underlätta arbetet för de folkvalda* i kommunfullmäktigvalen 2010. Andel som får detta i procent.

	Samtliga	Ledamot	Avhoppad
Handlingarna i det format som passar bäst. (digitalt, pappersformat etc.)	83	84	75
Tekniska hjälpmedel som behövs för att utföra förtroendeuppdraget (dator, telefon, läsplatta etc.)	65	66	57
Delta på sammanträdena på distans?	4	3	7

*Frågan ställdes endast i 2014 års undersökning.

I de djupintervjuer som genomförts bland personer med funktionsnedsättning, framkommer att det generellt har skett en del praktiska förbättringar de senaste årtiondena, till exempel fler hissar och ramper och inte minst genom ny teknik så som surfplattor med uppläsningsskärmar, hörslingor etc. vilket har underlättat arbetet. Några av de intervjuade menar spontant att personer med funktionsnedsättning i det stora hela kan delta på lika villkor på grund av detta. De hänvisar främst till att lokaler oftast är anpassade och att politiker är en engagerad grupp med viss makt och därför tar tag i sådant som kräver åtgärd. Någon menar dessutom att de med funktionsnedsättning är mer diskriminerade i andra sammanhang (exempelvis vid anställning, kontakt med myndigheter och sjukvård) och samtidigt att vissa begränsningar i deltagande ibland kan ligga hos individen själv.

Några andra av de intervjuade menar att det de facto finns påtagliga problem för att delta på lika villkor. I vissa kommuner verkar till exempel inte alla lokaler vara tillräckligt anpassade och även om det finns till exempel hiss måste man ibland ta långa omvägar för att nå den. Det kan även vara att få gångbanor sandade mellan parkering och kommunhus, att det kanske finns hörslinga i möteslokaler men de samtal som sker under kafferaster etc. kan bli svåra att ta del av (och att dessa samtal kan vara nog så viktiga). Någon nämner också att i vissa fall är kommunernas lokaler anpassade men inte partiernas och att det är inom partiet man blir vald – *"kan man inte gå på partimöten kan man inte bli vald"*. Bland övrigt praktiskt som framkommit som problematiskt i intervjuerna är tillgång till färdtjänst, att man där behöver ha framförhållning och ibland extra tilldelning, till exempel för riksfärdtjänst, och då *"måste övertyga handläggare"*. Därtill nämns tillgången till information, att man *"får informationen i klump"* och därmed relativt kort tid att sätta sig in i materialet. Detta kan upplevas som extra problematiskt för vissa och en jämnare ström av information efterfrågas. En av intervjupersonerna menar generellt att regelverket finns men att det inte verkar finnas en riktig vilja hos de beslutande. Även mötestider kan vara problematiskt, dels att det är långa och tröttsamma möten, brist på mikropausar, att de sker på kvällar, etc. Mötestider är enligt intervjuerna även något som drabbar fler än de med funktionsnedsättning, inte minst föräldrar. Mötestider är något som beskrivs mer senare i detta kapitel.

Något annat som tydligt framträdde i intervjuerna var att "man måste stå på sig", eventuella anpassningar till de med en funktionsnedsättning verkar i många fall vara något som sker först när behovet påtalas.

Det innebär i sin tur att det ofta är den med en funktionsnedsättning som själv behöver påpeka vilket behov man har. Detta är ett frekvent tema i intervjuerna, att man själv ofta måste ta initiativ till små och stora förändringar, alltid behöva be om hjälp, och därmed känna att man framstår som besvärlig och att detta i längden blir tungt och omständligt.

När det gäller övrigt stöd från kommunerna verkar det fungera väl även om det verkar variera beroende på vilken kommun man är aktiv i samt att det främst är ekonomin som styr. Intervjuerna ger bilden av att man som politiker (i allmänhet) får ett relativt gott stöd av kommunens tjänstemän och att stöd i form av tolk eller ledsagare och olika ersättningar inte verkar vara något större problem enligt intervjuerna.

Erfarenheter av att yttra sig

Att yttra sig och dela med sig av sina åsikter kan tänkas vara ett naturligt inslag för politiker i rollen som folkvald. En kanske lika naturlig följd av åsiktsyttrande kan vara att delta i beslutsfattandet. I enkätundersökningen som tidigare nämnts, ställdes frågor kring hur ofta man yttrade sig i samband med sammanträden kopplade till lokalpolitiken. Svaren redovisas i tabell 7.5 nedan.

Sett till hur ofta förtroendevalda yttrade sig under lokala partimöten går det att konstatera att de flesta alltid gjorde det. Vidare visar resultaten att det är vanligare att yttra sig på nämndsammanträdena jämfört med vid fullmäktigesammanträden. Avhoppade ledamöter har i högre grad uppgett att de aldrig yttrade sig. De avhoppade har också i större utsträckning än de som sitter kvar i fullmäktige valt att inte svara på frågor om i vilken utsträckning de yttrade sig.

Tabell 7.5. Erfarenheter av att yttra sig på olika möten bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

	Yttrade sig på lokala partimöten		Yttrade sig på kommunfullmäktige		Yttrade sig på nämndsammanträden	
	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad
Alltid	67	63	21	18	59	48
Ofta	26	28	34	30	26	26
Sällan	5	4	36	35	5	8
Aldrig	0	1	7	11	0	4
Uppgift saknas	1	4	2	6	10	14

Frågan löd "Om du tänker tillbaka på innevarande mandatperiod, ungefär hur ofta yttrade du dig under..?"

Arbetsklimat

De folkvalda behandlar generellt sett varandra med respekt. I tabell 7.6 nedan, där svaren på de frågor som ställts kring arbetsklimat redovisas, kan man se att de flesta uppger att det är sällan andra ledamöter under sammanträden ägnade sig åt annat än att lyssna på den som hade ordet. Av

svaren att döma är det inte speciellt vanligt att ledamöterna blir undanhållna information inför beslut, även om detta händer. Går man djupare in i redovisningen och analyserar, går det att se att det är något vanligare bland de ledamöter som suttit kvar hela mandatperioden att uppge att andra politiker brukade referera till deras synpunkter, jämfört med de som lämnade sitt uppdrag. 18–29-åringar upplever oftare, oavsett avhopp eller inte, att detta aldrig skedde jämfört med äldre. Bland avhoppade ledamöter är det vanligare att män upplevt att deras ståndpunkter oftare blir refererade till jämfört med kvinnor.

Man kan konstatera vissa skillnader vad gäller en jämlik behandling. Män uppger i större utsträckning än kvinnor att de alltid känner sig jämlikt behandlade under sammanträden. De yngsta, 18–29 år, samt avhoppade ledamöter uppger i större utsträckning att de kände sig ojämnt behandlade vid sammanträdena. För dessa frågor kan man se att avhoppade ledamöter i högre grad än de som är kvar i fullmäktige valt att inte besvara frågorna. Ojämnt behandlad kan ha många innebörder. Utifrån de kommentarer som de folkvalda lämnat i sina enkätsvar nämns bland annat härskarteknik, ryggkliande, ryktesspridning och att gå till personangrepp.

Tabell 7.6 Synen på det politiska arbetet bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

	Lyssnade inte på mig		Undanhållen information		Refererade till mina ståndpunkter		Jämlikt behandlad	
	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad	Ledamot	Avhoppad
Alltid	3	3	2	1	1	2	56	44
Ofta	6	9	11	14	50	44	36	35
Sällan	49	41	39	32	37	27	5	8
Aldrig	36	35	42	40	6	9	1	3
Uppgift saknas	5	12	4	13	7	18	2	10

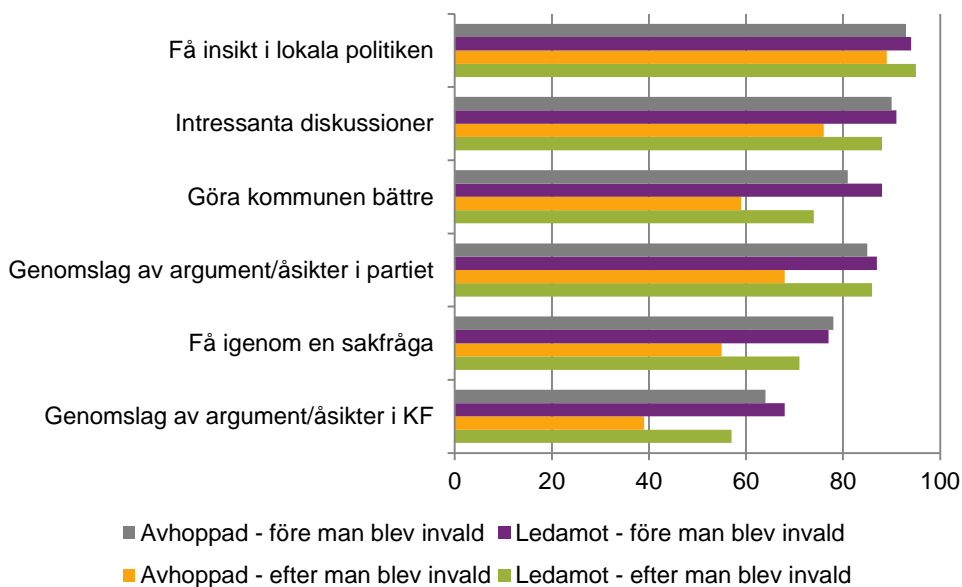
Frågan löd "Hur ofta hände följande händelser under ditt politiska arbete?" Observera att för två av frågorna är "Alltid" positivt och för två av frågorna är "Alltid" negativt.

Upplevelsen av att kunna påverka

Som tidigare nämnts verkar de folkvaldas förväntningar på uppdraget i stor utsträckning handla om väldigt generella saker som att få insikt och inblick i den lokala politiken och delta i intressanta diskussioner. En liknande fråga ställdes avseende i vilken utsträckning man ansåg att de förväntningar man hade inför uppdraget sedan hade infriats. I diagram 7.2 redovisas jämförelser mellan de förväntningar man hade inför uppdraget och hur man ser på det i efterhand, uppdelat efter avhoppade respektive de ledamöter som inte lämnat sitt uppdrag i förtid.

Diagram 7.2.

Förväntningarna på respektive erfarenheten av att kunna påverka, bland folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andelen som svarat i stor utsträckning/i viss utsträckning. Andel i procent

Frågorna löd "Innan du blev invald i kommunpolitiken, i vilken utsträckning trodde du att du genom politiken skulle kunna..." och "När du ser tillbaka på dina erfarenheter av arbete i kommunpolitiken, i vilken utsträckning anser du att du har..." I diagrammet redovisas andelen som svarat i stor utsträckning/i viss utsträckning.

Innan man blev invald trodde drygt 90 procent av samtliga ledamöter att man i stor eller viss utsträckning skulle få insikt i den lokala politiken. Över 80 procent trodde att de skulle få delta i intressanta diskussioner, bidra till att göra kommunen bättre och få genomslag för egna argument och åsikter i partigruppen. Medan man i mindre utsträckning förväntade sig kunna få genomslag av egna argument i kommunfullmäktige. Bland de kvarsittande ledamöterna går det att notera skillnader mellan män och kvinnor och mellan olika åldersgrupper. Ju yngre man är i desto större utsträckning verkar man vilja bidra till att göra kommunen bättre, försöka få igenom sina egna argument och åsikter i partigruppen samt delta i intressanta diskussioner. Det sistnämnda är även tydligare bland kvinnor än män, både bland de som har och de som inte har lämnat sitt uppdrag i förtid.

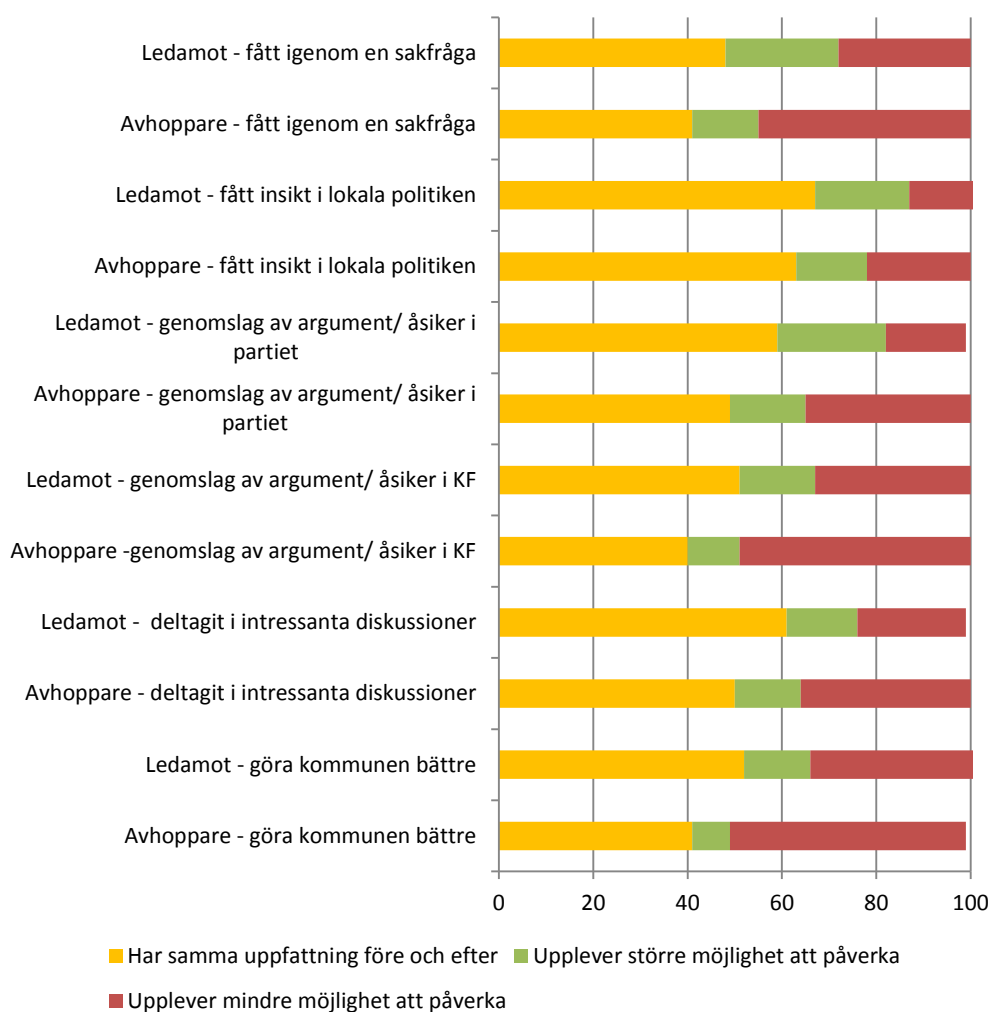
När man ser tillbaka på sina erfarenheter, går det att vid en jämförelse mellan de ledamöter som inte lämnat sitt uppdrag och de som gjort det, se att de kvarsittande ledamöterna sig i större utsträckning än de avhoppade har deltagit i intressanta diskussioner, bidragit till att förbättra kommunen, fått genomslag för egna argument och åsikter i partigruppen, få igenom en sakfråga samt genomslag av argument/åsikter i kommunfullmäktige.

Ett annat angreppssätt för att titta på hur förväntningarna på att kunna påverka skiljer sig från erfarenheterna efter att man blev invald, är att närmare analysera hur de folkvalda svarat på frågorna om upplevelsen av att påverka innan och efter att de blev invalda. Då kan man se om man svarat att man fått mer, samma eller mindre inflytande än vad man hade förväntat sig.

I diagram 7.3 nedan redovisas andelarna för de som svarat att de fått mer, samma eller mindre inflytande. Svarsmönstret för avhoppade ledamöter och de som inte lämnade sitt uppdrag i förtid, ser väldigt likartat ut för samtliga frågor. Mer än hälften tendererar att svara att upplevelsen av att påverka är samma eller större efter att man blev invald. Men om man tittar närmare på åt vilket håll förändringen går, sker denna förändring framförallt åt att upplevelsen att påverka har minskat. Andelen som uppger att möjligheterna att påverka blivit mindre är större än de som svarat att de fått mer att säga till om.

Det är tydligt för samtliga frågor för både avhoppade och kvarstående ledamöter, utom för de som fått insikt i lokala politiken samt genomslag i partigruppen där de som haft kvar sitt uppdrag uppger att de fått större möjlighet till att påverka.

Diagram 7.3.
Förväntningarna på respektive erfarenheten av att kunna påverka, bland folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andelen som svarat samma eller olika på frågorna före och efter. Andel i procent

Synen på uppdraget

Det finns olika sätt att se på ett förtroendeuppdrag. Vem anser man sig representera i sin roll som förtroendevald, och vilka krav ställer man på sin egen kunskap? Är det viktigt att ha djupa kunskaper inom något eller några områden eller tycker man att det är viktigare med generella kunskaper? Man kan även ha olika syn på vilka aktörer som bör ha störst inflytande inom kommunpolitiken. I enkätstudien ombads de folkvalda att svara på denna typ av frågor.

Som folkvald representerar man sina väljare

I undersökningarna har frågor ställts om vem man som folkvald anser sig representera. Frågeställningen har ändrats mellan åren, vilket ger en större inblick i hur våra folkvalda ser på vem de representerar. I 2012 års undersökning uppgav 61 procent att som folkvald representerar man sina väljare, medan 27 procent ansåg att de främst är en representant för sitt parti och 5 procent svarade att de i första hand representerar sina egna personliga övertygelser och värderingar.

Vid den senaste undersökningen 2014 fick de folkvalda svara på frågan om man förutom att vara företrädare för det egna partiet i kommunpolitiken, ansågs sig också vara företrädare för någon viss grupp eller visst intresse i kommunen. Av svaren att döma uppger 35 procent att de företräder någon annan än det egna partiet medan drygt 60 procent inte anser sig företräda någon annan. De öppna svaren från frågan visar att det handlar om att företräda unga, äldre, skolan, näringsliv, landsbygd och invandrare. Bland de avhoppade ledamöterna är det vanligare att de yngsta, 18–29-åringarna, svarar att de företräder någon annan än sitt parti.

I undersökningen ställdes även en fråga om vilken typ av kunskaper/kompetens en förtroendevald bör ha. De flesta, omkring 70 procent, anser att det är viktigast att en förtroendevald har generella kunskaper, det vill säga kan lite om mycket. Övriga har svarat att det är viktigare att ha kunskaper inom något eller några områden (kunna mycket om lite) eller inte har haft någon uppfattning.

Kommunstyrelsens och dess ordförande anses ha mest inflytande

De svarande har även fått frågor om olika aktörers inflytande på det politiska beslutsfattandet i kommunen. De folkvalda ombads dels besvara i vilken utsträckning man anser att olika aktörer har inflytande, dels i vilken utsträckning dessa aktörer bör ha inflytande över besluten. Inflytande värderades utifrån *mycket stort*, *ganska stort*, *ganska litet* och *mycket litet*. Resultaten redovisas i diagram 7.4.

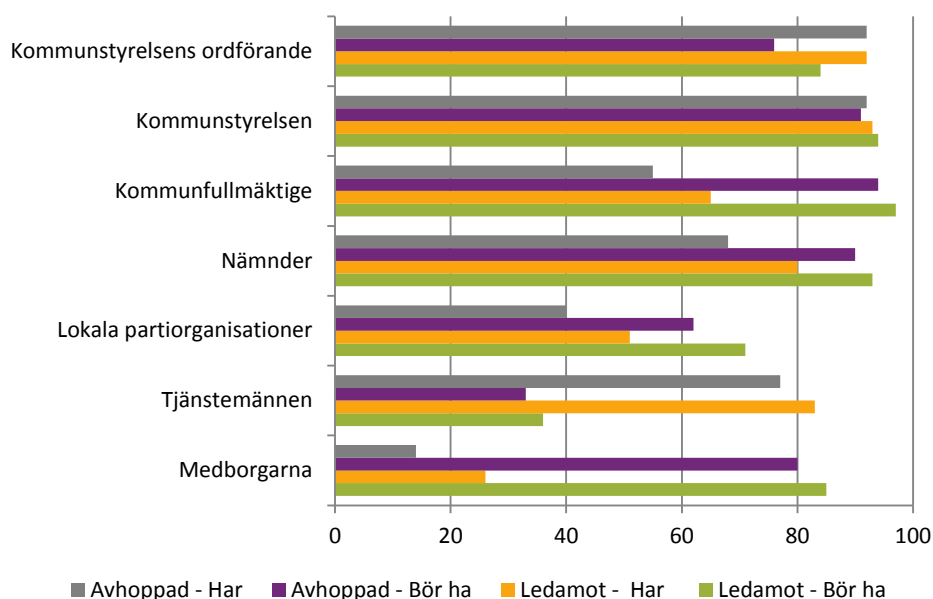
Utifrån svaren på vilka aktörer som har inflytande framträder kommunstyrelseordförande och kommunstyrelsen som de som i störst utsträckning har inflytande. När man på motsvarande sätt uppges vilka aktörer som borde ha inflytande uppges i störst utsträckning kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, nämnderna och medborgarna. Det är betydande

skillnader i hur man svarar att inflytandet är respektive borde vara för kommunfullmäktige, tjänstemän samt medborgare. Omkring 95 procent anser att kommunfullmäktige borde ha mycket stort eller ganska stort inflytande, jämfört med de omkring 70 procent som uppger att fullmäktige har det. Cirka 80 procent anser även att medborgarna borde ha betydligt mer inflytande än vad de bedöms ha i det politiska beslutsfattandet. Tjänstemännen anses tvärtom i större utsträckning ha mer inflytande på det politiska beslutsfattandet än vad de borde ha. De lokala partiorganisationerna tycker man också borde ha inflytande i betydligt större utsträckning än de har.

Yngre uppger i större utsträckning än äldre ledamöter att medborgarnas inflytande bör vara större. Det gäller oavsett om man lämnade sitt uppdrag eller inte.

Diagram 7.4

Synen på hur stort inflytande olika aktörer har respektive borde ha över det politiska beslutsfattandet i kommunen grupper bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent som svarat mycket stort inflytande/ganska stort inflytande.

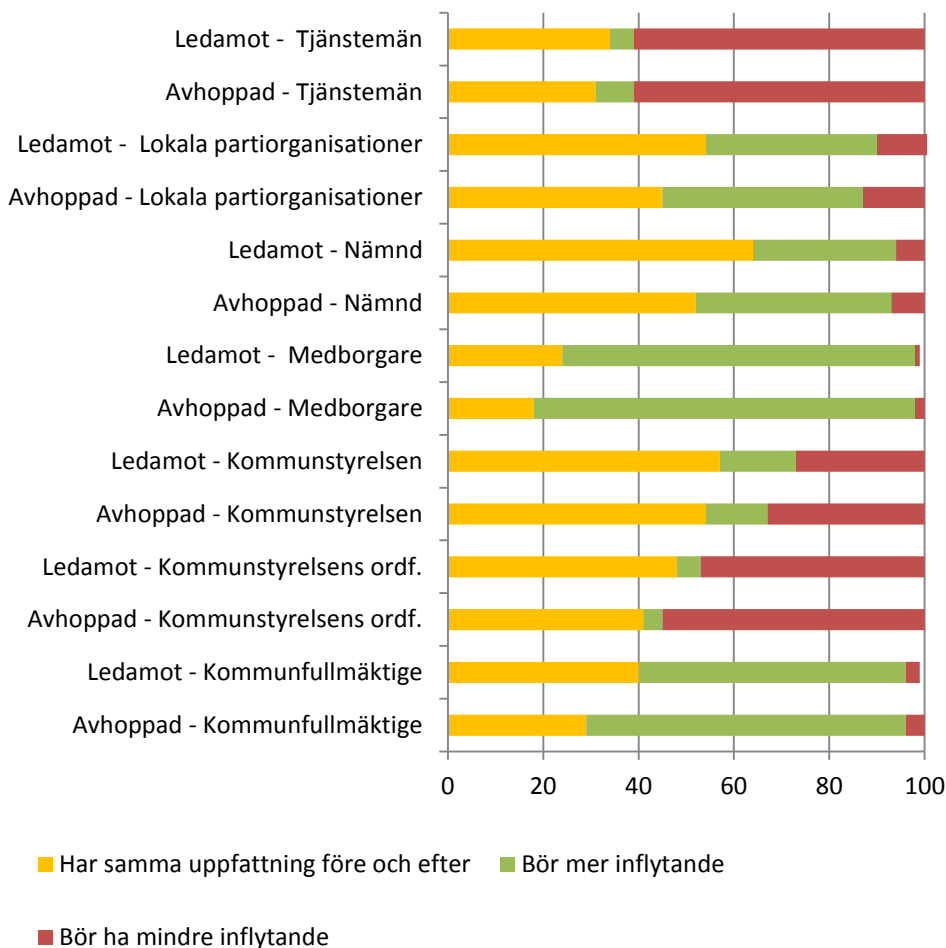
Frågorna löd "Hur stort eller litet inflytande anser du att följande aktörer i allmänhet har över det politiska beslutsfattandet i din kommun?" och "Hur stort eller litet inflytande anser du att följande aktörer i allmänhet bör ha över det politiska beslutsfattandet i din kommun?"

Likt vilka förväntningarna som finns på möjligheterna att påverka före och efter man blev invald, som beskrevs i tidigare i detta kapitel, kan man även titta närmare på hur inflytandet ser ut och bör se ut på samma sätt. Genom att även här titta på förändringen hur man svarat, dvs. om man svarat att inflytandet bör vara större, mindre eller om uppfattningen är samma, får man en annan bild av hur denna skillnad ser ut. Det är generellt samma mönster som går att se mellan avhoppare och de som sitter kvar, men det är mer tydligt att avhoppade ledamöter förändrar sina svar. Minst skillnad mellan kvarsittande och avhoppade ledamöter finns för inflytandet för

tjänstemännen och för kommunstyrelsen. I diagrammet nedan visas dessa skillnader uppdelat efter hur de folkvalda svarat.

Diagram 7.5

Synen på hur stort inflytande olika aktörer har respektive borde ha över det politiska beslutsfattandet i kommunen grupper bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andelen som svarat samma eller olika på frågorna före och efter. Andel i procent

Bemötanden

Förtroendevalda bemöts, precis som gemene man, olika beroende på vem de möter. Förtroendevalda kan dock bli bemötta annorlunda just på grund av att de är politiker och representerar vissa åsikter. I enkätundersökningen ställdes en fråga om hur bemötandet upplevs i rollen som förtroendevald från olika grupper, exempelvis familj och släkt, vänner och arbetskamrater. Bemötandet kunde värderas som *övervägande positivt*, *varken positivt eller negativt* eller *övervägande negativt*. I tabell 7.7 nedan beskrivs hur man som förtroendevald bemöts av olika grupper.

Folkvalda bemöts övervägande positivt

De förtroendevalda uppger att bemötandet från familj och släkt har varit övervägande positivt. Även bemötandet från andra förtroendevalda och vänner, och väljare/medborgare uppfattas som övervägande positivt. Det

gäller både de som har kvar sitt uppdrag och de som hoppat av. Vad gäller bemötandet från arbetskamrater eller studiekamrater beskrivs bemötandet som antingen övervägande positivt eller varken positivt eller negativt, och samma sak gäller för bemötandet av grannar. Av de grupper som de folkvalda fick bedöma utifrån hur bemötandet är, är media den grupp vars bemötande i störst utsträckning bedöms vara varken positivt eller negativt eller övervägande negativt. Det bör dock understrykas att det överlag är få som anser att bemötandet är övervägande negativt.

När det gäller bemötande och jargong inom politiken är det ingen av de som blev djupintervjuade som upplevt något negativt i perspektivet av sin funktionsnedsättning. Det blir i intervjuerna däremot tydligt att psykiska funktionsnedsättningar försvårar deltagande i politiken. Exempelvis kan det bero på svårigheter att uttrycka sig eller att ta konflikter.

Tabell 7.7. Synen på bemötandet från olika grupper bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

		Övervägande positivt	Varken positivt eller negativt	Övervägande negativt	Ingen uppfattning*
Familj och släkt	Ledamot	74	23	1	2
	Avhoppad	75	20	2	3
Vänner	Ledamot	69	29	1	1
	Avhoppad	69	25	2	4
Arbetskamrater/ studiekamrater	Ledamot	50	37	3	10
	Avhoppad	53	33	5	9
Grannar	Ledamot	44	45	2	10
	Avhoppad	45	38	3	14
Andra förtroendevalda	Ledamot	72	23	2	2
	Avhoppad	69	22	4	5
Media	Ledamot	33	44	8	13
	Avhoppad	34	39	10	17
Väljare /medborgarna	Ledamot	55	36	2	7
	Avhoppad	59	28	3	10

Frågan löd "Hur har du bemötts av följande grupper i rollen som förtroendevald?"

* I kategorin ingår även uppgift saknas.

Utsatta för trakasserier eller diskriminering

I 2014 års undersökning ställdes frågor om man i rollen som förtroendevald upplevt att man utsatts för trakasserier eller diskriminering utifrån någon av diskrimineringsgrunderna kön, ålder, funktionsnedsättning, etnisk härkomst, sexuell läggning, religion/trosuppfattning samt könsöverskridande identitet eller uttryck. Frågorna handlade om de folkvalda varit utsatta för detta från allmänhet, annan förtroendevald, kommuntjänsteman eller av någon annan.

Totalt var det 25 procent som uppgav att de hade blivit utsatta för någon form av trakasseri eller diskriminering i rollen som förtroendevald. Ser man till de olika diskrimineringsgrunderna visar svaren att det främst handlar om trakasserier eller diskriminering utifrån kön och ålder, 12 respektive 11 procent av kommunfullmäktigledamöterna uppger detta. Det är en större andel kvinnor och yngre som uppger att de blivit utsatta. Framförallt är det annan förtroendevald som uppges ha utsatt ledamöterna för dessa handlingar. Tidigare i detta kapitel beskrevs upplevelsen bland folkvalda att man inte behandlas jämlikt i samband med arbetet i kommunpolitiken, vilket kan ha koppling till ovanstående. Framförallt var det tydligt bland de yngsta ledamöterna som lämnat sitt uppdrag i förtid.

Diskriminering kan visa sig på olika sätt. Vid en närmare studie av de kommentarer som lämnats i enkätundersökningen beskrivs den kommunala politiken bland annat *”som ett laglöst land där förtroendevalda kan bete sig hur illa som helst mot varandra, vilket i en liknande arbetssituation som jag hade, på en annan arbetsplats där lagar och regler gäller angående arbetsmiljö och mot diskriminering, hade min situation aldrig accepterats”*.

Vid 2012 års undersökning ställdes två andra frågor om hot, våld och trakasserier. Den ena frågan gällde om de folkvalda någon gång varit utsatta för detta och den andra gällde om man har utsatts under nuvarande mandatperiod. Nära 23 procent av kommunfullmäktigledamöterna uppgav då att de någon gång, i rollen som förtroendevald, hade blivit utsatta för hot, våld eller trakasserier. Motsvarande andel som blivit utsatta för något av detta under pågående mandatperiod, det vill säga under de omkring två år som gått av mandatperioden, var 14 procent. Det gick inte att konstatera några större skillnader mellan ledamöter som hade kvar sitt uppdrag hela mandatperioden och de som hade lämnat det avseende erfarenheter av hot, våld och trakasserier.

Statistik kring trakasserier och hot av folkvalda går även att finna hos Brottsförebyggande rådet, BRÅ, som genomför undersökningen *”Politikernas trygghetsundersökning”*. Undersökningen beskriver förtroendevaldas utsatthet för trakasserier, hot och våld i deras egenskap av förtroendevalda. Resultaten från den undersökning som genomfördes 2015¹⁵ bland folkvalda i kommunfullmäktige, visar att 27 procent av ledamöterna utsattes under 2014. Det är högre än i föregående undersökning, då andelen var 19 procent.

Politiken, arbetet och privatlivet

Förtroendeuppdraget är för de allra flesta något man gör vid sidan av ett annat arbete eller studier. Det är därför intressant att studera uppdragets omfattning och även tidpunkten för sammanträden för att se om det kan påverka engagemanget. I enkäten riktad till de folkvalda ställdes frågor kring detta.

¹⁵ Politikernas trygghetsundersökning 2015. Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2014 (Brå 2015:23)

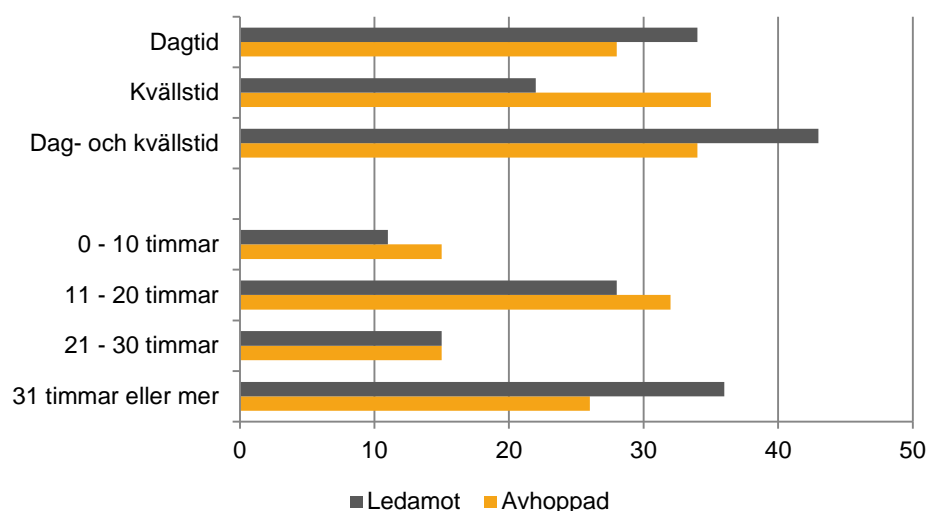
Sammanträden på både dag- och kvällstid vanligast

I diagram 7.6 nedan går det att se att det är vanligast att sammanträden inom lokalpolitiken hålls både dag- och kvällstid. Ledamöter som hoppat av sitt uppdrag uppger i större utsträckning än de som har kvar sitt uppdrag att sammanträden enbart hölls på kvällstid medan de som har kvar uppdraget i större utsträckning uppger dagtid, eller både dag- och kvällstid.

De folkvalda uppger att de ägnat mycket tid åt sina uppdrag. De som valt att lämna sina uppdrag i förtid uppger att de ägnat något mindre tid åt uppdraget än de som sitter kvar. Under en genomsnittlig månad ägnade de ledamöter som hade kvar sitt uppdrag i större utsträckning 31 timmar eller mer åt sina politiska åtaganden jämfört med de som lämnat uppdraget. Skillnaden mellan gruppen avhoppade och de som sitter kvar visar sig tydligast bland 18–29-åringar, där avhoppade i lägre grad uppger att de lägger ner 31 timmar eller mer.

Diagram 7.6. Mötestider och tidsåtgång per månad för uppdraget bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014.

Andel i procent

Frågorna löd "När brukade de kommunala organ du hade uppdrag i sammanträda?" och "Ungefär hur många timmar ägnade du åt dina kommunalpolitiska åtaganden en genomsnittlig månad?".

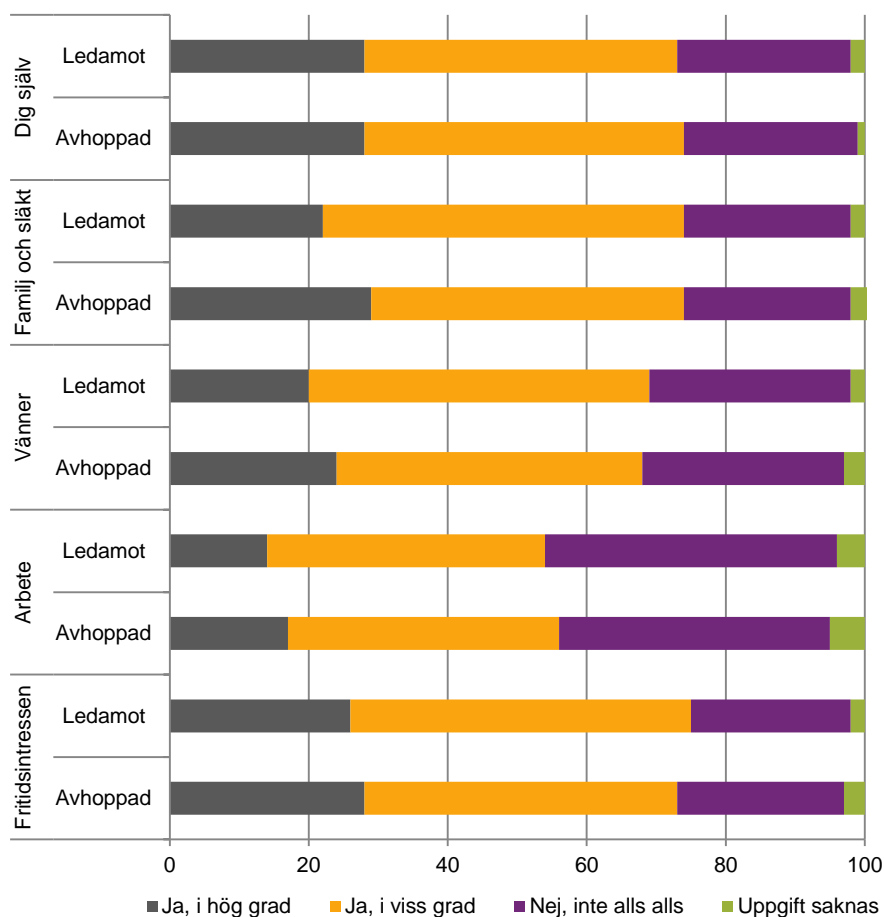
Mindre tid över som följd av det politiska uppdraget

Eftersom det politiska uppdraget tar en del tid i anspråk bör det innebära att man får mindre tid över till annat. De folkvalda fick svara på en fråga om uppdraget har lett till att de fått mindre tid över till sig själv, familj/släkt, vänner med flera. Det gick att svara med *ja i hög grad*, *ja i viss grad* eller *nej, inte alls*. Svaren finns redovisade i diagrammet 7.7 nedan. Omkring 70 procent uppger sig ha fått mindre tid över (*i viss* eller *i hög grad*) till sig själv, familj och släkt, vänner och fritidsintressen. Det är en större andel bland de avhoppade ledamöterna som uppger att de i hög grad fick mindre tid över till familj och släkt. Problematiken att få ihop livspusslet beskrivs av en folkvald som lämnat sitt uppdrag i förtid med att "Jag fick barn under mandatperioden, vilket var en anledning för mig att inte kandidera om

till kommunfullmäktige. Det var för tufft att kombinera jobb, barn och ganska stor mängd politik”.

Arbetet uppges också ha påverkats, men inte i lika stor utsträckning. Omkring 55 procent uppger att de fått mindre tid till arbetet. Man kan inte se någon skillnad mellan dem som hoppat av sitt uppdrag i förtid och dem som hade kvar uppdraget. Även om inte det egna arbetet inte påverkas, i lika stor utsträckning som till exempel familjen, kan andra på arbetsplatsen påverkas av ett politiskt engagemang. Till exempel kan det vara lätt att få ledigt, men det innebär att arbetskamrater får mer att göra vilket kan vara negativt. Just denna problematik beskrivs i en kommentar som lämnades i enkätsvaren.

Diagram 7.7. Synen bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014 på om uppdraget lett till mindre tid över för annat. Andel i procent

Frågan löd ”Tänk på den tid du lade ned på kommunalpolitik, innebar det att du fick mindre tid än du önskade dig åt...?”

Frågan om mindre tid åt sig själv ställdes endast i 2014 års undersökning.

I 2014 års undersökning ställdes en fråga om upplevelsen av svårigheter att få ledigt från sin sysselsättning (arbete, studier etc.) för att ägna sig åt det politiska uppdraget. I tabell 7.8 nedan kan vi se att omkring hälften, 52 procent, inte upplever att det är något hinder samtidigt som 18 procent upplever svårigheter. Det är vanligare att folkvalda under 64 år upplever

detta, och bland avhoppade ledamöter är det mest tydligt i gruppen 18–49 år.

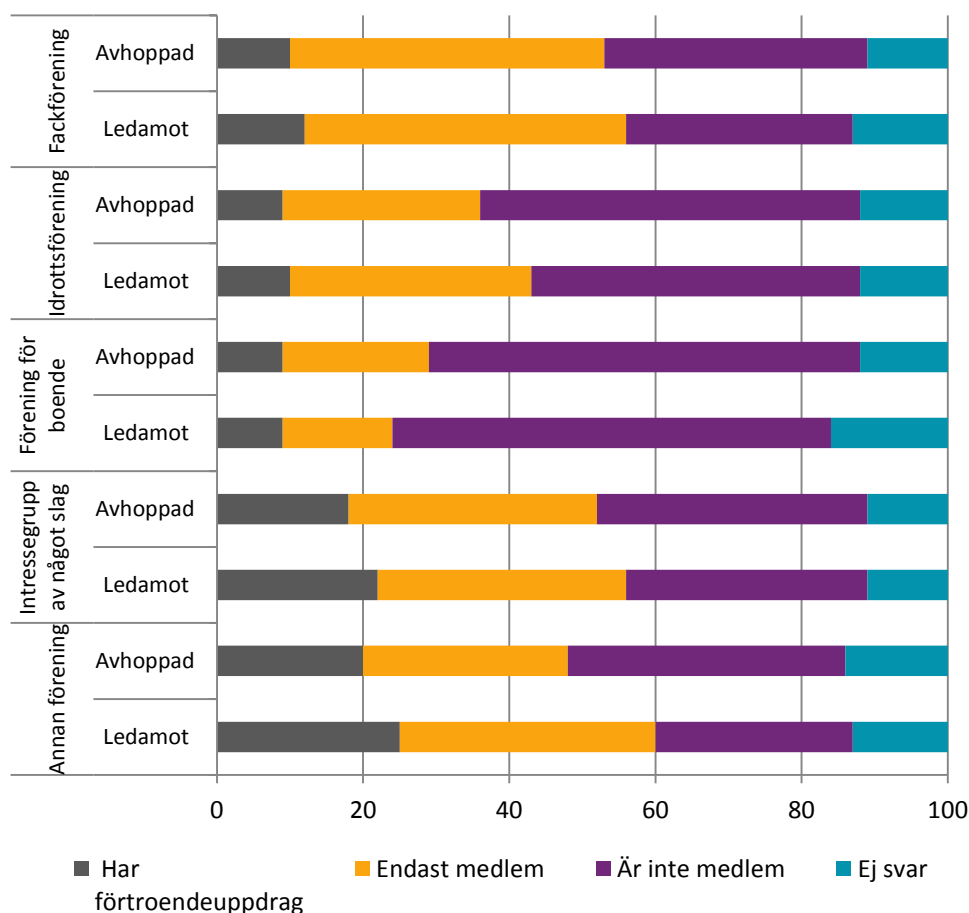
Tabell 7.8. Upplevelse bland de folkvalda* i kommunfullmäktigvalen 2010–2014 om svårigheter att få ledigt från arbete och studier för att fullgöra uppdraget. Andel i procent

	Samtliga	Ledamot	Avhoppad
Ja, i hög grad	4	3	6
Ja, i viss grad	14	14	14
Nej, inte alls	52	52	57
Ej aktuellt/ingen uppgift	30	31	23

*Frågan ställdes endast i 2014 års undersökning.

Många av de förtroendevalda är, utöver sitt partiengagemang, engagerade i andra föreningar och organisationer till exempel en fackförening, idrottsförening, förening för boende eller en intressegrupp. Vanligast är att vara medlem i fackförening. En del har även förtroendeuppdrag i dessa föreningar och organisationer. Vad gäller förtroendeuppdrag är det vanligast att man har uppdrag i en intressegrupp av något slag eller någon annan typ av förening, ungefär 20 procent har detta. Minst vanligt tenderar att vara medlem i en förening för boende.

Diagram 7.8. Andra medlemskap/förtroendeuppdrag bland de folkvalda i kommunfullmäktigvalen under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

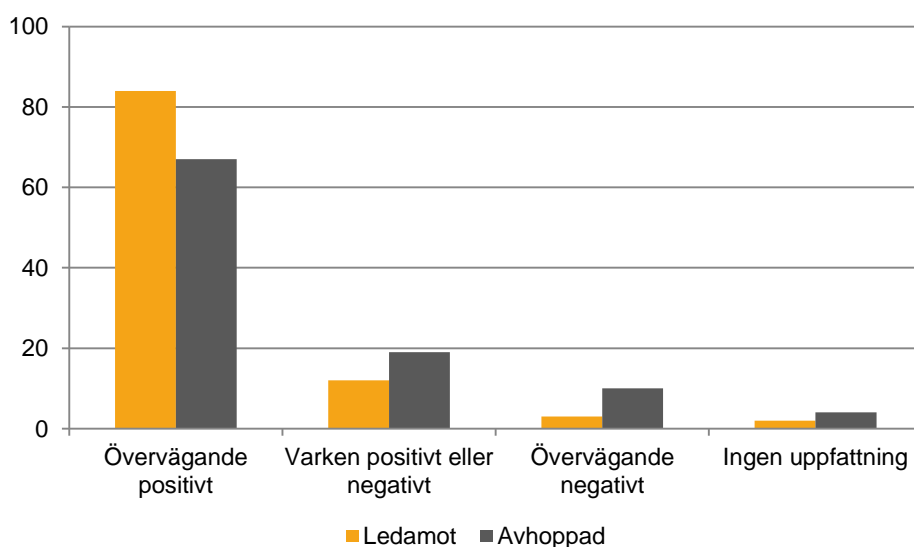
Frågan löd "Vilka sorters föreningar eller organisationer har du idag förtroendeuppdrag i?"

Som avhoppad kommunfullmäktigeledamot kan man fortfarande ha kvar ett förtroendeuppdrag inom politiken även om man har lämnat sitt fullmäktigeuppdrag. Resultaten från undersökningen visar att av de avhoppade har 33 procent kvar något uppdrag i ett politiskt parti medan 46 procent endast är kvar som medlem.

Politikerna om politiken

Hur ser man på sin tid i fullmäktige? Upplevs den som positiv eller negativ? Dessa frågor ställdes till de folkvalda och resultaten visar att större delen, över 60 procent, av de folkvalda upplever sin tid som folkvald övervägande positiv. De ledamöter som valde att hoppa av sitt uppdrag i förtid upplever dock i något högre grad tiden som antingen varken positiv eller negativ eller övervägande negativ jämfört med dem som har kvar sitt uppdrag. Det finns en skillnad i upplevelsen beroende på hur gammal man är, där den positiva upplevelsen är starkare ju äldre man är. Särskilt tydligt är detta bland de som lämnat sitt uppdrag i förtid.

Diagram 7.9. Upplevelse av tiden som förtroendevald bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014. Andel i procent

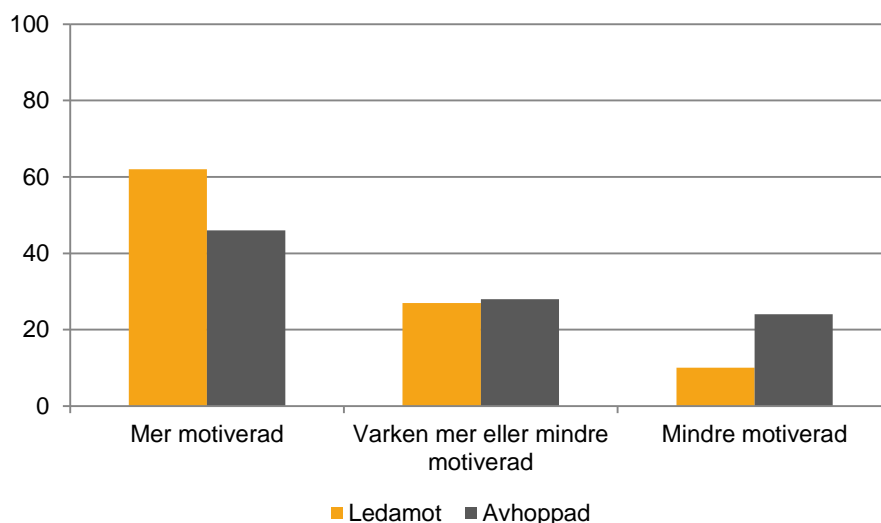

Frågan löd "På det hela taget, hur upplevde du i stort din tid som förtroendevald?"

Sämre syn på demokratin bland avhoppade ledamöter

Det går att se att de ledamöter som hade kvar sitt uppdrag upplever att tiden i politiken gjort dem mer motiverade som förtroendevald, medan de som lämnat uppdraget i större utsträckning blev mindre motiverade av tiden i politiken. Likt upplevelsen av att vara förtroendevald, ökar andelen som uppger att motivationen har ökat ju äldre man är. Särskilt tydligt är detta bland de som haft kvar sitt uppdrag hela perioden. Bland de avhoppade ledamöterna går det att konstatera att kvinnor oftare än män uppger att de blev mindre motiverade.

Diagram 7.10. Synen bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014 om uppdraget som förtroendevald gjort dem mer eller mindre motiverade i rollen som förtroendevald. Andel i procent

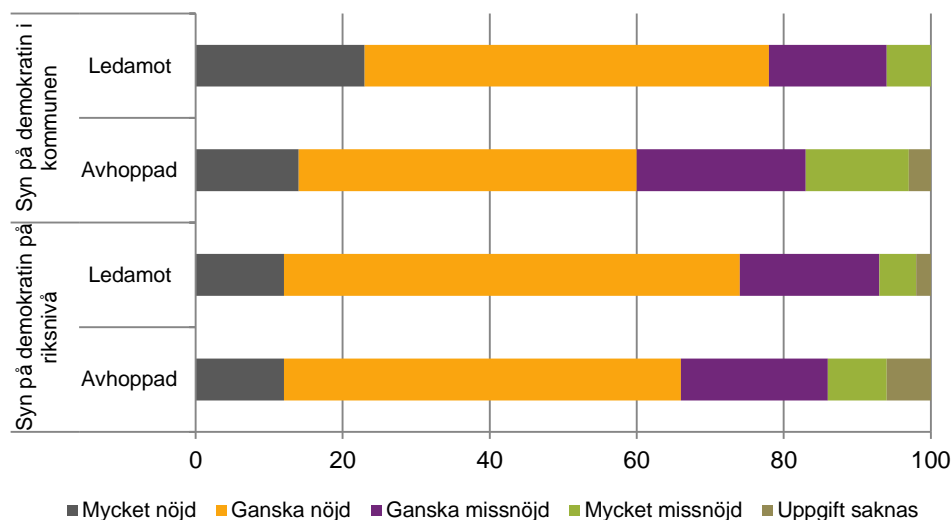

Frågan löd "Medförde din tid i kommunalpolitiken att du blev mer eller mindre motiverad i din roll som förtroendevald?"

När det gäller upplevelser av hur demokratin fungerar verkar de folkvalda vara nöjda, det gäller såväl den lokala demokratin som demokratin på riksnivå. Avhoppade ledamöter tycker dock att demokratin fungerar något sämre än vad de ledamöter som suttit kvar hela mandatperioden gör. Det gäller både i kommunen och på riksnivå. Bland avhoppade ledamöter går det att se en skillnad mellan män och kvinnor, där män är något mer positivt inställda.

De folkvalda som deltog i djupintervjun har, när det kommer till den generella synen på demokrati utifrån att vara lokalpolitiker, en delad bild. Någon menar att man har goda möjligheter att påverka men att det tar "nån mandatperiod" innan man lär sig hur det går till. Andra menar att man har vissa möjligheter att göra sin röst hörd men att de stora besluten "tas högre upp". Andra målar upp en mörkare bild då de säger sig ha tappat förtroende för politiken samt att detta även är anledningen till att de hoppat av det politiska arbetet. Framför allt nämns toppstyrning och brist på åsiktsfrihet.

Diagram 7.11. Synen bland de folkvalda i kommunfullmäktigevalen under mandatperioden 2010–2014 på hur demokratin fungerar. Andel i procent

Frågan löd "På det hela taget, hur nöjd eller missnöjd är du med hur demokratin fungerar...?"

I enkäten som riktades till dem som lämnade sitt uppdrag i fullmäktige ställdes en fråga om man i framtiden skulle kunna tänka sig att kandidera i val till fullmäktige. På denna fråga svarade 42 procent ja och 32 procent nej. Övriga 26 procent svarade vet inte eller har valt att inte besvara frågan. Det finns en åldersskillnad i svaren. Yngre svarar i större utsträckning ja jämfört med äldre.

Man kan från undersökningarna av nominerade och valda bekräfta att avhoppade faktiskt återvänder till kommunpolitiken. Av de 2 516 personer som hoppade av sina uppdrag under mandatperioden 2010–2014 var det 26 procent som nominerades och 8 procent som blev invalda vid kommunfullmäktigevalen 2014. Dessa andelar, som åternomineras och väljs in i nästkommande val, är i samma storleksordning som vid tidigare mandatperioder.¹⁶

Så kan situationen för folkvalda med funktionsnedsättning förbättras

I intervjuerna framkommer två förbättringsaspekter när det gäller situationen för folkvalda med funktionsnedsättning. Det ena är behovet av en öppnare dialog om funktionsnedsättning inom politiken. Någon uttrycker det som att det första steget är en kulturförändring, att få såväl kollegor i politiken som de i beslutande ställning att förstå problemställningen kring att ha en funktionsnedsättning. Gör man det finns det egentligen redan reglerat i lagar och förordningar vad som kan

¹⁶ Av de folkvalda ledamöter som lämnade sitt uppdrag under mandatperioden 2006–2010 blev 26 procent nominerade och 8 procent invalda vid 2010 års kommunfullmäktigeval och av avhopparna under mandatperioden 2002–2006 var det 24 procent som nominerades och 7 procent som blev invalda vid kommunfullmäktigevalen 2006.

och bör göras. Dock behöver man förstå problemet för att det ska tas initiativ till förändring. Det andra, som till viss del tangerar det första, är en bättre ingång till uppdraget. Dels nämns vikten av stöd och hjälp i början av uppdraget. Detta kan ske genom en introducerande utbildning (för alla nya politiker) där ämnet funktionsnedsättning medvetandegörs, samt utökat stöd och mentorskap. Dels för att ge folkvalda med funktionsnedsättning ökade möjligheter att ta del i politiken men även för att öka förståelsen bland övriga. Här menar man att kommunen bör ta ett större ansvar.

Annat som nämns är behov av ett starkare regelverk för vem som ska ta kostnader för till exempel hjälpmedel som behövs för att kunna genomföra sina uppdrag, ökade möjligheter till deltagande på distans samt att man behöver se över LFS-lagstiftningen¹⁷, som enligt en av de intervjuade är underfinansierad i kommunerna. Några av de intervjuade uttrycker samtidigt förhoppningar på den nya diskrimineringslagen som trädde ikraft i januari 2016.

Sammanfattning

De allra flesta förtroendevalda får ett arvode för de sammanträden de går på. Det finns inte någon större skillnad mellan de som lämnat sitt uppdrag i förtid och de som satt kvar under hela mandatperioden. Omkring hälften får även ersättning för resor. För denna typ av ersättning finns en skillnad mellan de med en funktionsnedsättning och övriga, där ersättning för resor uppges i högre utsträckning bland personer med funktionsnedsättning.

De folkvalda upplever att de i rollen som förtroendevald blir övervägande positivt bemötta av både familj och släkt, vänner, grannar, arbetskamrater, andra förtroendevalda och medborgare. Omkring 25 procent uppger dock att de blivit utsatta för någon form av trakasseri eller diskriminering i rollen som förtroendevald.

Det är vanligt att folkvalda lägger mycket tid på sitt uppdrag. Resultaten visar att avhoppare i större utsträckning uppger att de fått mindre tid till familj och släkt jämfört med dem som har kvar sina uppdrag. Det går däremot inte att konstatera någon skillnad mellan avhoppade ledamöter och de som har kvar sitt uppdrag vad gäller svar på frågor om hur politiken påverkat arbetet.

Det finns generellt en positiv inställning till uppdraget som förtroendevald och man är i stort nöjd med hur demokratin fungerar, både lokalt och på riksnivå. De folkvalda anser att inflytandet över de politiska besluten framförallt finns hos kommunstyrelsens ordförande och kommunstyrelsen, men att kommunfullmäktige, nämnder och medborgare bör ha mer inflytande än de har samt att tjänstemän borde ha mindre inflytande.

¹⁷ Lag (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser

Det går i många frågor att notera att de som hoppat av är något mer missnöjda än de som har kvar sina uppdrag. Det gäller allt från stödet från partiet, i vilken utsträckning förväntningarna inför uppdraget infriades och upplevelsen av att vara förtroendevald till synen på demokratin. Med det sagt bör det dock poängteras att majoriteten av de som hoppat av ändå verkar vara nöjda med erfarenheten från uppdraget och många uppger sig fortfarande ha förtroendeuppdrag och vara medlem i partiet samt vara villiga att kandidera i framtiden.

Nivån på ersättningen för det politiska engagemanget upplevs överlag som bra. Det går däremot att konstatera att engagemanget påverkas av nivån på ersättning.

Slutdiskussion

Uppdraget var att studera de folkvalda på alla politiska nivåer utifrån deras representativitet i förhållande till befolkningen avseende kön, ålder, födelseland, socioekonomi, funktionsnedsättning samt hur folkvalda i kommunfullmäktige uppfattar villkoren i politiken. Möjligheten att delta på lika villkor är rent teoretiskt fullt möjligt för alla. Men hur ser det ut i verkligheten? Deltar man i lika stor utsträckning och uppfattar man villkoren likartat?

Av de resultat som redovisas i föreliggande rapport framgår det att politikerkåren inte är representativ fullt ut i förhållande till den röstberättigade befolkningen, åtminstone inte utifrån de demografiska och socioekonomiska aspekter som har studerats. Kvinnor, unga och utrikes födda är underrepresenterade jämfört med den röstberättigade befolkningen i både riksdag, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige. Men i de analyser som gjorts finns tecken på att en del av detta kan komma att förändras. Om man enbart studerar kommunfullmäktigedamöter under 50 år är andelen kvinnor betydligt högre, 48 procent, vilket tyder på att könsfördelningen bland kommunpolitikerna på sikt kommer att bli allt jämnare. Man kan även se att unga i allt högre utsträckning väljs in till våra folkvalda församlingar. Det gäller alla politiska nivåer, men framförallt i riksdagen. Även andelen utrikes födda ökar på alla politiska nivåer, men eftersom andelen även ökar i den röstberättigade befolkningen bidrar detta inte till en högre representativitet för denna grupp.

När man studerar fördelningen av förtroendeuppdrag kan man se att ju tyngre posten är desto skevare är könsfördelningen. Det vill säga andelen kvinnor är som högst på ersättarposter och som lägst på ordförandeposter. Däremot kan man över tid konstatera att vi går mot en ökad kvinnorepresentation. Mest markant märks denna utveckling vad gäller kommunstyrelseordförandeposten. 2015 var andelen kvinnor på denna post 37 procent jämfört med 29 procent 2011 och 23 procent 1998.

Det är drygt hälften av de valda i kommunfullmäktigvalen som återväljs vid nästa val. Och även om det är så att det är en lägre andel kvinnor bland de valda totalt sett noteras enbart små skillnader mellan män och kvinnor avseende i vilken utsträckning man återvaldes vid det senaste valet 2014. Det gäller även när man studerar omsättning av position och uppdragstyp över tid. Väl inne i politiken verkar män och kvinnor ha samma möjligheter att stanna kvar. Däremot kan man se skillnader i omsättning mellan inrikes och utrikes födda. Det gäller såväl i omsättningen över år i fullmäktigeförsamlingarna, som position och uppdragstyp. Omsättningen är mindre bland inrikes födda jämfört med utrikes födda.

Förutom kvinnor, unga och utrikes födda finns även andra grupper i samhället som inte är representerade i samma utsträckning bland de

folkvalda som i befolkningen. Personer med en självupplevd funktionsnedsättning är en sådan grupp. Vår studie visar att andelen med funktionsnedsättning i de folkvalda kommunala församlingarna är lägre än motsvarande andel i befolkningen. I de djupintervjuer som genomförts inom ramen för uppdraget med folkvalda med funktionsnedsättning framkommer det att "man måste stå på sig". Det vill säga påtala behovet av anpassningar samt ta initiativ till små och stora förändringar. Att alltid behöva be om hjälp och känna sig besvärlig kan i längden bli tungt och omständigt. De lösningar som framförs är främst en öppnare dialog om funktionsnedsättning inom politiken samt en kulturförändring. Att få såväl kollegor som de i beslutande ställning att förstå problemställningen. Synen på det politiska uppdraget är likartad oavsett om man har en funktionsnedsättning eller inte. Det finns en positiv inställning till uppdraget som förtroendevald och man är i stort nöjd med hur demokratin fungerar, både lokalt och på riksnivå.

Det är dock inte alla av de som väljs in vid valen som sitter kvar på sitt mandat under hela den fyraåriga mandatperioden. Ett antal folkvalda väljer av olika skäl att hoppa av sitt uppdrag. Och avhoppet ökar på alla politiska nivåer, men de allra flesta avhopp sker från kommunfullmäktige och har som följd att den sociala representativiteten försämras. Dessutom ökar antalet tomma stolar i kommunfullmäktigeförsamlingarna på grund av att det inte alltid funnits ersättare till vissa av de avhoppade ledamöterna. Totalt sett var det drygt 19 procent av de ursprungligen valda i landets kommunfullmäktig-församlingar under mandatperioden 2010–2014 som lämnade sitt uppdrag i förtid. Det är en ökning från de två mandatperioderna dessförinnan då andelen avhopp var omkring 16–17 procent. Det är framförallt unga som hoppar av sina uppdrag under mandatperioden. Under den senaste mandatperioden har 44 procent av de folkvalda i åldern 18–29 år valt att lämna sitt uppdrag, vilket är en ökning jämfört med mandatperioden 2006–2010 då andelen avhopp i den åldersgruppen var 38 procent. Sett över tid kan man se att andelen avhopp ökar i alla åldersgrupper förutom bland de allra äldsta. Studien visar att avhopp under mandatperioden oftast inte har att göra med politiska förhållanden, utan främst sker av personliga skäl så som arbets- och familjeförhållanden. Med svårigheten att kombinera politiken med andra delar av livet. Att avhoppet inte står för missnöje stöds även av det faktum att många fortfarande är medlemmar i partiet och kan tänka sig att kandidera igen i framtiden samt att en stor andel av de som hoppade av sina uppdrag nominerades vid nästkommande val.

Fakta om statistiken

Detta omfattar statistiken

Denna studie omfattar uppgifter kring representationen och omsättningen bland förtroendevalda och förtroendeuppdrag i kommunerna. Den inkluderar även analyser om vilka som lämnar politiken och varför, samt hur de som är kvar och de som hoppat av ser på sin tid i fullmäktige.

Definitioner och förklaringar

Redovisningsgrupper

Nominerade

Med nominerade avses personer som i val till riksdag, landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige blivit nominerade. Nomineringen kan göras innan valen. Den görs då skriftligen till Valmyndigheten av partierna, tillsammans med varje nominerad kandidats samtycke (Vallagen 1 kap 9§). I Sverige finns även en fri nomineringsrätt vilket innebär att väljare på en valsedel kan skriva till ett kandidatnamn och på så sätt personrösta på en person som inte partiet nominerat (Valmyndigheten).

Folkvalda

Med folkvalda avses personer som genom val blivit utsedda till ledamöter i riksdag, landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige.

Avhoppade

Med avhoppade avses folkvalda personer som innan mandatperiodens slut lämnat sitt uppdrag som folkvald.

Ledamöter

Med kvarsittande avses folkvalda personer som inte hade lämnat sitt uppdrag innan mandatperiodens slut (eller som inte lämnat sitt uppdrag under hela mandatperioden i de fall då tidigare mandatperioder än innevarande studeras).

Förtroendevalda

Med förtroendevalda avses ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer (Kommunallagens 4 kap (SFS 1991:900)). De förtroendevalda är inte nödvändigtvis folkvalda eller nominerade i valen. Även folkvalda räknas dock till gruppen förtroendevalda. I undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting som genomfördes 2011 framgick att av de 38 000 förtroendevalda i kommunerna var knappt 80 procent nominerade i kommunfullmäktigvalen 2010 (SCB 2012).

Analyser

I rapporten görs ett antal analyser på datamaterial som SCB har. Nedan redovisas och kommenteras dessa lite närmare.

Partiernas listplaceringar

Två analyser har gjorts vad gäller partiernas listplacering. Den ena handlar om **valbar plats**. Till valbar plats räknas de som haft en listplacering som motsvarar partiets mandatantal i förra valet. I den andra analysen tittar man enbart på de kandidater som toppar partiernas listor – **toppnamnen**. Analysen görs enbart på de listor som upprättats inför valen och i de fall som partierna haft fler än en lista per kommun har den lista som fått flest antal röster används. Det blir inte helt rättvisande för kommuner med flera valkretsar, men när Göteborg och Stockholm har tagits bort från analysen ändras resultaten inte nämnvärt och påverkar inte de slutsatser som dras.

Valgrund

Mandat tillsätts i första hand efter personröster. Det är främst antalet personröster som avgör vilka kandidater som tar plats i fullmäktige för sitt parti. För att bli invald i kommunfullmäktige **genom personröster** krävs att kandidaten får minst fem procent av partiets röster, dock lägst 50 röster. De mandat som inte kan tillsättas med hjälp av personröster tillsätts därefter efter den rangordning av kandidater (**jämförelsetal**) som partiet har satt upp inför valen.

I studien har även en analys gjorts av gruppen **hypotetiskt valda**. Detta är en grupp som utgörs av dem som hade blivit valda om mandaten enbart fördelats efter partiernas listplacering, det vill säga om det inte hade funnits personval.

Erfarna och nya i politiken

För att närmare undersöka gruppen som kommer in i politiken görs en analys av dem som är nya i kommunpolitiken. Till gruppen nya räknas dem som fanns med i 2014 års kommunfullmäktigval, men som inte funnits med i något tidigare val 1991–2010. Till de erfarna räknas de som fanns med i 2014 års kommunfullmäktigval och som även funnits med i något tidigare val 1991–2010.

Logistisk regression över avhopp

Vad gäller avhopp har logistiska regressionsmodeller tagits fram för att undersöka i vilken utsträckning olika demografiska, socioekonomiska och politiska egenskaper hänger samman med benägenheten att hoppa av sitt uppdrag under mandatperioden. Mer om modellerna och resultaten finns i Bilaga 1.

Bakgrundsvariabler

De olika grupper som studeras i denna rapport (nominerade, valda, förtroendevalda, förtroendeuppdrag och avhoppade) redovisas efter en rad olika bakgrundsvariabler:

Kön

Uppgift om kön hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB).

Ålder

Uppgift om ålder hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB) och avser ålder den 31 december valåret. Ålder är grupperad i fyra kategorier: 18–29 år, 30–49 år, 50–64 år och 65 år eller äldre.

Födelseland

Information om födelseland hämtas från RTB. Variabeln avser uppgifter som fanns i registret den 31 december valåret. I rapporten görs två indelningar av födelseland, den ena i två grupper: utrikes födda och inrikes födda och den andra i ländergrupperna Afrika, Asien, Europa exklusive Norden, Nordamerika, Norden exklusive Sverige, Sverige, Sydamerika och Övriga länder.

Utbildning

Informationen hämtas från SCB:s utbildningsregister och avser utbildningsnivå för högst avslutade utbildning. I rapporten görs två indelningar, dels i tre kategorier: förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial och dels i två kategorier: förgymnasial/gymnasial och eftergymnasial.

Inkomst

Information om inkomst har hämtats från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på percentiler och redovisas i följande grupper: 0–20 (låg inkomst), 21–80 (medelinkomst), 81–100 (hög inkomst). Percentilerna är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år.

Funktionsnedsättning

Information om funktionsnedsättning hämtas från enkätsvaren. Med funktionsnedsättning avses här att man kan ha nedsatt syn eller hörsel, ha tal- eller röstproblem, rörelsehinder, allergi eller någon form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara att man har diabetes, hjärt-lungproblem, mag-tarmsjukdom, psoriasis, epilepsi, dyslexi eller något liknande.

Så görs statistiken

Rapporten bygger i huvudsak på tre undersökningar och dessa beskrivs nedan.

Undersökningen av nominerade och valda kandidater

I samband med val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige framställer SCB sedan 1982 statistik över nominerade, valda och ej valda kandidater. Statistiken är en betydelsefull källa vid studier av de folkvaldas sociala representativitet. Statistiken omfattar redovisningar av kandidaterna efter bakgrundsvariabler, som exempelvis parti, kön, ålder, inkomst, utbildningsnivå, födelseland och medborgarskapsland. Dessutom redovisas statistik över avhopp bland valda kandidater efter olika bakgrundsvariabler

för mandatperioden 2002–2006 och senare. De redovisade uppgifterna bygger på totalräkningar.

Register över nominerade och valda kandidater upprättas av Valmyndigheten och levereras till SCB. Med hjälp av dessa register, kompletterade med bakgrundsinformation från SCB:s olika register, tar SCB fram statistik över nominerade, valda och ej valda kandidater. De fördelningar som redovisas avser valdagen, det vill säga när sammanräkningen av valen avslutades. Detta innebär att dessa fördelningar kan förändras när ersättare tar över mandat.

Publicering av statistiken sker dels i form av färdiga tabeller på SCB:s webbplats och dels i form av statistik över nominerade, valda och ej valda kandidater i SCB:s Statistikdatabas. Mer detaljerad information om undersökningens kvalitet och hur undersökningen genomförs hittas på www.scb.se/ME0107 under Dokumentation.

Undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting

SCB genomför sedan de allmänna valen 2002 en undersökning av förtroendevalda i kommuner och landsting året efter valår. Syftet med undersökningen är att ge en beskrivning av de förtroendevalda efter ett antal bakgrundsvariabler, vilket bland annat kan tjäna som underlag för att bedöma de förtroendevaldas sociala representativitet.

Till skillnad från statistiken över de nominerade och valda inkluderar denna undersökning samtliga förtroendevalda som sitter i fullmäktige, styrelsen, kommunala nämnder eller fullmäktigeberedningar antingen som ledamot eller ersättare. Gruppen utgörs sålunda även av personer som inte nödvändigtvis varit nominerade i valen.

Statistiken omfattar såväl de förtroendevaldas som förtroendeuppdragets fördelning efter en rad olika bakgrundsvariabler. Undersökningen möjliggör även analyser av hur uppdragen, avseende position och typ av uppdrag, fördelas mellan olika befolkningsgrupper. Utöver detta omfattar statistiken också arvoderingar för gruppen som är hel- eller deltidsarvoderade.

Inom ramen för undersökningen av förtroendevalda i kommuner och landsting har uppgifter om förtroendevalda samt hel- eller deltidsarvoderade samlats in från samtliga kommuner och landsting. För de förtroendevalda har uppgifter om namn, personnummer, partitillhörighet, nämndtillhörighet och position i nämnd samlats in, samt för hel- eller deltidsarvoderade även arvoden. I alla tre undersökningarna har samtliga kommuner och landsting skickat in efterfrågade uppgifter. Undersökningen har därmed inte något bortfall i form av kommuner eller landsting. Genom att utnyttja information från register vid SCB har olika bakgrundsvariabler avseende de förtroendevalda kunnat tas fram.

Publicering av statistiken sker i rapporter, i färdiga tabeller på SCB:s webbplats samt i SCB:s Statistikdatabasen.

Mer detaljerad information om undersökningens kvalitet och hur undersökningen genomförs hittas på www.scb.se/ME0001 under Dokumentation.

Undersökningen av folkvaldas villkor i fullmäktige

Som en del av det uppdrag som ligger till grund för denna rapport ingick att genomföra en studie av dem som valt att lämna sitt uppdrag i kommunfullmäktige. Undersökningen har genomförts vid två tillfällen under mandatperioden 2010–2014 (år 2012 och 2014) bland avhoppade ledamöter och de som vid tillfället var kvar i politiken. Vid 2014 års undersökning fanns bland de avhoppade ledamöterna personer som vid 2012 års undersökning fortfarande var aktiva och satt kvar på sin plats i fullmäktige. I redovisningen i denna rapport har resultaten från de två undersökningarna vägts samman för avhoppade respektive kvarsittande ledamöter.

Enkätstudien inkluderade (2012 och 2014 sammantaget):

- Samtliga 2 404 personer som valdes in i vid kommunfullmäktigvalen 2010 och som hoppat av sitt uppdrag fram till mandatperiodens slut.
- Ett urval om 1 845 personer som valdes in i fullmäktige 2010 och som satt kvar i augusti 2012, samt ett urval om 1 150 personer som valdes in i fullmäktige 2010 och som satt kvar hela mandatperioden och som inte ingick i undersökningen 2012.

För att öka möjligheterna att kunna redovisa enkätsvaren efter kön, ålder och parti stratifierades urvalet efter dessa variabler. Ålder grupperades i tre kategorier: 18–29, 30–64 och 65+ år. Partierna grupperades i fyra partiblock: allianspartier, röd-gröna partier, Sverigedemokraterna och övriga partier. Totalt blir det 24 strata. I varje stratum drogs ett urval om 100 ledamöter. I de strata med färre än 100 personer valdes samtliga ledamöter ut.

Enkätfrågorna rör olika aspekter relaterade till det politiska uppdraget. Synpunkter på enkäten har inhämtats från Kulturdepartementet, Sveriges Kommuner och Landsting, Myndigheten för delaktighet samt 2014 års demokratiutredning – delaktighet och jämlikt inflytande. Enkäten genomgick en mätteknisk granskning av SCB: s experter på frågekonstruktion.

Datainsamlingen har genomförts under september och oktober 2012 samt under november 2014 till januari 2015. De tillfrågade personerna fick själv välja mellan att besvara frågorna på webben eller på papper.

Undersökningen inkluderade förutom utskick av en första enkät även enkätpåminnelser.

Svarsfrekvensen skiljer sig åt mellan de två grupperna. Bland dem som suttit kvar i fullmäktige har 69 procent (2012) respektive 67 procent (2014) valt att svara på enkäten, medan motsvarande andel bland de som hoppat av sitt uppdrag var 56 procent respektive 51 procent.

Tabell 1
Svarsandelar efter avhoppade och kvarsittande ledamöter och år. Antal och procent

	Kvar i fullmäktige				Avhoppade			
	2012 Antal	2012 Andel	2014 Antal	2014 Andel	2012 Antal	2012 Andel	2014 Antal	2014 Andel
Svarande	1 266	68,6	768	66,8	750	56,1	546	51,1
Bortfall	579	31,4	382	33,2	586	43,9	522	48,9
Totalt antal i undersökningen	1 845	100	1 150	100	1 336	100	1 068	100

Bland dem som är kvar i fullmäktige är svarsfrekvensen högre bland kvinnor jämfört med män, medan bland dem som hoppat av sitt uppdrag svarar männen i större utsträckning. I båda grupperna är svarsfrekvensen även högre bland dem som är 65 år eller äldre.

Tabell 2
Svarsandelar efter avhoppade och kvarsittande ledamöter, kön och ålder. Antal och procent

	Kvar i fullmäktige	Avhoppade ledamöter
	2014 Andel svar	2014 Andel svar
Kön		
Man	64,6	53,9
Kvinna	69,5	48,3
Ålder		
18–29 år	37,6	31,1
30–64 år	63,7	51,4
65– år	81,5	73,8
Samtliga	100	100

I syfte att kompensera för bortfallet har svaren viktats i enlighet med den stratifiering som gjordes på förhand, det vill säga de svarande bland dem som är kvar i fullmäktige har viktats upp efter kön, ålder och partiblock. De som har hoppat av, som totalundersöktes, har viktats upp efter kön.

I undersökningen har det förekommit en del partiella bortfall som har att göra med att personer valt att inte besvara vissa frågor. Eftersom det partiella bortfallet skiljer sig åt mellan gruppen som sitter kvar och dem som har hoppat av sitt uppdrag ingår det partiella bortfallet i procentfördelningarna.

För de djupintervjuer som genomförts, har urvalet av intervjupersoner gjorts utifrån ålder, kön, typ av funktionsnedsättning samt om man lämnat sitt uppdrag i förtid eller inte. Urvalet är inte representativt, utan svaren är endast till för att få ett komplement till statistiken av hur personer med funktionsnedsättning uppfattar villkoren i politiken. Sammantaget intervjuades två kvinnor och fem män med en åldersspridning från 35 till 70 år. Tre intervjuer genomfördes via besöksintervju medan fyra intervjuer

gjordes via telefon. Två av de intervjuade var s.k. kvarsittare (dvs. fortfarande delaktiga i politiken) medan övriga fem avslutat sitt engagemang i politiken (avhoppare). Intervjuerna genomfördes av medarbetare vid enheten för mätteknik på SCB.

Utgångspunkt för intervjuerna var att få ett brett perspektiv på möjligheten att delta på lika villkor i politiken utifrån ett funktionsnedsättningsperspektiv. Resultaten från undersökningen samt följande områden har varit i fokus vid intervjuerna:

- Funktionsnedsättning som en motivator till medlemskap och kandidering.
- Bemötande.
- Vilket stöd från kommun som ges rent praktiskt, mötesläggning, ersättning, tillgänglighet till lokaler/information.
- Syn på demokratin på lokal och nationell nivå utifrån representation.
- Delaktighet i andra politiska nivåer eller organisationer
- Förbättringspotential för bättre delaktighet.

Statistikens tillförlitlighet

Ramtäckning

Täckningsfel, under- och övertäckning, innebär att urvalsram och population inte helt stämmer överens. Undertäckning innebär att vissa objekt som ingår i populationen saknas i urvalsramen. Övertäckning innebär att objekt som inte ingår i populationen ändå finns i urvalsramen. Ett sätt att minska täckningsfelen är att ha bra och uppdaterade register.

Undersökningsramen utgår dels från uppgifter om vilka som valdes in vid 2010 års val till fullmäktige och dels uppgifter om vilka som har hoppat av sina uppdrag. Vad gäller dem som hoppat av är det information som erhållits från Valmyndigheten och inkluderar avhopp fram till och med slutet av augusti 2014. Det kan finnas personer som har lämnat sitt fullmäktiguppdrag men som här räknas till gruppen som har kvar sitt uppdrag. Det kan dels bero på att kommunen inte hunnit rapportera in avhoppet till Valmyndigheten och dels att avhoppet har skett tiden mellan det att ramen upprättades och undersökningen genomfördes. Täckningsfelet bedöms dock vara litet i denna undersökning.

Mätning

Ett fel som kan uppstå vid mätning är att lämnade uppgifter skiljer sig från faktiska uppgifter. Felet kallas mätfel och kan uppkomma då uppgiftslämnaren inte minns de faktiska uppgifterna, missförstår frågan eller medvetet svarar felaktigt.

Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning mätfel är ett problem i denna undersökning. Vissa resultat har gått att jämföra med resultat från andra undersökningar och man kan konstatera att denna undersöknings resultat stämmer väl med tidigare resultat.

Bearbetning

Vid den manuella och maskinella bearbetningen av datamaterialet kan bearbetningsfel uppstå. Exempel på bearbetningsfel är registreringsfel och kodningsfel. Dessa fel kan förhindras och upptäckas i de kontroller som genomförs vid dataregistreringen. I den här undersökningen bland folkvalda bedöms registreringsfelet vara litet eftersom frågeblanketten endast hade fasta svarsalternativ.

Bortfall

Bortfallsfel inträffar om objekten i bortfallet och de svarande skiljer sig åt avseende frågorna/variablerna i undersökningen. För att kunna avgöra om bortfallsgruppen och svarandegruppen skiljer sig åt avseende det som undersöks måste en bortfallsundersökning genomföras, vilket inte har gjorts för denna undersökning.

Ett annat sätt att försöka kompensera för bortfallet är att stratifiera efter ett antal variabler som man tror eller vet har inverkan på såväl benägenhet att svara som för det som undersöks. I denna undersökning har en stratifiering gjorts efter kön, ålder och parti för gruppen som är kvar på sina uppdrag och efter kön för gruppen som hoppat av.

I undersökningen har det förekommit en del partiella bortfall som har att göra med att personer valt att inte svara på alla frågor. Eftersom det partiella bortfallet skiljer sig åt mellan gruppen som har kvar och dem som har hoppat av sitt uppdrag ingår det partiella bortfallet i procentfördelningarna.

Bra att veta

SCB:s valstatistik

SCB:s valstatistik omfattar statistik över valdeltagandet, röstberättigade, valresultat, nominerade och valda och väljarbeteenden. Statistiken omfattar uppgifter om riksdagsval, landstingsfullmäktigval, kommunfullmäktigval och europaparlamentsval.

Se även

Mer information om statistiken och dess kvalitet ges på SCB:s webbplats, www.scb.se.

Referenser

- Aars Jacob & Audun Offerdal. 1998. Local Political recruitment in Crisis? A Comparison of Finland and Norway. *Scandinavian Political Studies*, Vol. 21 – No. 3.
- Berg Linda & Henrik Oscarsson. 2015., 20 år med personval, Valforskningsprogrammet. Göteborgs universitet
- Besley, Timothy & Anne, Case. 2002. *Political Institutions and Policy Choice: Evidence from the United States*. Report WP02/13. London: Institute for Fiscal Studies.
- Brottsförebyggande rådet. 2015. *Politikernas trygghetsundersökning 2015–Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2014*. Rapport 2015:23. Västerås 2015
- Bäck, Hanna & Richard Öhrvall. 2004. *Det nya seklets förtroendevalda. Om politikerantal och representativitet i kommuner och landsting 2003*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Bäck, Hanna och Mikael Gilljam. 2006, "Valdemokratins mekanismer" i Hanna Bäck och Mikael Gilljam (red) *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Bäck, Henry. 2000. *Kommunpolitiker i den stora nyordningens tid*. Stockholm: Liber.
- Erlingsson, Gissur & Richard Öhrvall. 2010. *Politikens villkor – Om engagemang och avhopp i kommunpolitiken*. Linköping: Linköpings universitet.
- Erlingsson, Gissur, Mattias Fogelgren, Richard Öhrvall. 2015. *Att ta plats i politiken – om engagemang, aktivism och villkor i kommunpolitiken*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting, 2015.
- Folke, Olle & Rickne J. Vertikal ojämlikhet i kommunpolitiken. 2015. Bilaga till Demokratiutredningen 2015.
- Gidlund, Gullan & Tommy Möller. 1999. *Demokratins trotjänare*. SOU 1999:30. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Hernes, Helga. 1987. *Welfare State and Woman Power – Essays in State Feminism*. Oslo: Norwegian University Press.
- Kommunallagen. 1991:900.
- Nielsen, Peder. 2001. "På och av – om uppdragsvillighet, rekrytering och avhopp i den kommunala demokratin". *Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Bilagor till betänkande av Kommundemokratikommittén, SOU 2001:48.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg. 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts.
- Offerdal, Audun. 2003. "Politisk rekrytering og demokrati". Uppsats presenterad på den 12:e Nordiska Kommunalforskarkonferensen i Göteborg 28–30 november 2003.
- Philips, Anne. 1995. *The politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Peterson Olof. 2005. *De politiska partiernas medlemsutveckling*. Rapport till SNS Demokratiråd. Stockholm: SNS.

- Person, Jessica & Richard Öhrvall. 2008. *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007 – en rapport om politikerantal och representativitet*. Stockholm: SCB.
- SCB. *Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen*. Statistiska meddelanden (SOS) från åren 1982, 1985, 1988, 1991, 1994, 1998 och 2002. Stockholm: SCB.
- SCB. 2007. *Allmänna valen 2006. Del 4. Specialundersökningar*. Stockholm: SCB.
- SCB. 2011. *Allmänna valen 2010. Del 3. Kommunfullmäktigvalen*. Stockholm: SCB.
- SCB. 2012. *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2011*. Stockholm: SCB.
- SCB. 2013. *Folkvaldas villkor i fullmäktige – en studie om representativitet, avhopp och synen på uppdraget*. Stockholm: SCB.
- SCB. 2016. *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2015*. Stockholm: SCB.
- Schumpeter Joseph. 1942 (1992). *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: Routledge.
- Svaleryd, Helena. 2007. *Women's representation and Public Spending*. IFN Working Paper No. 701. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Valmyndigheten. 2011. *Erfarenheter från valen den 19 september 2010*. Rapport 2011:1. Stockholm: Valmyndigheten.
- Wide, Jessica. 2015. *Social representativitet i den lokala demokratin Partierna som politikens grindvakter*. Bilaga till Demokratiutredningen 2015.
- Wängnerud, Lena och Anders Sundell. 2012. "Do politics matter? Women in Swedish local elected assemblies 1970–2010 and gender equality in outcomes". *European Political Science Review*, vol. 4 nr 1., sid 97–120.

Bilaga 1. Avhoppsanalys med logistisk regression

I rapporten görs en logistisk regression för att studera avhopp bland de folkvalda. Variabeln *avhopp* har två möjliga utfall, *avhopp* och *ej avhopp*.

I logistiska regressioner redovisas resultaten i så kallade oddskvoter. Ett värde över 1,0 innebär att variabeln har positiv association med avhopp, medan ett värde under 1,0 har en negativ association med avhopp i förhållande till den grupp som används som referensgrupp. Värdet 1,0 innebär att grupperna som jämförs har samma odds att hoppa av.

Det material som analyserna utförs på är totalräknad statistik över de folkvalda och avhoppade. Syftet med analyserna är att undersöka hur olika variabler hänger samman med avhopp samtidigt som man kontrollerar för andra variabler som ingår i modellen. På så vis kan man på ett bättre sätt uttala sig om vilka variabler som är mest associerade med benägenheten att hoppa av. I tabell B1 redovisas dels oddskvoterna för de bivariata sambanden, dels resultat från tre olika logistiska regressionsmodeller.

I de bivariata regressionsmodellerna studeras hur olika variabler hänger samman med benägenheten att hoppa var och en för sig, det vill säga utan att ta hänsyn till annan information. I modell 1 undersöks sambandet mellan en rad socioekonomiska och demografiska variabler och avhopp medan modell 2 och 3 förutom dessa variabler även tar med politiska egenskaper. I modell 1 studeras sambandet mellan benägenheten att hoppa av sitt uppdrag och egenskaperna kön, ålder, civilstånd, inkomstnivå, utbildningsnivå och födelseland. Av oddskvoterna kan konstateras att av de förklarande variabler som ingår i modellen är det ålder och inkomst som tydligast verkar hänga samman med avhopp, men även kön spelar roll. Man kan även konstatera att det generellt sett sker små förändringar av oddskvoterna från de som framkom i de bivariata regressionerna. Två saker förtjänar dock att kommenteras. För det första finns det fortfarande en skillnad kvar mellan män och kvinnor vad gäller benägenheten till avhopp när man kontrollerar för de andra variablerna. För det andra minskar skillnaden mellan unga och äldre avsevärt från den som framgick i de bivariata modellerna. Det kan emellertid fortfarande konstateras att unga hoppar av sitt uppdrag i större utsträckning än äldre. Tolkningen blir att när man kontrollerar för kön, civilstånd, inkomstnivå, utbildningsnivå och medborgarskapsland är oddsen att hoppa av sitt uppdrag 3,3 gånger högre för gruppen 18–29 år och 1,6 gånger högre för gruppen 30–49 år jämfört med dem som är 65 år eller äldre. I modell 2 inkluderas förutom de variabler som fanns med i modell 1 även variablerna partitillhörighet och styrande majoritet. Det händer inte så mycket med oddsen för de variabler som fanns med i modell 1. Däremot kan man se att även de nya variabler som tillkom i modell 2 verkar hänga samman med avhopp. Man kan se att när man kontrollerar för all annan information går det ändå att konstatera

ledamöter för Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet hoppar av i större utsträckning än folkvalda för de andra partierna. I modell 3 inkluderas förutom de variabler som fanns med i modell 2 även information om tidigare erfarenhet av att vara nominerad och vald. Av resultaten framgår att det inte händer så mycket med oddsen för de variabler som fanns med i modell 2. Associationen för ålder verkar avta något. Tidigare erfarenhet av att såväl vara nominerad som vald vid kommunfullmäktigvalen 2006 verkar inverka negativt på avhoppet. När man kontrollerar för tidigare erfarenhet kan man även se att den högre avhoppsfrekvens som kunde observeras bland Sverigedemokraternas folkvalda avtar något.

Tabell B1. Modeller över avhopp bland ursprungligt valda till kommunfullmäktige som lämnat sitt uppdrag under mandatperioden 2010–2014. Oddskvoter från logistisk regression

Variabel	Kategorier	Bivariat	Modell 1	Modell 2	Modell 3
Kön	Kvinna	1	1	1	1
	Man	0,8**	0,9**	0,8**	0,8**
Ålder	18–29 år	4,5**	3,3**	3,4**	2,9**
	30–49 år	1,7**	1,6**	1,6**	1,5**
	50–64 år	1,0	1,0	1,0	1,0
	65– år	1	1	1	1
Civilstånd	Ej gift	1	1	1	1
	Gift	0,7**	0,9*	0,9	1,0
Inkomst	0-20 percentil	1	1	1	1
	21-40 percentil	0,6**	1,0	0,9	1,0
	41-60 percentil	0,6**	0,9	0,9	0,9
	61-80 percentil	0,4**	0,7**	0,7**	0,8*
	91-100 percentil	0,4**	0,6**	0,7**	0,8**
Utbildning	Förgymnasial/gymnasial	1	1	1	1
	Eftergymnasial	0,9	1,0	1,0	1,0
Födelse land	Sverige	1	1	1	1
	Övriga länder	1,0	0,9	0,9	0,9
Parti	Moderaterna	1		1	1
	Socialdemokraterna	0,9		1,0	1,0
	Folkpartiet	1,1		1,2	1,2
	Centerpartiet	0,8*		0,9	0,9
	Vänsterpartiet	1,3*		1,2*	1,3*
	Miljöpartiet	1,2*		1,0	1,0
	Kristdemokraterna	0,9		1,0	1,0
	Sverigedemokraterna	2,9**		2,3**	2,0**
	Övriga	0,9		0,9	0,9
Styrande majoritet	Nej	1		1	1
	Ja	0,8**		0,9*	0,9*
Tidigare erfarenhet	Ej nominerad vid föregående val	1			1
	Nominerad men ej vald vid föregående val	0,5**			0,7**
	Vald vid föregående val	0,4**			0,6**

Samtliga kategorier som i resultatsammanställningen har siffran 1 är referenskategori för variabeln.

* innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån.

** innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,01-nivån.

Eftersom samtliga avhopp studeras finns det inget behov att testa för att avgöra huruvida en effekt kan generaliseras till en population. Här används signifikanstesten för att avgöra precisionen för associationen.

Bilaga 2. Tabellbilaga

Tabell A

Andel kvinnor bland valda i riksdags-, landstingsfullmäktig- och kommunfullmäktigval 1982–2014. Andel i procent

	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Riksdag	27,2	30,9	37,5	33,0	40,4	42,7	45,3	47,3	45,0	43,6
Landsting	32,9	36,7	41,5	42,7	47,6	48,2	47,3	47,6	47,5	48,2
Kommun	29,2	30,3	33,8	34,1	41,3	41,6	42,4	42,3	43,0	43,7

Tabell B

Medelålder bland invalda ledamöter efter politisk nivå år 1991–2014. Medelålder (i år)

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Riksdag	50,6	48,7	49,2	48,3	47,6	47,0	45,4
Landsting	51,0	50,5	50,7	51,7	52,4	51,9	50,0
Kommun	48,6	48,0	49,2	50,5	51,3	51,5	51,2

Tabell C

Andel 18–29 år bland valda i riksdags-, landstingsfullmäktig- och kommunfullmäktigval 1991–2014. Andel i procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Riksdag	1,4	4,6	3,7	4,0	4,6	4,9	10,6
Landsting	2,0	3,8	3,0	4,5	4,0	5,5	8,3
Kommun	5,0	6,6	5,9	5,2	5,5	6,9	7,9

Tabell D

Andel 65+ år bland valda i riksdags-, landstingsfullmäktig- och kommunfullmäktigval 1991–2014. Andel i procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Riksdag	4,0	1,1	2,6	1,7	3,2	2,3	2,6
Landsting	5,0	4,4	6,2	8,3	11,2	15,9	15,3
Kommun	5,4	4,7	6,7	8,9	12,3	17,4	19,3

Tabell E

Andelen utrikes födda bland valda ledamöter efter politisk nivå år 1991–2014. Andel i procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Riksdag	2,0	2,0	2,0	5,4	4,9	8,0	8,3
Landsting	3,7	4,4	5,7	6,9	7,0	7,8	8,3
Kommun	4,2	4,6	5,4	6,5	6,8	7,6	7,7

Tabell F

Andelen med eftergymnasial utbildning bland invalda ledamöter efter politisk nivå år 1991–2014. Andel i procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Riksdag	60,7	59,9	64,2	62,4	67,2	71,6	71,8
Landsting	52	51,4	58,4	59,2	61,4	63,8	62,6
Kommun	39,5	39,7	44,5	46,4	48,6	51,2	51,9

Tabell G**Antal kvinnor och män bland invalda ledamöter i Europaparlamentet
1995–2014. Antal**

	1995	1999	2004	2009	2014
Män	13	13	8	8	9
Kvinnor	9	9	11	10	11
Alla	22	22	19	18	20

Tabell H**Antal inrikes/utrikes födda bland invalda ledamöter i Europaparlamentet
1995–2014. Antal**

	1995	1999	2004	2009	2014
Inrikes födda	21	21	17	15	18
Utrikes födda	1	1	2	3	2
Alla	22	22	19	18	20

In English

Women are under-represented among the elected candidates at all political levels. After the general elections in 2014, the county councils were the most gender equal, with 48 percent women and 52 percent men. The corresponding share among the elected candidates to the Riksdag and municipal councils was 44 percent women and 56 percent men. Over time the representativity regarding gender compared to those entitled to vote in the population has increased on all political levels. The increase occurred mainly up until the election 1994. Afterwards the share of women among the elected has only marginally increased. The age distribution differs on the different political levels. The average age among those elected to the Riksdag has decreased between 1991 and 2014. In the same period the trend has been the opposite for those elected to the county councils and municipal councils. Those born abroad are under-represented among the elected candidates. After the 2014 elections the share of elected persons who were born abroad was 8 percent on all political levels. Even though the share of elected persons born abroad has increased over time, the share has increased even more among those entitled to vote.

The results show that about 20 percent of the country's elected representatives have a disability. The most common types of disabilities are asthma/allergies, hearing loss, impaired vision, diabetes as well as heart and lung disease. This percentage can be compared with the population aged 16-64 with disabilities, which was roughly 26 percent in 2012.

About half of the elected candidates have joined a political party by their own initiative and half have been recruited. In the nomination process before an election, it is mainly the party that takes the initiative by asking persons, who then accept or decline to be nominated. Reasons for becoming candidates are usually very general. A majority of the elected representatives are positive towards their political assignment, and are largely satisfied with the democracy on the local as well as the national level. They feel that as representatives they are largely regarded as positive from their family, relatives, friends, neighbours, colleagues and other elected representatives and citizens. However, about 25 percent say that they have experienced harassment or discrimination related to the political assignment. Women are more often subjected to harassment or discrimination than men, and this treatment is usually from another elected representative.

During the 2010–2014 term of office about 19 percent of those originally elected left their assignments before the term ended. This is an increase compared with 2002-2006, as well as 2006-2010 when the share of dropouts among those originally elected was 16-17 percent. The persons who quit are unevenly distributed among different groups. Young people and women leave their assignments to a greater extent, and young women in particular.

During the 2010-2014 term of office, 46 percent of the elected women aged 18-29 had left their assignments before the term ended, compared with 42 percent of the men in the same age group. When studying the dropout rate by party, we can see that those elected for the Sweden Democrats quit to a greater extent than those elected for other parties. The share of persons who quit before the end of term have doubled from 2002–2006 to 2010–2014 for the Sweden Democrats.

The majority of those who were elected to the municipal council in 2010 and who quit their assignments before the end of term above all say that it was due to personal reasons. Roughly 58 percent report personal reasons as the determining factor, 21 percent report political reasons and 17 percent that the reasons are a mixture of political and personal ones. The reasons differ across age groups. Among the younger persons aged 18-29, 80 percent report that personal reasons were the most important for dropping out, compared to 47 percent among those who were age 65 and older.

The attitudes towards the political assignment are positive among the elected persons regardless if they chose to leave early or not. However, we see that those who chose to quit were somewhat more dissatisfied than those who remained in office. This was the case for things such as support from the party, the extent to which expectations were fulfilled and the experience of being an elected representative. However, the majority of those who dropped out seemed to be satisfied with the experience from the assignment. Many still have positions of trust or are members in the party and say they would be willing to run for office in the future. Of those who chose to leave office, 42 percent said they would consider running for office again in the future.

A note of thanks

We would like to express appreciation to our survey respondents – the people, enterprises, government authorities and other institutions of Sweden – with whose cooperation Statistics Sweden is able to provide reliable and timely statistical information meeting the current needs of our modern society.

ISSN 1654-465X (Online)
ISSN 1103-7458 (Print)
ISBN 978-91-618-1642-2 (Print)

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Statistikservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Statistics service, phone +46 8 506 948 01